

СТРАТЕГИЯ ЗА
РАЗВИТИЕ НА
КУЛТУРАТА В ОБЩИНА
ВЕЛИКО ТЪРНОВО
2020-2030

СЪДЪРЖАНИЕ

<u>Списък със съкращения</u>	<u>3</u>
<u>Списък на фигурите</u>	<u>5</u>
<u>Въведение</u>	<u>7</u>
1 <u>МЕТОДОЛОГИЯ</u>	
1.1 <u>Национални и европейски програми и институции за регистриране на данни</u>	<u>9</u>
1.2 <u>Общински стратегии за култура</u>	<u>11</u>
1.3 <u>Стратегически документи за Велико Търново</u>	<u>13</u>
2 <u>РЕСУРСИ</u>	
2.1 <u>Обща рамка</u>	<u>16</u>
2.2 <u>Материално и нематериално културно наследство</u>	<u>26</u>
2.3 <u>Визуални изкуства, архитектура и дизайн</u>	<u>36</u>
2.4 <u>Сценични изкуства</u>	<u>40</u>
2.5 <u>Книга, четене и библиотеки</u>	<u>47</u>
2.6 <u>Аудиовизия и медии</u>	<u>54</u>
2.7 <u>Читалища и любителски изкуства</u>	<u>60</u>
2.8 <u>SWOT анализ</u>	<u>66</u>
3 <u>ВИЗИЯ, ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ</u>	
3.1 <u>Визия</u>	<u>73</u>
3.2 <u>Анализ на приоритетите в стратегическите документи</u>	<u>74</u>
3.3 <u>Предложения от консултациите</u>	<u>75</u>
3.4 <u>Принципи на управление и съдържание на целите и приоритетите</u>	<u>77</u>
4 <u>КОНКРЕТИЗАЦИЯ НА ЦЕЛИТЕ, ПРИОРИТЕТНИ ОБЛАСТИ И МЕРКИ</u>	
4.1 <u>Идентичност</u>	<u>79</u>
4.1.1 <u>Приоритетна област 1: Духът на България</u>	<u>79</u>
4.1.2 <u>Приоритетна област 2: Открити пространства</u>	<u>82</u>
4.1.3 <u>Приоритетна област 3: Обновеното лице на града</u>	<u>84</u>
4.2 <u>Достъп</u>	<u>89</u>
4.2.1 <u>Приоритетна област 1: Публики</u>	<u>89</u>
4.2.2 <u>Приоритетна област 2: Нови територии за култура и изкуство</u>	<u>92</u>
4.2.3 <u>Приоритетна област 3: Достъпни периферни зони</u>	<u>93</u>
4.3 <u>Творчество</u>	<u>95</u>
4.3.1 <u>Приоритетна област 1: Творческа лаборатория</u>	<u>96</u>
4.3.2 <u>Приоритетна област 2: Традиция и съвременност</u>	<u>97</u>
4.4 <u>Развитие</u>	<u>99</u>
4.4.1 <u>Приоритетна област 1: На картата на световните постижения</u>	<u>100</u>
4.4.2 <u>Приоритетна област 2: Знание и иновации</u>	<u>103</u>
4.4.3 <u>Приоритетна област 3: Новото богатство</u>	<u>106</u>
<u>Термини</u>	<u>110</u>
<u>Източници</u>	<u>119</u>

Списък със съкращения

АД	Акционерно дружество
АМР	Архитектурно-музеен резерват
БАН	Българска академия на науките
ВиК	Водоснабдяване и канализация
ВТУ	Великотърновски университет
ГХГ	Градска художествена галерия
ДКТМД	Дирекция „Култура, туризъм и международни дейности“
ДНСК	Дирекция за национален строителен контрол
ЕООД	Еднолично дружество с ограничена отговорност
ЕСК	Европейска столица на културата
ЕС	Европейски съюз
ЕСС	Европейска статистическа система
ЗЕН	Знак за европейско културно наследство
ЗМСМА	Закон за местната администрация и местно самоуправление
ИПГВР	Интегриран план за градско възстановяване и развитие
КТВ	Кабелна телевизия
КТИ	Културни и творчески индустрии
МДТ	Музикално-драматичен театър
МРРБ	Министерство на регионалното развитие и благоустройството
НВУ	Национален военен университет
НИНКН	Национален институт за недвижимо културно наследство
НПО	неправителствени организации
НС	Народно събрание
НСИ	Национален статистически институт
НЧ	Народно читалище
ОС	Общински съвет

ПУП	Подробен устройствен план
РБ	Регионална библиотека
РЕКИЦ	Регионален експертно-консултантски и информационен център
РИМ	Регионален исторически музей
РНБ	Регионална народна библиотека
РХГ	Регионална художествена галерия
РРЦК	Регионален Ресурсен Център за Култура
РУО	Регионално управление на образованието
СК	Спортен клуб
СНЦ	Сдружение с нестопанска цел
СП	Стопанско предприятие
СБХ	Съюз на българските художници
ЮНЕСКО	Организацията на обединените нации за образование, наука и култура, на английски: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UNESCO

Списък на фигурите

Фиг. 1: Класификация на културните и творчески индустрии

Фиг. 2: Разпределение на финансовите ресурси по приоритетни области в Общинския план за развитие на Велико Търново

Фиг. 3: Прираст на населението в страната и Община Велико Търново за периода 2014-2018 г.

Фиг. 4: Брой заети в културата, спорта и развлеченията през 2013-2016 г.

Фиг. 5: Дял на разходите за от бюджета на Община Велико Търново през 2016-2018 г.

Фиг. 6: Планирани инвестиции в културната инфраструктура на Община Велико Търново съгласно ИПГВР 2014-2020

Фиг. 7: Финансиране на делегирани дейности от държавата и местни дейности в културата в Община Велико Търново през 2016-2018 г.

Фиг. 8: Разпределение по дейности на средствата в бюджета за култура в Община Велико Търново за 2018 г.

Фиг. 9: Разпределение на финансирането на общинския културен календар през 2019 г.

Фиг. 10: Разпределение на културния календар в Община Велико Търново през 2019 г. по видове и брой събития

Фиг. 11: Видове финансирани дейности от Община Велико Търново по Програмата за творчески проекти през 2016-2018 г.

Фиг. 11: Видове финансирани дейности от Община Велико Търново по Програмата за творчески проекти през 2016-2018 г.

Фиг. 12: Финансирани творчески проекти в периода 2016-2018 г.

Фиг. 13: Численост на работещите в музеите на страната и в Област Велико Търново през 2012-2017 г.

Фиг. 14: Посещения в музеите на страната и Област Велико Търново в хил. през 2013-2016 г.

Фиг. 15: Посещенията в музеите на чужденци в Област Велико Търново и страната през 2012-2017 г.

Фиг. 16: Брой регистрирани посещения, средно на музеен специалист по области през 2018 г.

Фиг. 17. Видове сценични изкуства

Фиг. 18: Приходи и субсидия за МДТ "К.Кисимов" в периода 2015-2017 г.

Фиг. 19: Държавно финансиране за сценични изкуства в лева на човек на база броя на населението по области

Фиг. 20: Средна посещаемост на едно театрално представление по области през 2017 г.

Фиг. 21: Брой представления на сценични изкуства за страната и Област Велико Търново през 2012-2017 г.

Фиг. 22: Брой посещения на сценични изкуства за страната и Област Велико Търново през 2012-2017 г.

Фиг. 23: Квалификация на персонала в библиотеки с фонд над 200 хил. тома за страната и Област Велико Търново през 2012-2017 г.

Фиг. 24: Брой библиотеки, читатели и зает библиотечен фонд в библиотеки с фонд над 200 000 тома за страната и Област Велико Търново

Фиг. 25: Издадени книги и брошури в България и Област Велико Търново през 2013-2016 г.

Фиг. 26: Дял от общите разходи на домакинствата в ЕС за книги, вестници и канцеларски материали през 2016 г.

Фиг. 27: Представени филми в България в периода 2012-2017 г.

Фиг. 28: Представени филми в Област Велико Търново в периода 2012-2017 г.

Фиг. 29: Издавани вестници (заглавия и тираж) през 2017 г. по области

Фиг. 30: Регистрирани членове на читалищата за страната и в Област Велико Търново през 2017 г.

Фиг. 31: Културни и творчески дейности, организирани от читалищата по области и данни за страната и Велико Търново през 2017 г.

Фиг. 32: Брой читалища със зала за представления по области през 2018 г.

ВЪВЕДЕНИЕ

„Тези общности, които са най-богати на художествени традиции, са и най-иновативни в икономиката и производителността. Те са най-устойчиви и стабилни в стопанската си структура.“

Джон Кенет Голбрайт

В хилядолетната си история регионът на Велико Търново е приютявал разнообразни общности и култури, за да се обособи като столица на Второто българско царство в края на 12 в., а през 13 и 14 в. да достигне до един от петте световни християнски православни центрове като свещен град на Светата Търновска патриаршия, наравно със светите градове Йерусалим, Антиохия, Александрия и Константинопол. Реформите на Патриарх Евтимий и Търновската книжовна школа довеждат до обогатяването на българската писменост и език, като неразделна част от европейското цивилизационно пространство.

Културата и изкуствата са концентрирали в себе си ценни практики, въображение и вдъхновение. Те са създали неизброимо количество придобивки, които съпътстват нашето всекидневие. Част от тях са забравени или изоставени. Преоткриването им и обогатяването с нови постижения е не само вълнуваща, но и жизнено необходима цел за гарантиране на местния просперитет във всичките му измерения.

Всеки стратегически документ търси пътища за постигане на повече обществени блага. Днес подобна мисия е изправена пред ред предизвикателства. Процесите на глобализация ускоряват мобилността и динамизират обмяната на идеи и практики. Заедно с тях идват и заплахите от уеднаквяването и накръняването на местната идентичност.

Съвременната ситуация в Европа налага разработването от страна на отделните градове на самостоятелни стратегии – включително и за култура. Протичащите процеси, свързани с развитието на европейската интеграция, от една страна, предполага делегиране на част от функциите на държавата към наднационални европейски институции (ЕК, Европейски парламент, ЕС). От друга страна, градовете все повече се еманципират от държавно-политическите институции. Затова неслучайно още през 80-те години на миналия век Мануел Кастелс говори за „европейско общество на градовете, а не на нациите“.

От съществено значение е и обстоятелството, че културата в постиндустриалния свят придобива нови функции: икономически – изразени в идеологията на културните и творчески индустрии, и социално-интегративни – изразени в концепцията за партиципативния обрат – нарастващото участие на гражданите в процесите на управление на културата.

Стратегията за развитие на културата в община Велико Търново е опит за систематизиране на съществуващите възможности. В хода на нейното изготвяне бяха проведени консултации с представители на заинтересованите страни, участващи и подпомагащи създаването на културни ценности – художници, галеристи, архитекти, книгоиздатели, библиотечни дейци, музейни експерти, академичната общност, актьори, музиканти, журналисти, мениджъри и организатори на културни събития... Те помогнаха, както в

идентифицирането на нуждите, така и при оформянето на хоризонтите на постижими и конкретни цели.

Представеното съдържание се стреми да предложи ориентири. С тях се търсят решения, чрез които да се постигне синтез между традиция, приемственост и целия богат спектър от съвременни форми на културно и художествено самоизразяване. Стратегията предлага и възможности за професионалното израстване на творците, планира мерки за насърчаване на културните и творчески индустрии и инвентаризира широк спектър от форми на подкрепа на активно гражданско участие в културни и артистични инициативи.

ПРОЕКТ

1. МЕТОДОЛОГИЯ

1.1. Национални и европейски програми и институции за регистриране на данни

Културата не е монолитна система, а сложна реалност, в която си противоборстват различни пластове: публично и частно, старо и ново, официално и неофициално, свое и чуждо, сериозно и смехово... Стратегията има сложната задача да отрази процесите в тях, да открие плодотворните тенденции и да ги насърчи в интерес на общото благо. **Доброто планиране във всички сфери на обществото зависи от точно дефинираните обекти на въздействие и от избора на надеждни индикатори.** Ефективното им наблюдение се основава на действащите стратегически документи и възприети стандарти.

Независимо, че културата отсъства като обособен сектор на планиране, Националната програма за развитие на Република България 2020 обръща специално внимание на културния туризъм. Повече от 40 хиляди са регистрираните недвижими паметници на културата в България, като седем културни ценности са от световно значение. В държавните и общинските музеи се съхраняват над 5 милиона движими паметници на културата. България разполага своите съкровища в 10 национални, 13 ведомствени, 29 регионални, 91 общински музеи и 40 общински галерии.¹ Представените данни са важно указание за планиране на дейности, свързани с оползотворяване на потенциала на движимото и недвижимо културно наследство.

Проектът за Национална стратегия за развитие на българската култура 2019-2029 г. формулира десет области на планиране:

- културно наследство;
- визуални изкуства и архитектура;
- изпълнителски /сценични/ изкуства;
- книга, четене, библиотеки;
- читалища и любителско изкуство;
- аудиовизия и медии;
- авторско-правна политика;
- международно културно сътрудничество. Популяризиране на българската култура извън страната;
- култура и образование;
- Национален фонд „Култура“.²

Връзката на изброените подсектори с административната структура на Министерството на културата гарантира **възможност за системно наблюдение, съпоставимост на информацията и адекватни оценки на напредъка.**

Националният статистически институт събира информация за следните метаданни в културата:

---

¹ Национална програма за развитие на Република България 2020 с.269

<http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?Id=765>

²Проект за Национална стратегия за развитие на българската култура 2019-2029 г.

<http://www.strategy.bg/PublicConsultations/View.aspx?lang=bg-BG&Id=4155>

- издателска дейност - книги, вестници и списания;
- библиотеки;
- кина;
- филмово производство;
- радиопрограмна дейност;
- телевизионна-програмна дейност;
- сценични изкуства;
- музеи (включително и художествени галерии);
- читалища;
- участие на населението на възраст 25-64 години в културни дейности и събития.³

Дейностите, обект на регистриране от НСИ, се припокриват в значителна степен с областите на планиране в Националната стратегия за развитие на културата. Тази връзка предполага надеждност и устойчивост в събирането на информация за отделните подсектори в културата.

След приемането на България в ЕС все по-голямо значение имат и възприетите регулационни механизми на *Евростат*. Ръководството на културната статистика за 2018 година обхваща 10 области:

- наследство;
- архиви;
- библиотеки;
- книги и печат;
- визуални изкуства;
- сценичните изкуства;
- аудио-визия и мултимедия;
- архитектура;
- реклама;
- художествени занаяти.

Прави впечатление, че възприетите европейски статистически стандарти се отнасят с особено внимание към културните и творческите индустрии – нещо, което в България все още предстои. Евростат отразява дефинираните подсектори на културата в шест функции:

- създаване;
- производство / публикуване;
- разпространение / търговия;
- запазване;
- образование;
- управление / регулиране.⁴

Прегледът на действащите стандарти, методи и индикатори в сферата на културата показва високата степен на синхронизиране между националните и европейски документи. Това, само по себе си, е съществена предпоставка за качествени анализи, прогнози и благоприятни перспективи за развитие.

³<http://www.nsi.bg/bg/content/3552/култура>

⁴ Guide to Eurostat culture statistics 2018 (<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/9433072/KS-GQ-18-011-EN-N.pdf/72981708-edb7-4007-a298-8b5d9d5a61b5> с. 5

1.2. Общински стратегии за култура

Стратегията за развитие на културата в София 2013-2023 се ангажира с пет тематични направления: историческият град; младият град; творческият град; отвореният град; зеленият град. За всяко от тях са предвидени по три хоризонтални политики: инфраструктура; образование и способности за активно разбиране и участие; иновации и отваряне;⁵

В документа се дава синтезирана класификация на културни и творчески индустрии в следния вид:

	Подсектори	Области	
ИЗКУСТВА, КУЛТУРНИ И ТВОРЧЕСКИ ИНДУСТРИИ И КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО	ИЗКУСТВА И НАСЛЕДСТВО	Визуални изкуства	
		Сценични изкуства	
		Художествени занаяти	
		Културно наследство	
	КУЛТУРНИ ИНДУСТРИИ	Музикална индустрия	
		Книгоиздаване	
		Печатни медии	
		Филмова индустрия	
		Радио, телевизия и нови медии	
		Софтуер и видео игри	
	ТВОРЧЕСКИ ИНДУСТРИИ	Дизайн	
		Архитектура	
		Рекламен пазар	
	СВЪРЗАНИ ДЕЙНОСТИ	ДЕЙНОСТИ СВЪРЗАНИ С КУЛТУРНИЯ ТУРИЗЪМ	

Фиг.1. Класификация на културните и творчески индустрии

Източник: Стратегия за развитие на културата на София 2013-2023

Стратегията „София – творчески град на киното 2017-2027“ определя някои конкретни условия за развитие на сектора: насърчаването на кинообщности и публики с фокус младата публика и целеви групи; развитието на професионален капацитет; привличането на български и чуждестранни продукции и опазването и популяризирането на филмовото наследство. Конкретните мерки за изпълнение включват създаването на Фонд „Кино“ за подпомагане на филмови продукции. Интересно решение е и гаранционният кредитен фонд за привличането на частни инвеститори в производството на филми. Стратегията предвижда и подкрепя на българско и световно некомерсиално кино, филмови фестивали и филмова критика.⁶

Открояването на такива теми като културни индустрии, творчество и иновации има

⁵ Стратегия за развитие на културата на София 2013-2023 <https://sofia.bg/>

⁶ Стратегия „София – творчески град на киното 2017-2027“ <https://sofia.bg/>

приносен характер за културните политики не само в местен, а и в национален мащаб. Голямо значение за подобряване на системата на културно планиране има и натрупаният опит по отношение на проектното финансиране и прилагане на бизнес модели, като условие за повишаване на капацитета на управление в сектора. Основните проблеми в стратегическите документи за култура на Столична община произтичат от недостатъчно конкретно заявената връзка на Стратегията с конкретни и измерими показатели.

Културната стратегия на Община Пловдив 2014 – 2024 г. и Методика за мониторинг и контрол в общи линии запазва установената система на разпределение на подсекторите в културата, като поставя специален фокус върху местните особености: индустриално наследство, природни обекти и културни ценности на парковото и градинското изкуство; образователни институции в сферата на културата. На основата на анализа се оформят стратегическите приоритети, свързани с идентичността, образованието в областта на културата, развитието на културните и творчески индустрии и културният туризъм.

Оценката на изпълнението се оценява през принципа на следните мерки за въздействие:

- *подобряване на мениджмънта и маркетинга на културата* – брой посещения, брой публикации в медиите, брой туристически маршрути, брой дигитализирани единици; брой проекти, брой обучения, брой участници в обученията, брой специалисти, данни от пипълметрия, данни от скринингови изследвания на културния календар, брой програми между културни и образователни институции, увеличаване на процента на посещаемост, брой кълстери, брой появявания на бранда „Пловдив“, ръст на туристи, брой пакети за културен туризъм;
- *инфраструктурни подобрения и промени* - брой инфраструктурни проекти, брой пространства за култура, брой проекти в градското пространство, ръст на публика, ръст на участници, брой експозиции, брой стажове, брой участници,
- *наблюдение и анализ* – брой реализирани международни обмени, брой изследвания и проучвания, система за измеримост на данните, регистър на културните и туристически обекти;
- *партньорства* – брой програми, брой партньорства, брой кълстери, брой информационни платформи, ръст на въведените информационни технологии, брой обменни и партньорски програми, заетост в сферата на културата.⁷

Независимо от конкретния си характер, наблюдението на представените показатели изисква отделянето на твърде много специални ресурси, което ги прави трудно осъществими. **Ползването на данните от НСИ и Евростат е от ключово значение за гарантиране в по-голяма степен на ефективност, надеждност и устойчивост на събираните данни.**

Община Габрово също има приета *Стратегия за развитие на културата 2014-2024*. Обект на културно планиране в документа са: музика; визуални изкуства; изпълнителски изкуства; дизайн; архитектура и културно наследство. За всяка от посочените сфери се предвиждат хоризонтални културни политики, които се изразяват в: образование; комуникация и обмен; иновации и креативност; пространства, техническа и организационна обезпеченост; принос за града.

⁷<https://www.plovdiv.bg/item/culture/културна-стратегия-на-община-пловдив-201/>

Стратегията предвижда 14 стъпки за постигане на общите цели, като всяка една от тях съдържа цел, дейности, задачи, индикатори, изпълнител, период, ресурс:

- Център за съвременни изкуства;
- кандидатурата на Габрово за ЕСК;
- система за комуникиране на културни събития и проекти;
- Дизайн център;
- Международна академия за дизайн;
- Международен резидентен център;
- Неформален образователен център;
- обучителни програми за културни мениджъри;
- Международен фестивал за съвременни изкуства;
- създаване на общинска фондация в подкрепа на изпълнението на стратегията;
- Наредба за конкурсите за архитектура и градска среда;
- Проект за осъвременяване и развитие на идентичността на Габрово като столица на хумора и сатирата;
- Насоки за реформа на общински културни институти и администрация;
- Картографиране на местата за култура (мапинг).

Прегледът на представените национални и местни стратегически документи за култура показва, че макар и с различен подход, **културната администрация е вложила сериозни усилия в систематизирането на ресурсите, проблемите и целите пред сектора. Анализирана е значително количество информация, данни и възможности за развитие.** Наред с това се проявяват някои общи и повтарящи се слабости. В повечето случаи липсва връзка с европейските и национални статистически стандарти. При тази ситуация **проследяването на изпълнението на заложените индикатори се оказва проблематично. Отсъстват годишни планове и доклади за изпълнението на стратегиите.** В недостатъчна степен са аргументирани обособените подсектори в културата, обект на въздействие. Следователно, **от първостепенно значение за подобряване на планирането в културата е по-конкретното обвързване на добрите намерения с измерими и устойчиви резултати,** които да дават достоверна картина на напредъка в изпълнението на целите, приоритетите и мерките.

1.3. Стратегически документи за Велико Търново

Действащите планове за развитие на Велико Търново отделят специално внимание на културния сектор. В [Областната стратегия за развитие на Област Велико Търново](#) за периода 2014-2020 г. се представят данните от анкета сред общините за приоритетни проекти. В отговорите важността на културните и художествените блага се нареждат на четвърто място по значение – след ВиК, транспорт и благоустройство.⁸

В [Общинския план за развитие на Община Велико Търново за периода 2014-2020 година](#) се анализират пет сфери в културата: театрална; музейна; библиотечна; галерийна; комплексна; читалищна.

В индикаторите за въздействие по **Стратегическа цел 1: Висока международна популярност на съхранено и изявено многообразие на природното и културното наследство**

⁸<http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=991>

се предвижда делът на приходите от туризъм и култура спрямо общите приходи в общинския бюджет – да нараснат от 3,1% през 2017 г. на 4% през 2020 г. Също така обект на специално наблюдение е броят на реализираните проекти, свързани с опазването на културното наследство и развитието на културен туризъм;⁹

Интегрираният план за градско развитие и възстановяване допълва в приоритет „Наследство и туризъм“ също конкретни индикатори за измерване на напредък:

- брой указателни табели в градската среда, ориентирани към културното наследство;
- брой на установените културноопознавателни маршрути;
- средногодишно проведени културни събития;
- разработени и актуализирани документи (стратегии, планове и програми), регламентиращи интегрираното управление на културното наследство, защитените територии и зони.

Като цяло, изборът на показатели се основава на принципите, заложи в статистическите стандарти:

- професионална независимост;
- безпристрастност и обективност;
- задължение за високо качество;
- стриктно спазване на статистическата тайна;
- адекватност на ресурсите;
- ефективност на разходите;
- активно сътрудничество и координация в рамките на ЕСС.¹⁰

Основавайки се на представените примери, Стратегията за развитие на културата в Община Велико Търново конкретизира както специфичните местни особености, така и базисните основания и съдържание на статистическите стандарти. Така културните подсектори, обект на анализ, наблюдение и оценка, изкрystalизираха в следния вид:

- *материално и нематериално културно наследство* - музейни експозиции, архиви, традиционни занаяти, традиционни обичаи;
- *визуални изкуства, архитектура и дизайн* - скулптура; графика; живопис; фотография; интериорен дизайн; екстериорен дизайн; моден дизайн; мултимедиен дизайн; графичен дизайн; уеб дизайн, градоустройствена архитектура, ландшафна архитектура, дизайн и естетизация на градската среда, интериорна реклама, екстериорна реклама;
- *сценични изкуства* - музика и музикална индустрия - художествена (класическа) музика, джаз, рок, поп, представяне на музикални компании, представяне на музикални продуценти; театър - традиционен театър, куклен театър, пантомима, алтернативни и неконвенционални спектакли; танц - фолклорен танц, класически танц, модерен танц, танцов театър, спортни танци, цирково и вариететно изкуство;
- *книга, четене и библиотеки* - литература, книгоиздаване и печатни медии – поезия,

⁹<https://www.veliko-tarnovo.bg/bg/pravilnici-i-naredbi/planove-i-strategii/obshinski-plan-za-razvitie-na-obshina-veliko-trnovo-za-perioda-2/>

¹⁰<https://www.veliko-tarnovo.bg/bg/pravilnici-i-naredbi/planove-i-strategii/integriran-plan-za-gradsko-vzstanovyavane-i-razvitie-na-grad-vel/>

- проза, представяне на издателства;
- *аудиовизия и медии* – радио, кино, филмова индустрия и телевизия - игрално кино, документално кино, научно-популярно кино, телевизионни продукции, късометражно кино, нови медии, софтуер и видео игри – уеб, социални мрежи, блог, софтуерни продукти, компютърни игри, игри за мобилен телефон;
  - *читалища и любителско творчество* – читалища на територията на Община Велико Търново, Младежки дом, образователни институции, ангажирани с художествено-творчески дейности.

Системата включва в себе си като субекти държавни и общински културни институти, организации с нестопанска цел, търговски дружества, ангажирани с културни и творчески индустрии, туроператори и др. Съвместимостта ѝ с действащите национални и европейски статистически стандарти гарантира ефективност, надеждност, проверимост и съпоставимост на информацията с други региони, отрасли и икономически показатели. Специално внимание се отделя на културните и творчески индустрии, като разнообразие от бизнес дисциплини с културно и икономическо влияние.

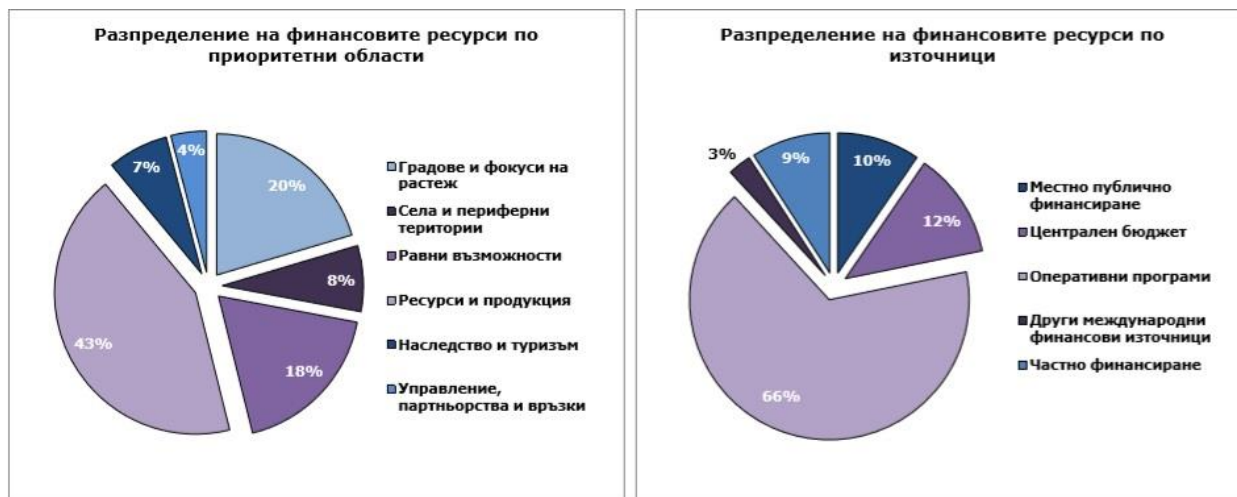
Всяка една от сферите на въздействие съдържа следните функционални характеристики, които се идентифицират с хоризонтални културни политики:

- създаване/инфраструктура;
- публикуване/представяне;
- обмяна/маркетинг;
- образователни и изследователски дейности;
- управленска регулация.

2. РЕСУРСИ

2.1. Обща рамка

Общинският план за развитие на Община Велико Търново за периода 2014-2020 година предвижда наследството и туризмът да заемат 10% от приоритетните области.

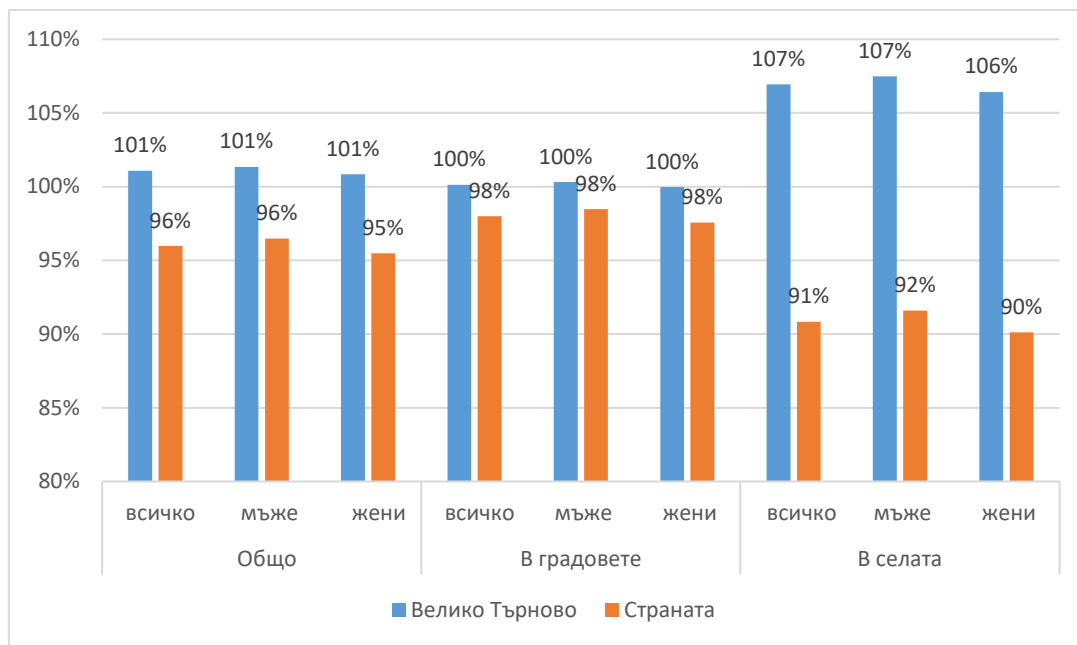
Фиг. 2: Разпределение на финансовите ресурси по приоритетни области в Общинския план за развитие на Велико Търново

Източник: Община Велико Търново

За разлика от общата тенденция в страната, демографската картина в Община Велико Търново в периода 2014-2018 г. се характеризира с положителен прираст. Той се формира основно в селата. От друга страна, през последните пет години населението в трудоспособна възраст в община Велико Търново е намаляло с близо 5 000 – от 72 231 през 2015 г. до 67 414 през 2019 г. В профила на региона е необходимо да се отчита и по-ниската раждаемост в сравнение със средните показатели на страната. За последните десет години броят на родените деца в национален мащаб е намалял с около 18%, докато за Велико Търново – с над 20%. Следователно, нарастването на населението е резултат от заселване на хора от други места, предимно в пенсионна възраст. Към демографския профил на Велико Търново е необходимо да се вземат под внимание и особеностите, свързани с временно пребиваващите младежи в университетите на града.

В резюме, културните политики следва да отчитат местните демографски особености, които се изразяват в **застаряващо население, намаляващ брой деца, увеличен брой живеещи в селските райони, предимно в надтрудоспособна възраст – част от които чужденци.**

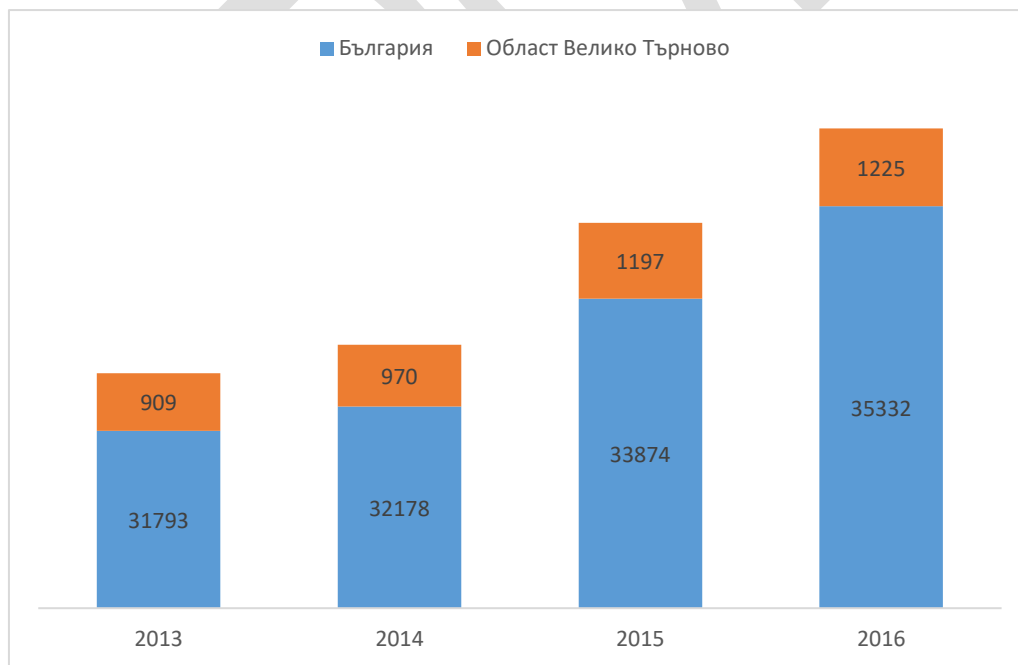

Фиг. 3: Прираст на населението в страната и Община Велико Търново за периода 2014-2018 г.

Източник: НСИ

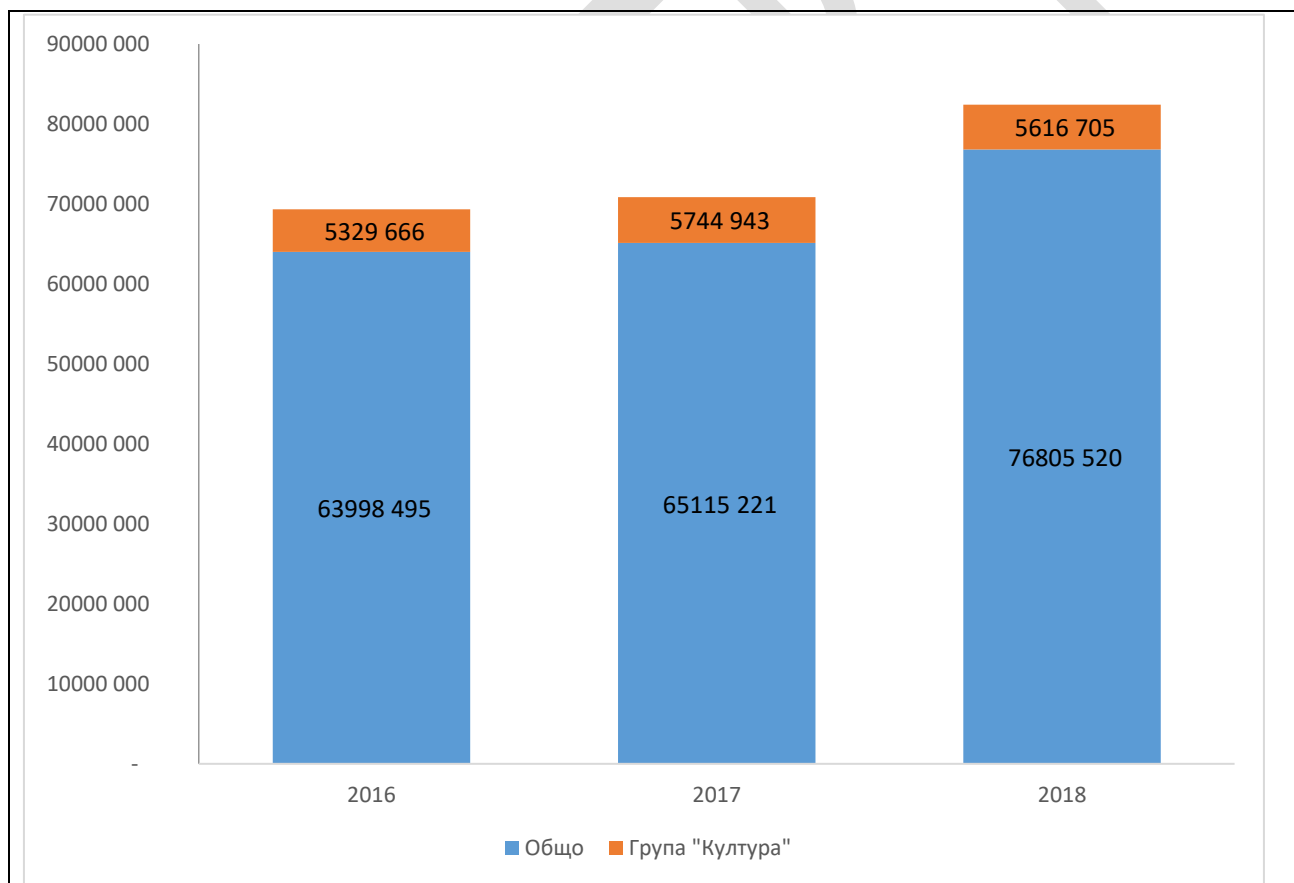
Съгласно данните на националната статистика, в област Велико Търново през 2016 година работят 1225 специалисти в сферата на културата, спорта и развлеченията. На фона на националните показатели в отрасъла, които отчитат около 11% ръст на заетите през 2012-2016 година, за региона на Велико Търново увеличението е с около 13%. Следователно, **пазарът на труда в отрасъла се характеризира с по-висока динамика от средната за страната.**

Фиг. 4: Брой заети в културата, спорта и развлеченията през 2013-2016 г.

Източник: НСИ

Финансирането на дейностите в група „Култура“ се осъществява с три основни инструмента: делегирани дейности от държавата, местни дейности и трансфери от Министерството на културата. Делегираните дейности от държавата се основават на стандарти. За читалищата се ползва метода на субсидираната численост, основана на ангажиран щатен състав. През 2020 г. държавното финансиране възлиза на 10 440 лв. за щатна бройка. За музеите и библиотеките – в зависимост от вида – национален, държавен или регионален културен институт, и площта, която заемат. Втората група финансови инструменти, местни дейности, се основават на решенията на Общинския съвет. Освен собствени инициативи, като творчески формации и дейности, празници, фестивали, те могат да дофинансират делегирани дейности от държавата – читалища, музеи, художествени галерии и библиотеки. Третият източник за финансиране, обект на наблюдение от Стратегията, е Министерството на културата. Държавното ведомство финансира сценичните изкуства (за Велико Търново МДТ „К. Кисимов“) чрез специална методика, при която размерът на бюджета на всеки културен институт зависи от реализираните приходи от представяне на собствена продукция. Местната власт също има право да дофинансира държавните културни институти за сценични изкуства.

Фиг. 5: Дял на разходите за от бюджета на Община Велико Търново през 2016-2018 г.

Източник: Община Велико Търново

Отчетите на местната администрация за изпълнението за периода 2016-2018 година сочат, че бюджетът на община Велико Търново се е увеличил с 20%. В същото време разходите за култура са нараснали едва с 5%. Следователно увеличените финансови

постъпления в общината значително изпреварват темпа на нарастване на разходите за култура. За тази тенденция има обективни причини, свързани със забавянето на важни инвестиционни проекти, чието финансиране в размер на близо 19 млн. лв. се очаква по оперативните програми и са предвидени в Интегрирания план за градско развитие и възстановяване и развитие. Част от тях изискват съфинансиране от общинския бюджет.

ОБЕКТ	СТОЙНОСТ
Проект Зона ЗС-3.2: Реконструкция на Народно читалище „Съзнание – 1936 и внедряване на мерки за енергийна ефективност, благоустрояване и рехабилитация на двор и ограда	87 000
Проект Зона ЗП-2.3: Обновяване и енергийна ефективност на културна инфраструктура, вкл. околно пространство, достъпна среда и видеонаблюдение в т.ч.	2 970 000
Дейност ЗП - 2.3.1: Къща-музей „Леон Филипov“	
Дейност ЗП - 2.3.2: Музей „Нова история“	
Дейност ЗП - 2.3.3: Музей „Възраждане и учредително събрание”, Археологически музей, Народна библиотека „П.Р.Славейков”	
Дейност ЗП - 2.3.4: Читалище Надежда 1869	
Дейност ЗП - 2.3.5: Читалище „П.Р.Славейков” кв. Варуша	
Дейност ЗП - 2.3.6: Художествена галерия ”Иван Христов”	
Група проекти ЗП-3: Опазване и промотиране на културното наследство и туризма	15 210 000
Проект Зона ЗП-3.1: Експониране и адаптация на културно наследство	6 160 000
Дейност ЗП - 3.1.1: Архитектурно- музеен резерват Царевец	
Дейност ЗП - 3.1.2: Църквата „Св. Св. Константин и Елена” и камбанарията	
Дейност ЗП - 3.1.3: църквата „Св.Спас”	
Дейност ЗП - 3.1.4: Шишманова баня	
Дейност ЗП - 3.1.5: паметника на Обесените поборници в кв. Варуша	
Проект Зона ЗП-3.2: Изграждане и оборудване на военен музей, нова библиотека, младежки арт център, туристически център, музей на фотографията и експозиционен център в Старото военно училище	5 200 000
Дейност ЗП - 3.2.1: Изграждане на военен музей	
Дейност ЗП - 3.2.2: Изграждане на нова библиотека	
Дейност ЗП - 3.2.3: Изграждане на младежки арт център	
Дейност ЗП - 3.2.4: Изграждане на туристически център	
Дейност ЗП - 3.2.5: Изграждане на музей на фотографията и експозиционен център	
Проект Зона ЗП-3.3: Развитие на конгресен и фестивален туризъм – организиране на иновативни културни събития	3 500 000
Проект Зона ЗП-3.4: Проектиране и разширяване на Мултимедийния център на ул.”Пиколо”, административната сграда на РИМ	350 000
Проект Зона ЗП-4.2: Реконструкция и рехабилитация на изгледните площадки по ул. „Стефан Стамболов”	75 000
Дейност ЗП - 4.2.1: Реконструкция на изгледна площадка (като част от пешеходната зона).	
Дейност ЗП - 4.2.2: Въвеждане на енергоспестяващо улично осветление.	

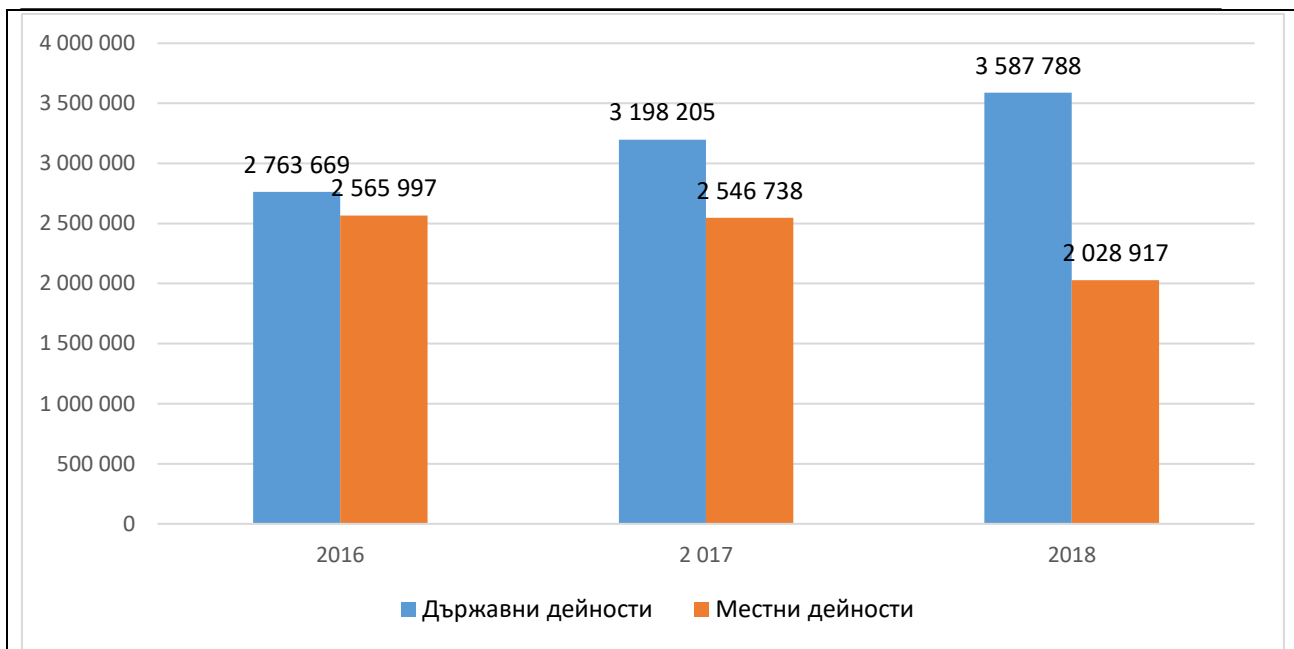
Дейност ЗП - 4.2.3: Поставяне на указателни и информационни табели	
Дейност ЗП - 4.2.4: Елементи на градското обзавеждане	
Проект Зона ЗП-4.3: Обновяване и поддръжка на улично озеленяване и градско обзавеждане	65 000
Дейност ЗП - 4.3.1: Ремонт и реставрация на сграфитопаната - 4 бр. при изгледната площадка ул."Ст. Стамболов", пл. Велчова Завера и ул. "Опълченска"	
Проект Зона ЗП-4.4: Реконструкция на стари автентични елементи на градското обзавеждане	105 000
Проект Зона ЗП-4.5: Създаване на акценти в градската среда – галерии на открито с произведения на изкуството от хранилищата на културните институции и други.	112 000
Група проекти ЗП-8: Повишаване на образователното равнище и стимулиране на научния капацитет	3 514 000
Проект Зона ЗП-8.1: Стимулиране на научните изследвания в Център за квалификация и преквалификация и филиал на БАН	2 754 000
Проект Зона ЗП-8.2: Обновяване и дигитализиране на научен фонд и закупуване на софтуер за незрящи хора в културните и образователни институции	760 000
ОБЩО	18 811 000

[Фиг. 6: Планирани инвестиции в културната инфраструктура на Община Велико Търново съгласно ИПГВР 2014-2020](#)

Източник: Интегриран план за градско възстановяване и развитие на Велико Търново

Съотношението в размера на финансиране между държавни и местни дейности изразява противоречиви тенденции. **През последните три години държавата е увеличила размера на финансиране на музеи, галерии, читалища и библиотеки с близо 30%. Обратно, общинското финансиране местни дейности в сферата на културата намалява.**

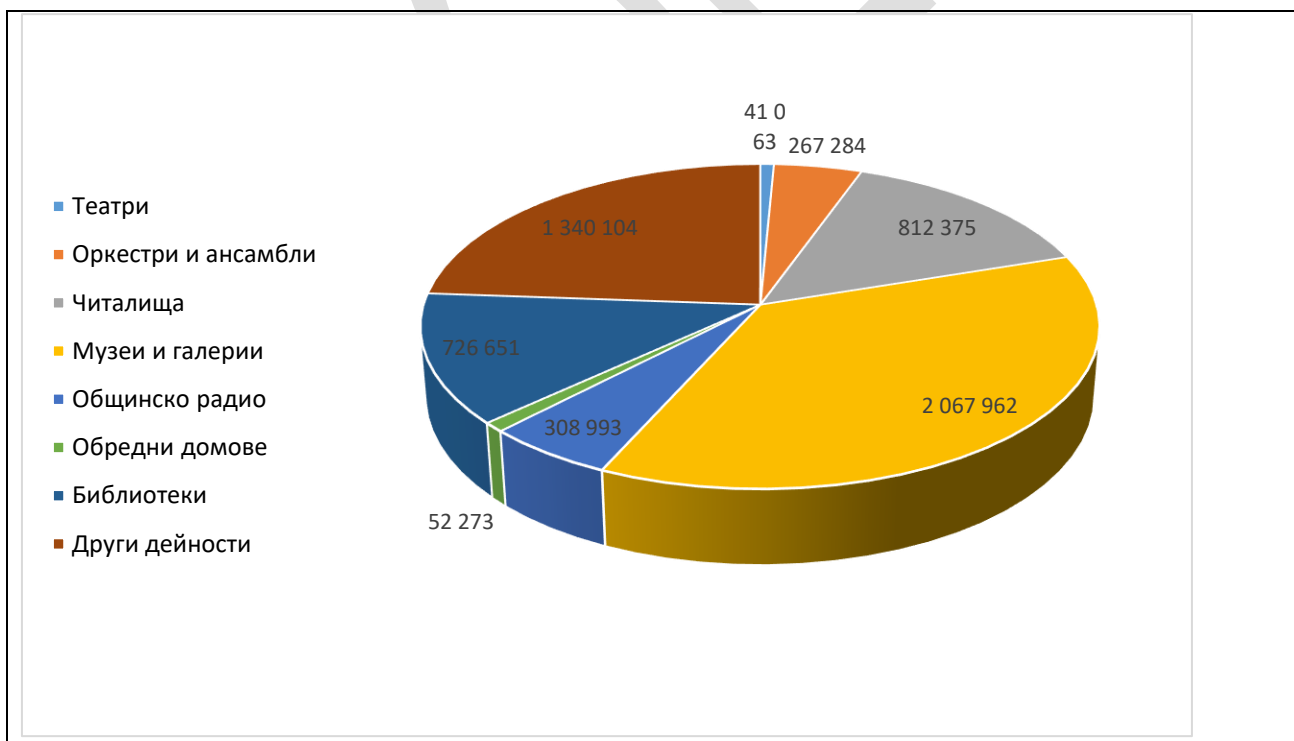
Ограничаването на финансовия ангажимент от страна на общината, спрямо посочените културни институти, може да се разглежда и като индикатор за отсъствие на координация с държавната културна администрация. Така, обективно функционирането на държавно финансираните дейности в културата, води до увеличаваща се централизация в управлението им.

[Фиг.7: Финансиране на делегирани дейности от държавата и местни дейности в културата в Община Велико Търново през 2016-2018 г.](#)

Източник: Община Велико Търново

Бюджетът в група „Култура“ на Община Велико Търново, разпределен по дейности, през 2018 година изглежда по следния начин:

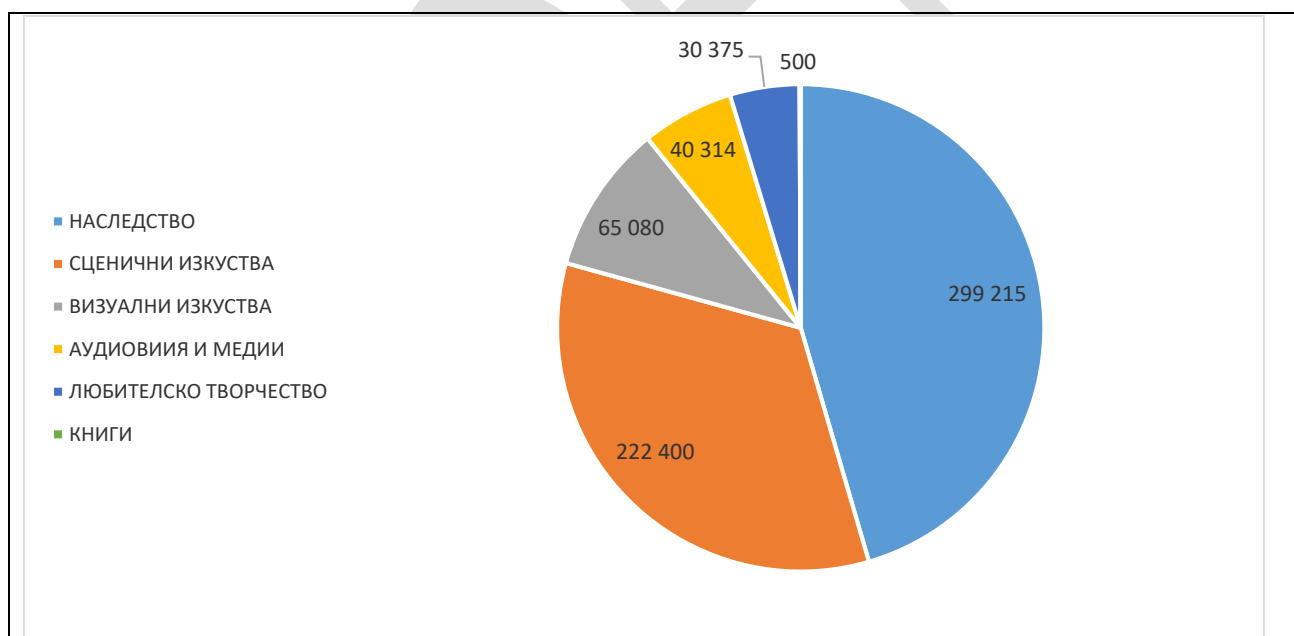

[Фиг. 8: Разпределение по дейности на средствата в бюджета за култура в Община Велико Търново за 2018 г.](#)

Източник: Община Велико Търново

Най-голям дял заемат дейностите музеите и галериите, с близо 37%. На второ място по значение са „Други дейности“ - включват разнообразни инициативи, свързани преобладаващо фестивали, чествания и други празници, включително и в малките населени места. На трето място по размер на финансиране са читалищата, следвани от библиотеките. Радио, оркестри и ансамбли, обредни домове и театри имат относително малка тежест в местните финанси. Така разпределен, местният бюджет е практически насочен в посока динамизиране на различните подсектори в Група „Култура“. Подобен профил на местните културни политики са още един съществен аргумент в полза на прецизно планиране, добре ориентирано наблюдение и адекватна оценка на произтичащи ефекти и възможни перспективи.

Съществен принос за облика и идентичността на Община Велико Търново има Културният календар. В него през 2019 г. бе предвидено да се реализират 112 събития в размер на 657 884 лв. Близо половината от предвидените средства са предназначени за подпомагане и популяризиране на културното наследство. Втори по значение са сценичните изкуства, следвани от визуалните изкуства, аудиовизията, любителското изкуство и книгите. За близо една трета от събитията Община Велико Търново съдейства с логистична помощ и освобождаване от разходи за наем. Подобни действия оптимизират в значителна степен преките финансови разходи. **Част от представените събития са без предварително фиксирани дати на провеждане. Тази информационна динамика прави проблематично качествено популяризиране на общинския Културен календар.**

Фиг. 9: Разпределение на финансирането на общинския културен календар през 2019 г.

Източник: Община Велико Търново

Разпределението по събития дава допълнителна светлина върху себестойността им по видове. По този показател на преден план излиза подсекторът „Аудиовизия и медии“ със средна стойност от 20 156 лв. На второ място са сценичните изкуства, където средната стойност на финансираните прояви възлиза на 14 827 лв. За наследството този показател е 5744 лв., за визуалните изкуства – 2830 лв., любителското творчество – 1898 лв. и книги – 100 лв. Логично е подсекторите с относително широка мрежа от участници в региона да

калкулират относително по-ниски разходи. Това в най-голяма степен се отнася до книгите, любителското творчество и визуалните изкуства. Филмопроизводството, което не разполага с местни ресурси, се характеризира с относително най-висока себестойност. Същото се отнася и до сценичните изкуства. Друг основен фактор за цената на събитията е технологията и особеностите на създаването им. Онези от тях, които се продуцират с колективни усилия (сценични изкуства и наследство), са и по-скъпи.

В количествено отношение преобладават събитията, свързани с наследството, визуалните и сценичните изкуства. Значително подценени са книгите и аудиовизията и медиите.

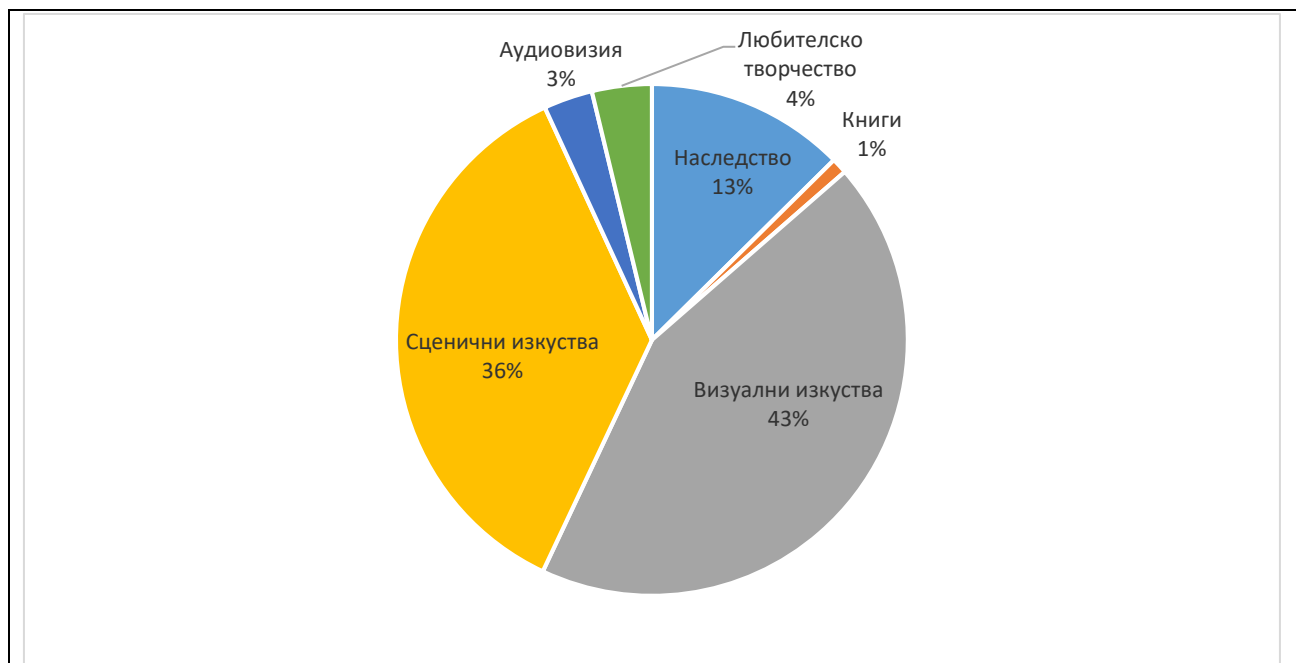

[Фиг. 10: Разпределение на Културния календар в Община Велико Търново през 2019 г. по видове и брой събития](#)

Източник: Община Велико Търново

Представената картина отразява дисбаланс в местното културно съдържание. **Това, от своя страна, прави проблематично представянето на богатото разнообразие от тенденции, видове и стилове в отделните подсектори. Ето защо, един от водещите аргументи в планирането на Културния календар в бъдеще, е да се търси баланс в тяхното представяне.** По този начин се гарантира в по-голяма степен и основното конституционно право на българските граждани, свързано с достъпа до националните и световни ценности в културата и изкуствата.

Конкретен израз на местната културна политика е и Програмата „Изкуство и култура“. В периода 2016-2018 година Община Велико Търново е подкрепила 25 проекта на 18 организации с обща стойност близо 130 000 лева. Най-голям брой проекти е реализирало представителството на СБХ – Велико Търново – общо три, Сдружение „Фюжън уей“ и „Великотърновско дружество за приятелство България – Япония“ – по два. Секторното разпределение на финансираните предложения изглежда по следния начин:

[Фиг. 11: Видове финансирани дейности от Община Велико Търново по Програмата за творчески проекти през 2016-2018 г.](#)

Източник: Община Велико Търново

В тригодишния период са финансирани следните организации и проекти:

2016	2017	2018
СБХ-гр. Велико Търново Юбилейна изложба - 25 години фестивал „Процес – пространство“ 1958 лв.	СБХ-гр. Велико Търново Скулптурни обекти и пластика в екстериорна среда В. Търново 7500 лв.	СБХ-гр. Велико Търново „70 години великотърновски художници 1948-2018“ 9600 лв.
„Великотърновско дружество за приятелство България – Япония“ „13-ят месец“ /адаптация и представяне на спектакъл по стихове и лирични прози на Гео Милев/ 5589 лв.	„12-та нощ“ – нов спектакъл по Шекспир на хълма „Трапезица“ 8000 лв.	
	Сдружение „Фюжън уей“ Guit art festival 10000 лв.	Сдружение „Фюжън уей“ Guit art festival 9000 лв.
Сдружение „Емилиян Станев“ „Морето на българина. Морски етюди в българската литература 1924-1944“ /книга/, автор доц. д-р Радка Пенчева 1290 лв.	СНЦ "Дупини" Глобален номадски арт проект - Габровци 7000 лв.	НЧ „Съгласие-Дебелец“ гр. Дебелец „Театър на колела“ 2570 лв.
Туристическо дружество „Трапезица 1902“ „Паркова скулптура и функция“ 10692 лв.	Фабер ЕООД Топ джаз в старата столица 4400 лв.	Фондация „Аутентик“ Пътят към фолклора 3000
Сдружение „Бъдеще за Никопол“ „Римски бит, култура и кулинария в Никополис ад Иструм“ 9666,67 лв.	Фондация "Арт лято" Арт лято 2017 7100 лв.	Сдружение „П.И.Т.А.“ Отражения-претворено наследство 3600 лв.
	Фондация "СФФ" Hours Tsarevgrad film chalenge 4000 лв.	Сдружение „Клуб по танци Ун Бесо“ Un Beso Fiesta 14.09-16.09.2018 4880 лв.
	Фуул спектра 3D Street painting festival 6000 лв.	„ФУЛЛ-СПЕКТРА“ ЕООД „Арт Импресия-Старият град“ 6850 лв.
	ТД "Трапезица" Младежка скулптурна колония: Светът на приказките в скулптура 4000 лв.	Сдружение „ВТ Ивентс“ „1 кв. м. Изкуство“ 2500 лв.

Фиг. 12: Финансирани проекти по Програма „Изкуство и култура“ в периода 2016-2018 г.

Източник: Община Велико Търново

Програма „Изкуство и култура“ е своеобразно поле за експерименти и за тестване на нови творчески активности. От първостепенно значение е широкоспектърният им обхват. Успешно реализираните еднократни проекти е логично да влязат в официалния културен календар и да се финансират регулярно. За целта проектното финансиране се нуждае от система за наблюдение на изпълнението и оценка на резултатите.

Програма „Изкуство и култура“ финансира в най-голяма степен визуалните изкуства. По този начин се насърчава директно творческия процес, плод на индивидуални усилия. Положителна оценка заслужават и подкрепените проекти в сферата на сценичните изкуства. Чрез тях се търси адаптирането на нови пространства и представянето на спектакли и концерти с експериментален характер. Макар и с относително по-малък дял, наследството участва с три реализирани проекта, чрез които се създават нови форми на общуване с различни страни от живота в миналото. Книгите, любителското творчество и аудиовизията имат най-скромно участие в Програмата на Община Велико Търново, затова в бъдеще е целесъобразно да получат по-активна подкрепа.

Общата характеристика на местната културна политика се изразява с нарастващо държавно участие във финансирането на делегирани дейности и намаляващ относителен дял на местните дейности. Подобна тенденция ограничава възможностите за дългосрочни и интегрирани местни културни политики предвид нарастващата независимост на държавно финансираните дейности от общинските бюджети. Културното наследство заема приоритет във финансираните културни инициативи, но заедно с това се търсят активно и нови форми на ситуирането му в градската среда и региона.

2.2. Материално и нематериално културно наследство

Съгласно действащото българско законодателство, към материалното културно наследство се причисляват:

- наземни, подземни и подводни археологически обекти и резервати;
- исторически обекти и комплекси;
- архитектурни обекти и комплекси;
- етнографски обекти и комплекси;
- образци на парковото изкуство и ландшафтната архитектура;
- ценности (образци), включително антропологични останки, открити при теренни проучвания, и останки на палеозоологията и култивирани растения;
- индустриално наследство;
- произведения на изящни и приложни изкуства;¹¹

Материалното културно наследство се подразделя на недвижимото, което обхваща културни ценности, трайно закрепени към земята, включително под водата, както и прилежащата им среда.¹²

Движимото културно наследство съдържа всички останали културни ценности, включително и под вода, чиято значимост не се променя в зависимост от

¹¹ Закон за културното наследство, чл. 6 – т.1-8

¹² Закон за културното наследство, чл.9

местонахождението им.¹³

Нематериално културно наследство, според Конвенцията на ЮНЕСКО от 2003 г., включва:

- устни традиции и форми на изразяване, в това число и езика в качеството му на носител на нематериалното културно наследство;
- художествено-изпълнителско изкуство;
- социални обичаи, обреди и празненства;
- знания и обичаи, отнасящи се до природата и вселената;
- знания и умения, свързани с традиционните занаяти.¹⁴

Културното наследство имат съществено значение за всяко населено място, доколкото оформят неговата идентичност, облик и специфика. Политиките в подсектора имат две страни: институции за изследване, съхраняване и експониране и дейности за витализиране на материалното и нематериалното наследство в живота на местната общност.

Музейната дейност в община Велико Търново е с над 140-годишна история. Инфраструктурата на музейната дейност се представя от [Регионалния исторически музей](#) (РИМ), който обединява множество отделни музеи (обособени експозиции) и музейни обекти. РИМ – Велико Търново, разполага с около 134 000 музейни единици. Към структурата на музея се причисляват следните **музейни експозиции**:¹⁵

[Археологическият музей](#) се намира западно от площад “Съединение”. Изложените археологически паметници илюстрират хилядолетната история и култура на Великотърновския регион, като акцентът е поставен върху периода, когато градът е столица на българската средновековна държава.

Музеят [„Възраждане и учредително народно събрание“](#) е в сграда на стария турски конак, изграден през 1872 г. от големия възрожденски строител майстор Колю Фичето. Представлява кръстовидна сграда с арковидно оформен вход от север. В него се помещава експозицията “Възраждане и Учредително събрание”.

[Музеят „Нова и най-нова история“](#) се намира в непосредствена близост до музея „Затвор“ във Велико Търново. В една от залите му е експонирана временната изложба “Велико Търново и българската държавност”. Водещата идея на изложбата е представянето на града като символ на приемствеността на българската държавност в първите десетилетия след Освобождението.

[Музеят „Затвор“](#) се намира южно от изградения през 1872 г. от майстор Колю Фичето конак. Строителството на затвора започва около средата на XIX в. През 1854 г. той вече се използва по предназначение. Сградата е изградена изцяло от камък, с дебелина на стените 0,70–0,90 м. Постройката има един приземен и два горни етажа.

[Музеят „Сарафкина къща“](#) се намира на улица “Гурко” във възрожденската част на град Велико Търново. Построена е през 1861 г. Първоначално е предназначена за жилище и работно място на Димо Сарафина. По-известна е с името на съпругата му Анастасия като къщата на Атастасия Сарафката или Сарафкината къща. През 1965 г. е обявена за паметник на културата с национално значение. От 1981 г. е музеен обект, където се представят

¹³ Закон за културното наследство, чл.10

¹⁴ Конвенция за опазване на нематериалното културно наследство на ЮНЕСКО от 2003 г.

¹⁵ <https://museumvt.com/bg/>

етнографски изложби.

Къщата–музей „Петко Р. Славейков“ на родения във Велико Търново през 1827 г. възрожденец учител и държавник. Той е един от най-активните ръководители на борбата за независима българска църква. Участник е и в Руско-турската освободителна война през 1877 – 1878 г. Къщата е реставрирана през 1971 г.

Музеят „Констанцалиева къща“ е един от най-забележителните и представителните паметници на жилищната архитектура в с. Арбанаси. Първоначалното ѝ изграждане се отнася към края на XVII в. В следващите столетия жилищната сграда претърпява няколко преустройства, довели до сегашния ѝ вид.

Къщата–музей „Филип Тотю“ се намира в махала „Гърците“, в близост до с. Вонеща вода. Отстои от гр. Велико Търново на 40 км в южна посока. Легендарният български войвода е роден на 10 април 1830 г. Сформира малка чета през 1854 г., с която извършва наказателни операции срещу османските власти.

Археологическият резерват „Никополис ад Иструм“ се намира на 20 км северно от Велико Търново. Разположен е върху невысоко плато на левия бряг на р. Росица. Градът е основан от римския император Марк Улпий Траян (98 – 117 г.) в чест на победата му над даките (106 г.).

Историческият музей – гр. Килифарево се намира на 11 км южно от Велико Търново. Експозицията на музея, разположена в строената през първата половина на XIX в. Саралиева къща, има общоисторически характер.

Етнографският комплекс „Осенарска река“ е разположен в долината на р. Осенарска в близост до махала „Гърците“ до с. Вонеща вода. Отстои от гр. Велико Търново на 40 км в южна посока. В комплекса могат да бъдат видяни типичната за тази част от Балкана жилищна постройка, действащи тепавица и воденица.

Музейните обекти в системата на РИМ – Велико Търново са:

Архитектурно–музеен резерват „Царевец“. В продължение на повече от две столетия Търновград е столица на Второто българско царство (края на XII – XIV в.). Той е центърът, в който се решават най-важните политически, религиозни, административни и културни въпроси в живота на средновековната държава.

Архитектурно-музейният резерват „Трапезица“ е кварталът-крепост на столичния Търновград, разположен северозападно от Царевец. От три страни е опасан от плавните меандри на река Етър (Янтра). Естествено защитен от високия скален венец, хълмът „Трапезица“ имал здрави крепостни стени, които следват неговите извивки. Има площ от около 80 дка.

Мултимедийният посетителски център „Царевград Търнов“ е разположен в близост до хълма „Царевец“. В него под формата на скулптури и стенописи са представени исторически личности и паметни събития от периода на Второто българско царство. Визуализира се живота на различните социални слоеве в средновековното българско общество – владетели, духовенство, болярска и войнска прослойки, занаятчии.

Храмът „Св. 40 мъченици“ е построена и зографисана по волята на българския цар Иван Асен II, в чест на голямата му победа над епирския деспот Теодор Комнин през 1230 г. В

средата на XIII в. около храма се създава царският манастир „Великата лавра”. Знаменитата търновска църква е център на редица важни събития.

Храмoвете „Св. Петър и Павел“ и „Св. Иван Рилски“. Храмът “Св. Петър и Павел” се намира в северното подножие на хълма Царевец. Издигането му се свързва с акта на пренасяне на мощите на св. Йоан Поливотски от цар Калоян в столичния Търновград през 1204 г. Църквата „Св. Иван Рилски” е част от манастирския комплекс при храма „Св. Петър и Павел”;

„Шишмановата баня“ е сред най-автентичните паметници на културата на Второто българско царство. Намира се в северното подножие на крепостта Царевец, между църквите „Успение Богородично” и „Св. св. Апостоли Петър и Павел”, на левия бряг на река Янтра, непосредствено до Владишкия мост. Тя е една от малкото добре запазени средновековни бани в България.

Храмът “Св. Димитър” е разположена в източното подножие на крепостта Трапезица. Историческите сведения я свързват с обявяването на въстанието на братята Асен и Петър, довело до възстановяването на българската държава през 1186 г.

Храмът “Св. Георги” е разположен в източното подножие на крепостта Трапезица. Представлява масивно изградена каменна постройка с размери 10,40 x 5,12 м. Във вида, достигнал до наши дни, храмът е изграден в началото на XVII в. В притвора му има запазени останки от два живописни слоя.

Храмът “Рождество Христово” в с. Арбанаси е издигнат през втората половина на XVI в. Зографията му е завършена през 1597 г. В рамките на тези близо девет десетилетия възниква уникален стенописен ансамбъл, който няма равен в българските земи

Храмът “Св. архангели Михаил и Гавраил” в с. Арбанаси представлява издължена по оста изток-запад масивна каменна постройка, покрита с двускатен покрив. Във вида, достигнал до наши дни, храмът е изграден в последната трета на XVII в. Преди това на същото място е съществувала по-ранна култова постройка, издигането на която е станало в края на XVI – началото на XVII в.;

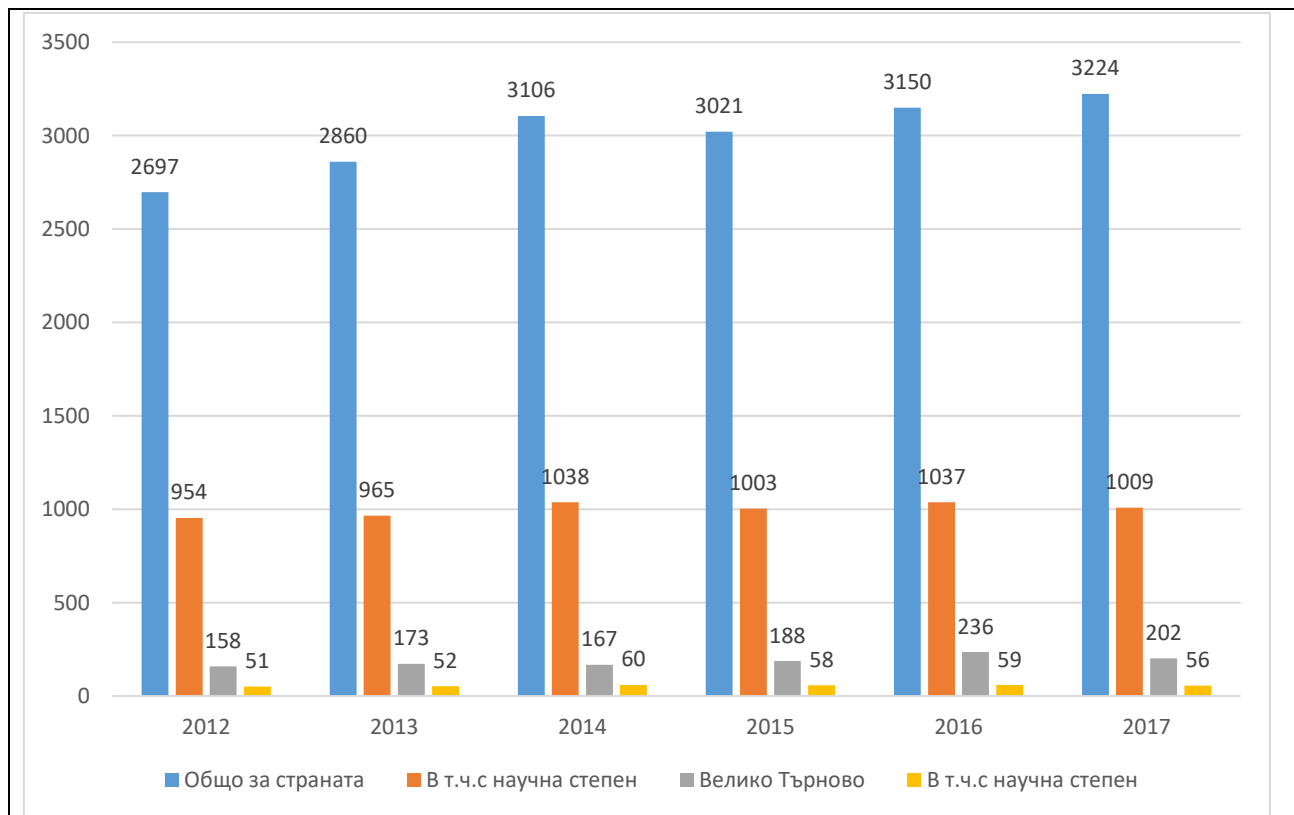
Храмът “Св. Димитър” - с. Арбанаси е изграден през 1621 г. върху основата на по-стара постройка от средата на XVI в., което го прави най-ранният култов паметник, издигнат в Арбанаси. От този период на съществуване на храма е запазена зография, илюстрираща житиен цикъл на св. Георги.

Храмът “Св. Георги” се намира в югозападната част на с. Арбанаси. Представлява масивно изградена каменна постройка с размери 21 x 10,05 м, покрита с двускатен покрив. В този си вид черквата е издигната в края на XVII или началото на XVIII в. – между 1700 и 1709 г. Представени са иконографските цикли Великите празници, Страстите Христови и Следпасхалния цикъл.¹⁶

Данните за числеността на работещите в музеите на страната показват, че между 2012-2017 г. техният брой се е увеличил с близо 20%. За същия период в област Велико Търново ангажираните музейни специалисти са нараснали с близо 29%. Същевременно делът на квалифицираните специалисти с научна степен е под

¹⁶<https://museumvt.com>

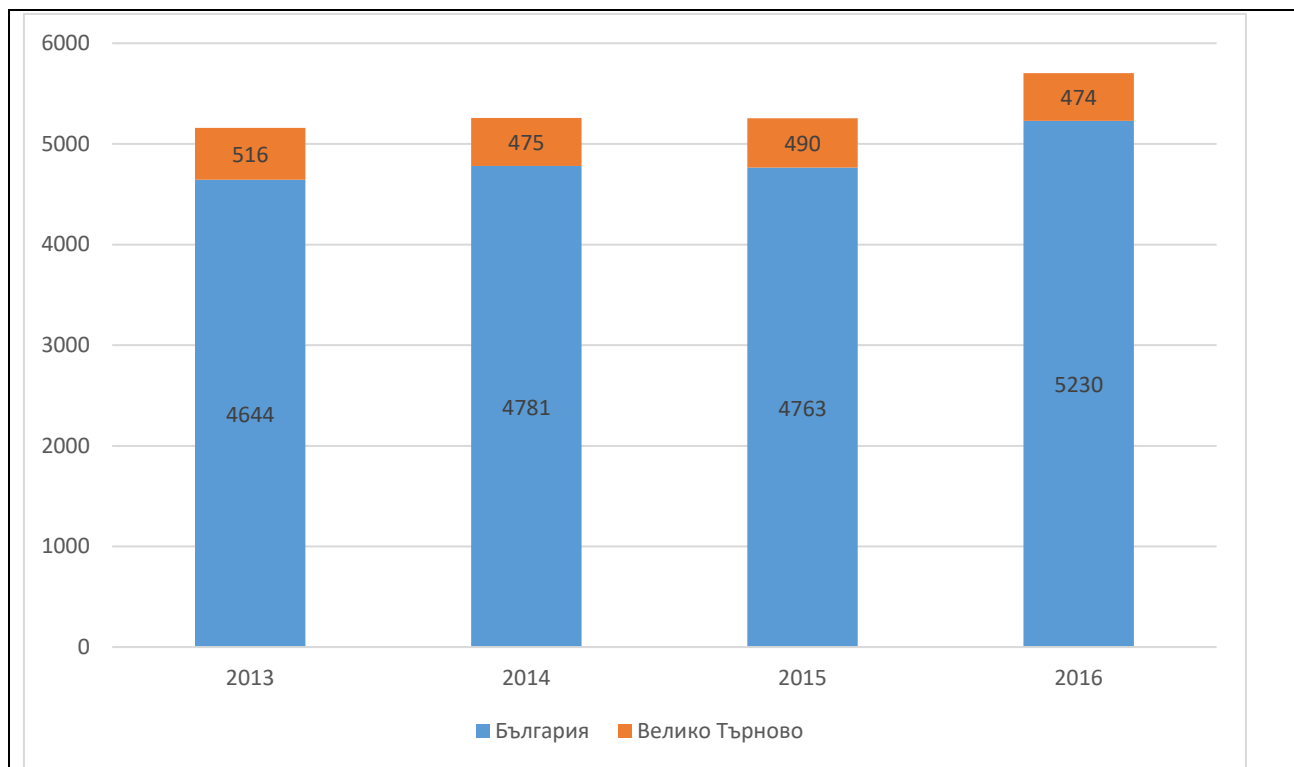
средните стойности за страната в началото (35% към 32%) и в края на периода (31% към 27%). Относително ниският дял на квалифицираните специалисти във Велико Търново се дължи и на обективните условия, свързани с нуждата от помощен персонал, необходим за поддържането на големите като площ музейни и архитектурни обекти.

Фиг. 13: Численост на работещите в музеите на страната и в Област Велико Търново през 2012-2017 г.

Източник: НСИ

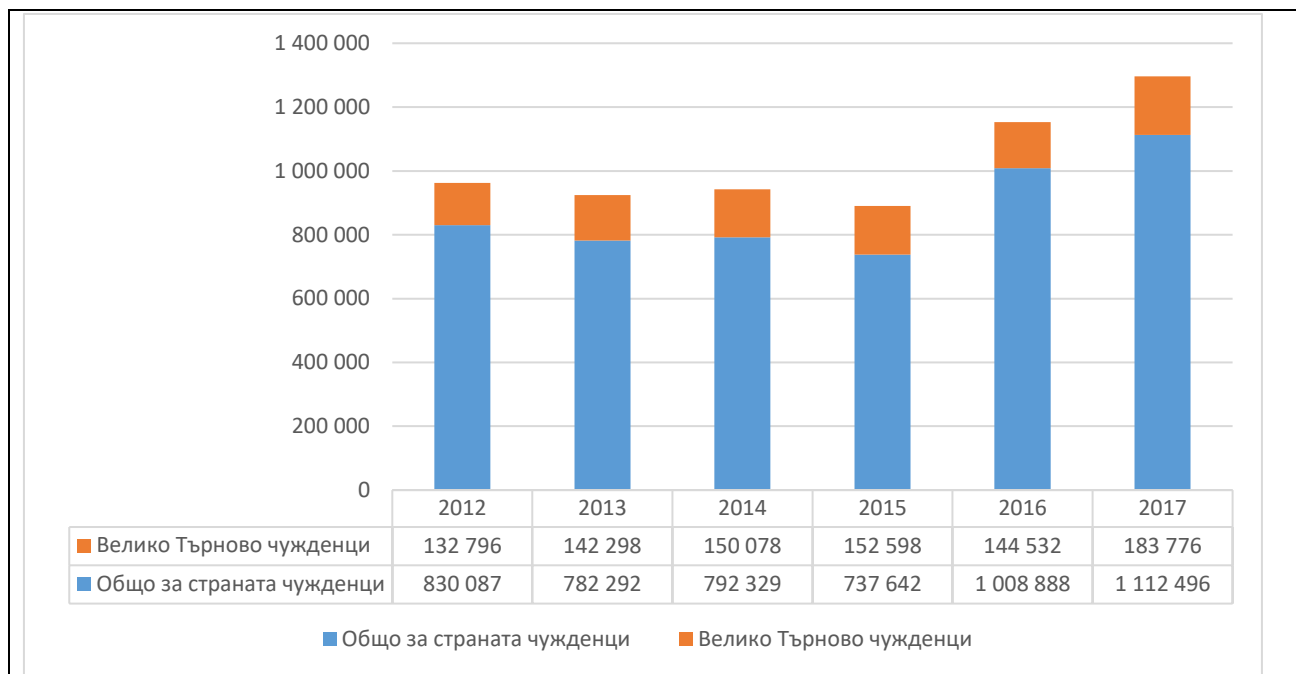
В периода 2012-2016 г. регистрираните посещения в музеи общо за страната се колебаят между 4,1 и 5,1 млн. - за община Велико Търново, съответно между 360 000 и близо 500 000. По-детайлният поглед показва, че пикът в отчетените посещения за Велико Търново е през 2013 година, когато са регистрирани над 500 000 гости на музеите. Ръстът на посетители все още не е достигнал устойчиви положителни характеристики.

Фиг. 14: Посещения в музеите на страната и Област Велико Търново в хил. през 2013-2016 г.

Източник: НСИ

Чуждестранните посетители заемат относително по-висок дял за Велико Търново – между 16 и 20% - при среден дял за страната между 9 и 11%. През същия период чуждестранните посетители в музеите на страната са нараснали с 34%, а за Велико Търново – с 38%. Относително по-малката разлика в ръста на чуждестранните туристи между страната и старата българска столица отразява тенденция за достигане на пределни величини. Следователно, поне в краткосрочен план, основните резерви са приоритетно в насърчаване на локални посещения и вътрешния туризъм. Не е за подценяване и обстоятелството, че ръстът на туристите от чужбина, се характеризира с по-ясно изразено непостоянство в стойностите. Това се дължи на относително по-голямо влияние на геополитически фактори, двустранни отношения, визов режим и др.

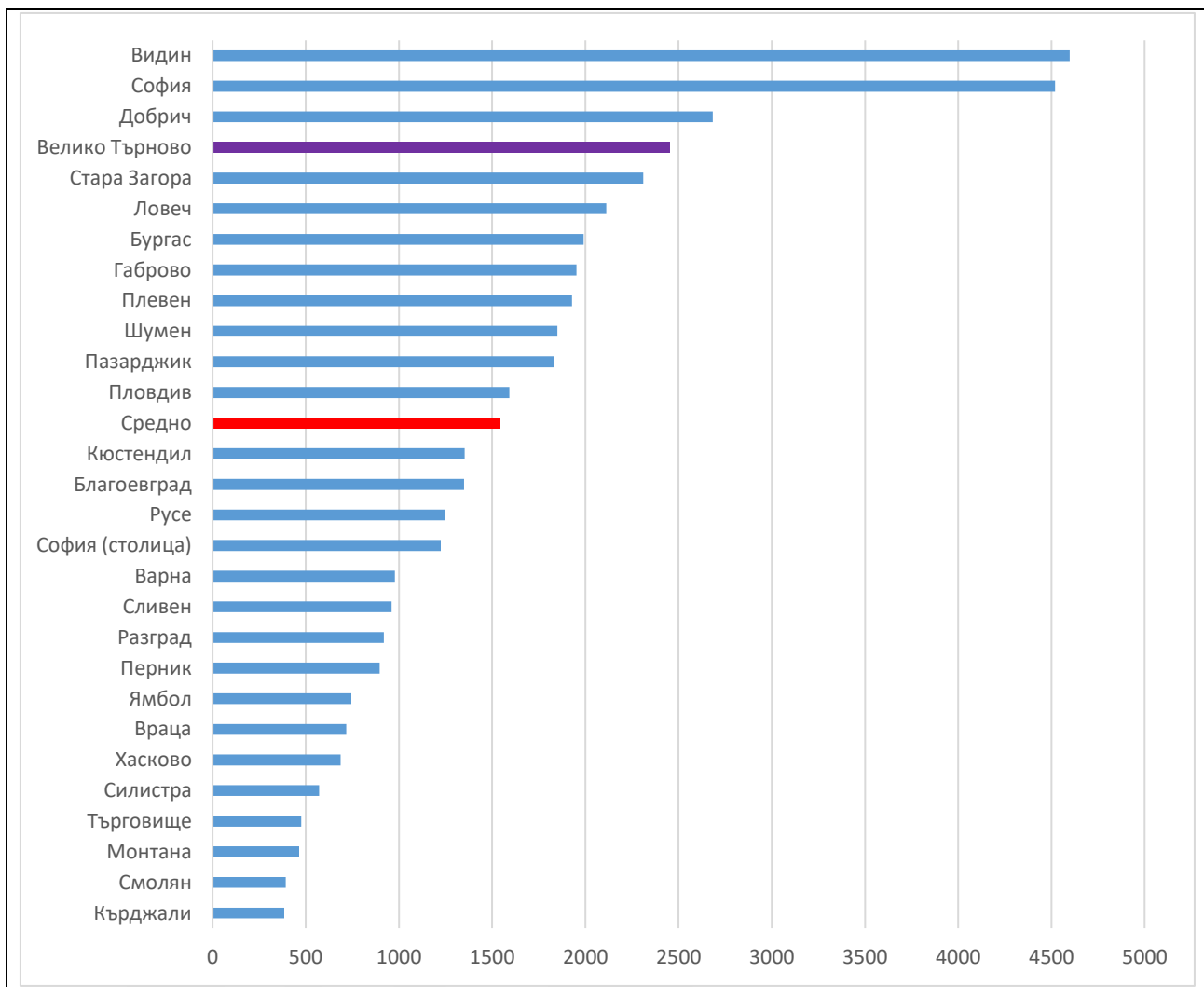

Фиг. 15. Посещенията в музеите на чужденци в Област Велико Търново и страната през 2012-2017 г.

Източник: НСИ

Музейните специалисти в Област Велико Търново са сред най-ангажираните за страната в обслужването на посещения. Това личи от представената графика. Данните са обективна основа за оценка на **социалната значимост на музейните експозиции**. Те са и убедителен показател за **интензивността на положениия труд**. Също така, макар и непряко отразяват и **финансовия принос на музеите, по-голямата част от който попълва общинските бюджети**.

Фиг. 16: Брой регистрирани посещения, средно на музеен специалист по области през 2018 г.

Източник: НСИ

Ключово значение за културното наследство има [Великотърновският университет „Св. Св. Кирил и Методий“](#), който обучава студенти по история, етнология, културен туризъм, педагогика на обучението по история и философия, теология, романистика, русистика, славистика.

Сред институтите, ангажирани с културното наследство, е и [Държавен архив-Велико Търново](#), където се провежда единната държавна политика в областта на архивното дело на територията на Великотърновска област. Архивът осъществява научно-методическо ръководство и контрол върху съставянето, регистрирането и съхраняването на документите от учрежденията, организациите и предприятията, експертната на научно-историческата и практическата им стойност; комплектува и извършва научно-техническа обработка на архивни фондове и документи; реализира широка популяризаторска и научно-информационна дейност за всестранното и пълноценното използване на архивните документи. В своята дейност архивът се ръководи от [Закона за Националния архивен фонд](#) и свързаните с него други нормативни актове.

Държавният военноисторически архив към Държавна агенция „Архиви” е създаден със заповеди на Министъра на отбраната № 50/9 февруари 1951 г. и № 140/ 20 март 1951 г. и Директива на началника на Генералния щаб № 4544/ 21 май 1951 г. с наименованието “Централен архивен фонд”. Утвърден е като ведомствен с Постановление на Министерския съвет № 807/6 октомври 1952 г. До 1999 г. Централният военен архив е подчинен на Министерството на отбраната и на Генералния щаб. С Постановление № 237/ 21 декември 1999 г. е прехвърлен към Главно управление на архивите при Министерския съвет. Към момента архивът наброява 3401 фонда с 424326 архивни единици (в това число 61 лични фонда с 1821 архивни единици). Регистрирани са и 303 частични постъпления.

Регионалната занаятчийска камара-Велико Търново обединява занаятчиите на територията на общината.

Голямо значение за богатото културно наследство има и Великотърновската света митрополия. Във Великотърновската духовна околия съществуват 54 действащи храма, а само на територията на община Велико Търново - десет манастира. Там са съхранени стенописи, икони и църковни принадлежности от 17-18 в.¹⁷

Съществуват традиционни и утвърдени събития, които са ангажирани със съхраняването и популяризирането на *нематериалното културно наследство от региона, страната и чужбина*. Сред тях се откроява *Петропавловския събор* – съвместна инициатива на Община Велико Търново, Община Горна Оряховица и Община Лясковец. Националният събор се провежда от 1993 г. на всеки две години в навечерието на Петровден в околностите на манастира „Св. Св. Петър и Павел”, намиращ се над град Лясковец и има характер на всенародни игри и надпявания. Съборът е форум на международно сътрудничество и сцена, на която са се изявявали гост-изпълнители от Унгария, Гърция, Италия, Дания, Сърбия, Словакия, Черна гора, Полша, Грузия, Молдова, Румъния, Турция и др. Гостували са най-популярните народни изпълнители като Илия Аргиров, оркестър „Хоро“, Калинка Згурова, Христина Лютова, Любка Рондова, Иван Дяков, Николай Славеев, Росица Пейчева, Николина Чакардъкова и др.¹⁸

Националният фолклорен фестивал „Насред мегдана в Арбанаси” се организира от Народно читалище „Иларион Драгостинов” – с. Арбанаси, Община Велико Търново и Кметство Арбанаси. Събитието е продължение на фестивала „Хоро сред село” в село Арбанаси през 1987 и 1988 г., чийто организатор е Градската асоциация за култура и туризъм във Велико Търново. Провежда се на открита сцена всяка година в началото на юни.¹⁹

Националният конкурс за хумористичен фолклор се провежда в гр. Килифарево от 2015 г. Организира се от НЧ "Напредък", гр. Килифарево в края на месец август. Събитието отличава участниците в раздели автентичен фолклор и обработен фолклор с подраздели словесен, песенен, танцов фолклор и индивидуални изпълнители и раздел авторски творби на фолклорна основа с подраздели словесен и песенен фолклор.²⁰

¹⁷ <https://bg-patriarshia.bg/>

¹⁸ www.veliko-tarnovo.bg

¹⁹ www.veliko-tarnovo.bg

²⁰ www.veliko-tarnovo.bg

Международният античен римски фестивал "Нике - играта и победата" се провежда от 2015 г. в края на август в археологическия резерват Никополис ад Иструм и се организира от Сдружение „Бъдеще за Никюп“, Община Велико Търново, РИМ Велико Търново, Кметство с. Никюп и Сдружение „Мос Майорум Улпие Сердице“ – София. Програмата включва ателиета за демонстрации на римски настолни игри, римска мода и прически, игра с публиката, пресъздаване на ритуали, демонстрация на екипировка, бойни построения и битки, римски процес, робски пазар и гладиаторски боеве, спортни игри, римска кухня, рецитал на антична поезия, концерти на ансамбли за старинна музика и др.²¹

Международният фестивал на историческите възстановки се провежда от 2015 г. в крепостта „Царевец“ и се организира от Сдружение „Търновци“, Община Велико Търново, РИМ-Велико Търново. Фестивалът представя различни аспекти от живота на столичния Търновград през XII – XIV век – занаяти, бит, кухня, воински умения, въоръжение, игри и развлечения. Във фестивала участват групи за исторически възстановки от България, Сърбия и Унгария.²²

Нощ на Самоводската чаршия и фестивал на занаятите се провежда в края на септември на територията на Архитектурно експозиционен комплекс „Самоводска чаршия“. Организатор е „Царевград Търнов“ ЕООД и Община Велико Търново. Празникът превръща най-прочутата улица във Велико Търново в място на специални събития, които популяризират местните традиционни занаяти.

Трабант фест отразява съвременните проекции на културното наследство. Фестивалът се провежда от 2010 година през м. март. Организатор е Община Велико Търново.²³

Международното туристическо изложение „Културен туризъм“ е първият специализиран форум в България, създаден през 2004 година с основен организатор „Царевград Търнов“ ЕООД. Отношението и използването на културното наследство, архитектурните факти, монументалното изкуство, културните събития, фестивалния живот като цяло определят уникалността на този вид туризъм.²⁴

В обобщен вид, културното наследство в Община Велико Търново се характеризира със стабилно функционираща институционална структура, разнообразни музейни експозиции и обекти и разнообразни събития, популяризиращи нематериалното културно наследство на региона, страната и света. Информацията за Регионалния исторически музей е добре структурирана в сайт. **В краткосрочен план е необходимо да се повиши капацитета на подсектора като квалификация на ангажираните музейни специалисти, включително и в сферата на културния мениджмънт. В дългосрочен план следва да се инвестират средства в системни проучвания на нематериалното културно наследство, увеличаване на експозиционните площи на музеите, консервация и реставрация на обекти, както и да се предприемат действия за обогатяването на музейните фондове чрез откупки и дарения от страната и чужбина.**

Културните политики в подсектора се отличават със следните особености:

²¹ www.veliko-tarnovo.bg

²² www.veliko-tarnovo.bg

²³ www.veliko-tarnovo.bg

²⁴ <http://culturaltourism.info/>

- популяризира материалното и нематериалното културно наследство от предишни епохи, като условие за приобщаването на съвременния човек към местната историческа памет;
- насърчава се достъпа към паметниците от миналото;
- отношението към обектите и събитията се гради като към безспорни ценности. Трудно се допускат експериментални и авангардни инициативи, но е препоръчително да се търсят внимателно нови форми на тълкуване на миналото;
- културното наследство се включва в образователни инициативи с цел укрепване на местната общност и изграждане на самочувствие спрямо града и региона;
- дейностите се финансират преобладаващо с публични средства чрез директно възлагане и съгласно действащото законодателство в сферата на обществените поръчки;
- насърчава се приоритетно общностно развитие, в съчетание с активен межкултурен диалог, зачитайки цивилизационните постижения и богатото културно наследство в Европа и света;
- създава се положителен образ пред външния свят;
- материалното културно наследство се финансира преобладаващо с регулярно установени субсидии под формата на делегирани дейности от държавата, докато нематериалното културно наследство се финансира преобладаващо чрез местни дейности и на проектен принцип;
- насърчава се потреблението на вече създадено културно съдържание и в относително по-малка степен създаване на ново съдържание;
- управлението на дейностите е централизирано, предвид високия обществен интерес и специфичните компетенции, които изисква;
- поддържането и обогатяването на материалната инфраструктура се нуждае от значителни по обем инвестиции;
- от съществено значение е насърчаването на създадената практика на договаряне с мениджъри и продуценти за събития за витализиране на културно-исторически обекти или фестивали и събори.

2.3. Визуални изкуства, архитектура и дизайн

Визуалните изкуства са част от художествено творчество, чиято цел е възпроизвеждане на околния свят. Те включват живопис, графика и пластика. Сценичните изкуства, концептуално изкуство, текстилни изкуства съдържат аспекти на визуалните изкуства. Към тях се причисляват приложните изкуства като промишлен дизайн, графичен дизайн, моден дизайн, интериорен дизайн и декоративно изкуство.²⁵

Българското законодателство допълва представеното определение, като към визуалните изкуства добавя произведения на архитектурата и приложени устройствени планове; фотографски произведения; одобрени архитектурни проекти, одобрени проекти по

---

²⁵ https://bg.wikipedia.org/Изобразително_изкуство

устройствено планиране, карти, схеми, планове и други, отнасящи се до архитектурата, териториалното устройство, географията, топографията, музейното дело и която и да е област на науката и техниката.²⁶

За разлика от материалното културно наследство, което е територия на обособени зони в градската среда, резервати и експозиции, визуалните изкуства присъстват и оформят в значителна степен всекидневното съществуване и съвременния начин на живот. Културното планиране в тази сфера следва да се съобразява с много по-широк аспект от възможности и прояви на визуалната култура – като технология на създаване и като форми на разпространение. Важна отличителна особеност е и наличието на разнообразни по вид, предмет на дейност и капацитет културни оператори.

В бюджета на Община Велико Търново за 2019 г. дейностите за културно наследство и визуални изкуства са обединени в параграф 739 – музеи, художествени галерии, паметници на културата и етнографски комплекси с национален и регионален характер. Общите разходи възлизат на 2 192 162 лв. Това съставлява по-голямата част от държавно финансираните дейности в група „Култура“.

Водещо място в подсектора заемат изящните изкуства, доколкото оформят високия пласт на творческа активност. [Художествената галерия „Борис Денев“](#) е сред от първите в страната и притежава една от най-богатите колекции. Открита през 1934 г., галерията събира и съхранява творби на български художници и показва развитието на българското изкуство през годините. Трите раздела - живопис, графика и скулптура, са разположени на площ от 850 кв. м., а музейните експонати, събрани в тях, са 5530. Тук могат да се видят платна на Владимир Димитров - Майстора, Борис Денев, Никола Танев и много други. Великотърновската галерия се намира в самото сърце на града, в парк „Асеневци“, откъдето се разкрива красива гледка към старо Търново. „Асеневци“, в непосредствена близост до галерията, е построен през 1985 г. по случай 800-годишнината от въстанието на братята Асен и Петър.²⁷

Изложбените зали „Рафаел Михайлов“, освен като пространство за експозиция на изящни изкуства, се ползват активно за провеждане на пленери, симпозиуми, търговски изложения и базари, концерти, конференции.²⁸

Факултетът по Изобразително изкуство във [Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“](#) е акредитиран да обучава студенти и докторанти по живопис, графика, скулптура, стенопис, рисуване и интермедия, графичен дизайн и визуални комуникации, педагогика на обучението по изобразително изкуство, 3D дизайн и триизмерна графика, анимация, визуални комуникации, дизайн на стъклото, живопис, пространствен дизайн, педагогика на обучението по изобразително изкуство, изкуствознание и изобразително изкуство. Факултетът организира изложби, конференции и други събития, свързани с визуалните изкуства.²⁹

Във Велико Търново има представителства на *Съюза на българските художници*, *Съюза на*

²⁶ Закон за авторското право и сродните му права – чл. 3

²⁷ www.veliko-tarnovo.bg

²⁸ www.veliko-tarnovo.bg

²⁹ <http://www.uni-vt.bg/bul/?zid=9>

българските писатели, Съюза на архитектите в България и Камарата на архитектите в България.

На територията на Община Велико Търново работят и предприемачи от малкия и средния бизнес в сферата на културните и творческите индустрии – архитектурни и проектантски бюра, рекламни агенции за изработване екстериорни форми в градската среда. Дейността им на местно ниво се регулира от [Наредбата за рекламно-информационната дейност](#). В документа се урежда правото на разполагане на рекламно-информационни форми в градската среда и се защитава архитектурната и визуална идентичност на създадените обекти в градската среда.

Събитията за популяризиране на визуалните изкуства насърчават в най-голяма степен изящните жанрове: живопис, графика и пластика.

Международното биенале на църковните изкуства се провежда от 2009 година през октомври-ноември в Изложбени зали „Рафаел Михайлов“. Организатори са ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“, Православно-богословски факултет - катедра „Църковни изкуства“, Община Велико Търново. Партньори са Великотърновска света митрополия, Съюз на българските художници, Представителство на СБХ – Велико Търново и Фондация „Покров Богородичен“. Изложбата е форум на съвременното творчество в областта на православните църковни изкуства: иконопис, дърворезба, стенопис и мозайка; утвар, текстил, графика, миниатюра и други; мултимедийно представяне на реализирани творби.

Биеналето на рисунката се провежда от 2011 г. през есента в Изложбени зали „Рафаел Михайлов“. Организатори са Община Велико Търново, Представителство на СБХ – Велико Търново, Асоциацията на графичите и Международен графичен център – Варна. Биеналето връчва три награди по 500 лева., три награди по 200 лева., награди за млади автори по 100 лв., както и награди на спонсори.

По своите исторически и съвременни дадености Велико Търново е сред водещите центрове на визуалните изкуства. Съществуват добре уредени публични пространства за изложби и събития, популяризиращи различни художествени жанрове. Градът и регионът притежават голям потенциал, особено в сферата на религиозната живопис и пластика, монументалната скулптура и изящните изкуства. Като център на най-високите постижения на българската възрожденска архитектура и като характеристики на градската среда, Велико Търново има възможност за продуктивни инициативи в сферата на градоустройството и съчетаването на съвременните и класически архитектурни традиции. **С цел поддържане и развитие на достиженията се очертава необходимостта от непрекъснато обновяване на фондовете на Художествената галерия, по-добра публичност и популяризиране на съществуващите художествени ценности и по-активно участие на творческите индустрии и съвременните визуални форми за намеса в градската среда.**

Културните политики и планирането в сферата на визуалните изкуства се отличават със следните особености:

- в отличие от културното наследство, визуалните изкуства се нуждаят от по-широко споделян план на действия, доколкото имат пряко отношение към местния актуален начин на живот;
- визуалните изкуства кореспондират непосредствено с други обществени блага –

образование, естетизация и опазване на архитектурната и природната среда и т.н.;

- присъствието на визуалните символи и обекти във всекидневието, е целесъобразно да се реализира чрез по-активно участие на по-широк кръг от граждани;
- приложението на дейностите изисква непрекъснат диалог с различни видове институции;
- широкият спектър от участници се нуждае от съчетаване на публични ресурси и частни инвестиции;
- действията се фокусират приоритетно върху съвременните форми на художествена активност;
- целите следва да се насочат преобладаващо към създаване на престиж пред гостите на града;
- от особено значение е подпомагането на местни художествени творци, които познават в детайли градската среда. Съвместната работа с творци от други места може да обогати местния начин на живот, но на основата на внимателно подготвено и консултирано задание;
- целесъобразно е да се създават условия за ефективни инвестиции сред предприемачите в сферата на културните и творческите индустрии;
- по отношение на икономическото развитие, действията следва да доведат приоритетно до насърчаване на производство на визуални и архитектурни обекти, а също така да се стимулира потреблението на изкуство от страна на публичните институти, местните корпорации, местните жители и гостите на града от страната и чужбина;
- управлението в сферата на визуалните изкуства изисква децентрализация, основана на базисни регулационни норми;
- предвид разнообразието на операторите в подсектора и характера на инициативите, действията следва да се основават в по-голяма степен на проектен принцип и в относително по-малка степен на гарантирано бюджетно финансиране;
- творчество в сферата на визуалните изкуства и архитектурата предполага внимание преди всичко към творците, а не толкова към подпомагане на изкуствата като цяло;
- целесъобразно е активността да се фокусира преди всичко върху дейности, а не върху инфраструктура;
- предпочитан инструмент за разпределение на публичните ресурси е държавното субсидиране по определен стандарт, финансиране на проекти и директното договаряне с артисти.

2.4. Сценични изкуства

Съгласно дефиницията на НСИ, сценичните изкуства включват в себе си дейността на театрите, оперите, оперетите, музикалните колективи - филхармонии, ансамбли за народни песни и танци и оркестри и организираните прояви от дружества и сдружения. Едно интегрално определение на сценичните изкуства съдържа следните форми:

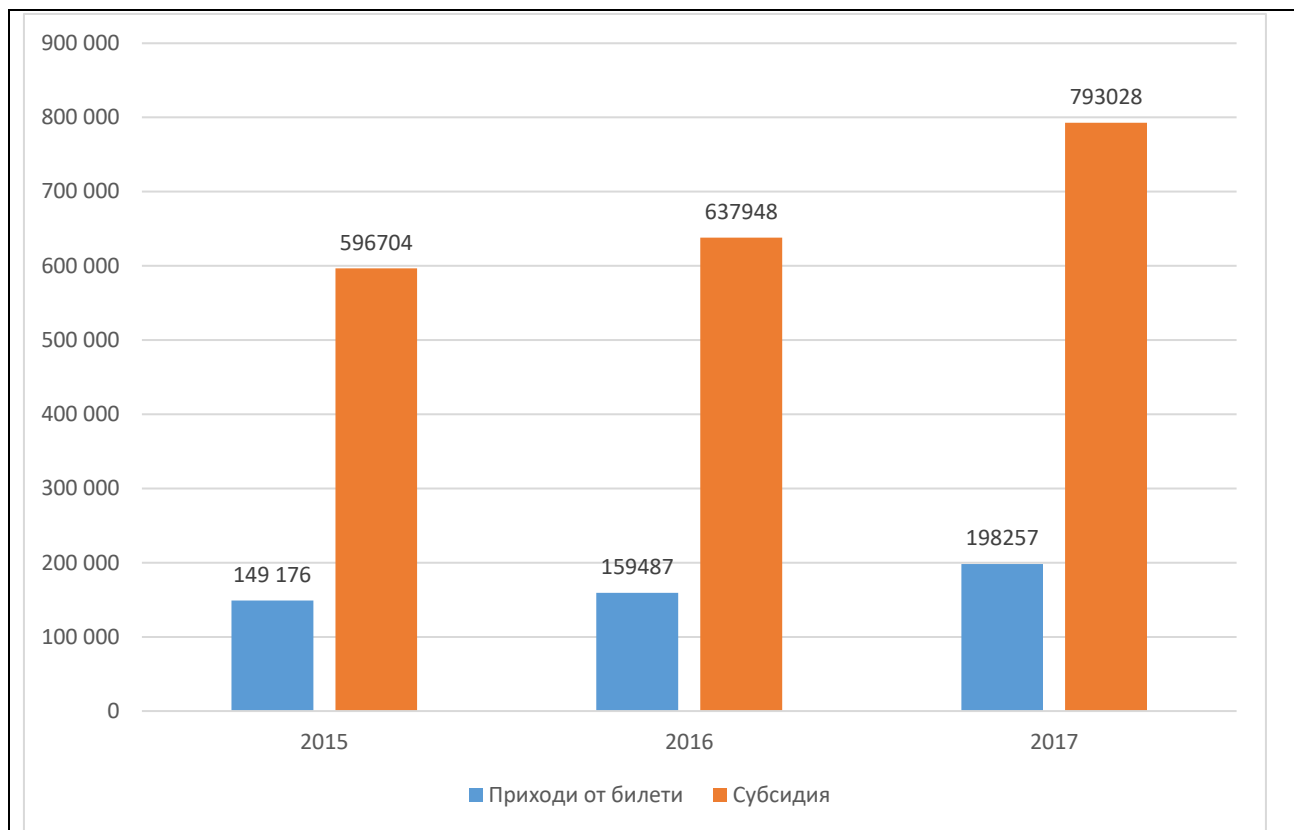
МУЗИКА	ТЕАТЪР	ТАНЦ	СЪСТАВНИ
ХУДОЖЕСТВЕНА	ТРАДИЦИОНЕН	КЛАСИЧЕСКИ (БАЛЕТ)	ОПЕРА
Симфонична	Трагедия		
Кантатно-ораториална	Сатира		
Хорова	Комедия		
Камерна инструментална			
Камерна вокална			
ФОЛКЛОР			ОПЕРЕТА
ДЖАЗ		ФОЛКЛОРЕН	МЮЗИКЪЛ
РОК	КУКЛЕН	МОДЕРЕН ТАНЦ	ЦИРК
ПОП	ПАНТОМИМА	ТАНЦОВ ТЕАТЪР	ПЪРФОРМАНС

Фиг. 17. Видове сценични изкуства

На територията на Община Велико Търново професионално ангажираните участници в системата на музикално-сценичните изкуства са в трупата на [Музикално-драматичен театър „Константин Кисимов“](#).³⁰ Културният институт е основан през 1952 г. като регионален театър на базата на съществуващите любителски театри във Велико Търново, Горна Оряховица и Трявна. От 1956 г. театърът става държавен. Една година по-късно на негова територия се създава и оперета. От 1971 г. работи в модерна и специално пригодена театрална сграда с голяма и камерна зала. Натуралните показатели на института показват следните стойности за 2015-2017 г.:

³⁰<http://www.teatarvtarnovo.com/>

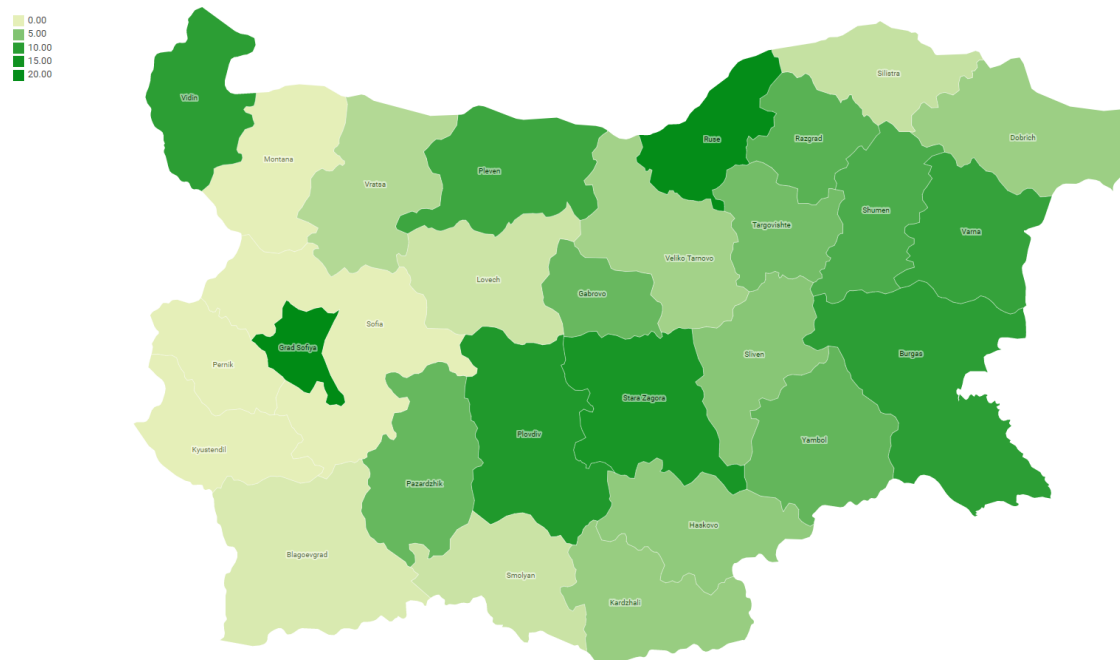

Фиг. 18: Приходи и субсидия за МДТ "К.Кисимов" в периода 2015-2017 г.

Източник: Министерство на културата

Съгласно действащата Методика, за всеки лев приход от билети, МДТ „К. Кисимов“ получава 4 лева под формата на субсидия от Министерството на културата. В сравнение с останалите сходни културни институти в други областни центрове на страната, системата на субсидиране на сценичните изкуства във Велико Търново, е в по-неблагоприятна ситуация. В методиката на министерството на културата за 2019 г. музикално-сценичните изкуства се субсидират между 4 лева за всеки лев приход при Софийска опера и балет и 8 лв. за извънстоличните симфонични състави. Театрите получават, съответно, между 2,5 лева за драматично изкуство и 3 лв. за куклено изкуство. Като се добави и обстоятелството, че в града не съществува публично финансирана професионална трупa за куклено изкуство, необходимостта от промени в регулацията на финансиране на професионалните сценични изкуства става още по-очевидна. Изводът се потвърждава от следните данни за 2017 г.:

Обем на държавното финансиране в лева на човек на база броя на населението в областта

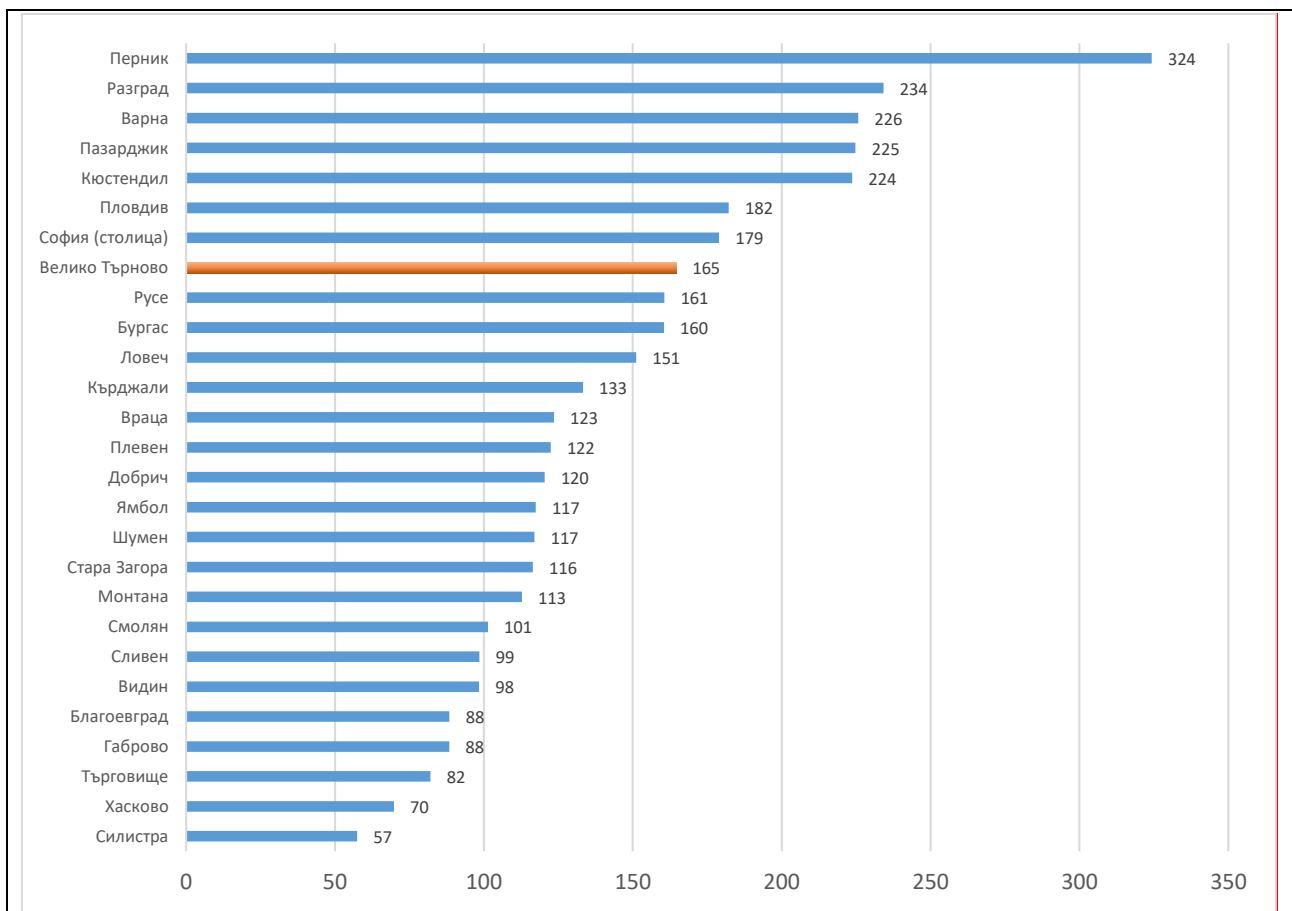
София - град	22 лв.	Сливен	5 лв.
Русе	20 лв.	Хасково	4 лв.
Стара Загора	11 лв.	Кърджали	4 лв.
Пловдив	10 лв.	Добрич	4 лв.
Видин	10 лв.	Велико Търново	3 лв.
Бургас	10 лв.	Враца	3 лв.
Варна	9 лв.	Силистра	2 лв.
Средно	9 лв.	Смолян	1 лв.
Плевен	9 лв.	Ловеч	1 лв.
Шумен	7 лв.	Благоевград	1 лв.
Разград	7 лв.	София - област	0 лв.
Ямбол	6 лв.	Кюстендил	0 лв.
Пазарджик	6 лв.	Монтана	0 лв.
Габрово	6 лв.	Перник	0 лв.
Търговище	6 лв.		

Фиг. 19: Държавно финансиране за сценични изкуства в лева на човек на база броя на населението по области

Източник: Министерство на културата и НСИ

Стойностите са изчислени като получената субсидия за държавните институти е разделена на броя на населението в съответните области. На фона на твърде неравномерно разпределените ресурси, Велико Търново е сред градовете с най-скромно финансиране от държавата. **Решаването на представените проблеми изисква застъпнически инициативи на народните представители от Великотърновски многомандатен изборителен район и на общинското ръководство.**

Логично, по-голямата част от градовете с ограничени държавни субсидии за сценични изкуства са в челото по средна посещаемост на театрални спектакли.

Фиг. 20: Средна посещаемост на едно театрално представление по области през 2017 г.

Източник: Министерство на културата и НСИ

Сред ресурсите в сферата на сценичните изкуства е и [Великотърновският университет „Св. Св. „Кирил и Методий“](#) с обучението по педагогика на обучението по музика.

Общинският духов оркестър е създаден през 1967 г. към СП "Културен отдих и художествена украса" с диригент Дочо Папазов. В началото съставът участва в различни празнични събития в града и региона, а по-късно със самостоятелни концерти на открито в градския парк и турнета в страната и чужбина (Швейцария, Германия, Унгария и Чехия), както и на много фестивали и прегледи на професионални оркестри. Сред редовните солисти на оркестъра са Теодосий Спасов, Хилда Казасян, Васил Петров и много други. От 2014 година диригент на оркестъра е Владимир Бошнаков. През 2018 година съставът е реализирал 51 концерта.

Куклен театър „ВЕСЕЛ“ е създаден през 1998 година като частна формация, която развива своята дейност в НЧ „Искра“. Някои от постановките са реализирани с финансовата подкрепа на Министерство на културата, РРЦК „Фабриката“ и Швейцарската културна програма в България. Заглавията от репертоара се избират и поставят така, че представленията да бъдат мобилни, сценичната им реализация да не изисква специално техническо оборудване, както и да имат своя живот в бъдеще, да се поддържат и

играят.³¹ Общината е изградила трайно партньорство с частния куклен театър „Весел“, благодарение на което всяка събота в салона на НЧ „Искра“, освен представления на театъра-домакин, гостуват и куклени театри от страната. През 2019 г. е поставено и началото на *Международен фестивал за куклени театри „Лято, кукли и приятели“*.

Дворецът на културата и спорта „Васил Левски“ е мултифункционален комплекс за събития. Открит е през 1985 г. и заема 5184 кв.м застроена и има 11 726 кв.м разгъната площ на 10 нива. Голямата зала има 1600 места с 6+2 изхода, допълнителна възможност за концерти и др. обществени прояви за поставяне на до 300 подвижни стола, сцена 200 кв.м. и подвижен подиум от модули с размери 100/200/100 см с обща площ 240 кв.м. Залата има оборудвана кинокабина и широк екран с възможност за 35 мм филмови прожекции. Конферентната зала е с 40+6 работни места и 5 кабинни за симултантен превод от и на 5 езика. Заседателни зали – 1 x 20 места, 1 x 15 места, 1 x 5 места. Пресцентърът има 60 места и 8 кабинни с директен поглед към залата, офис и WC. Централното входно фоайе има 4 обособени места за магазини и 350 кв.м. изложбена площ на 2 нива.³²

НЧ „Надежда 1869“, основано на 8 юни 1869 година, е първата читалищна сграда с театрален салон в България, построена през 1886 година. Проектът е изработен и подарен от австро-унгарския инженер Франц Белабел. Читалище "Надежда" се свързва с исторически събития, важни за утвърждаването на българската държава. На 2 август 1887 година Фердинанд Сакскобургготски полага клетва за български княз. В читалището заседават Третото велико народно събрание (19.10.1886 година), Четвъртото велико народно събрание (3-17 май 1893 година) и Петото велико народно събрание (9 юни-9 юли 1911 година). Тогава на сградата е поставен историческият надпис "Съединението прави силата". През 1973 година театралният салон е обявен за национален паметник на културата с историческо значение. Залата разполага с 300 места и продължава да се ползва за театрални спектакли и концерти.³³

Залата на Община Велико Търново разполага с 300 места и освен за пряката дейност на общинската администрация и Общинския съвет, домакинства разнообразни концертни и други празнични събития.

Летният театър в парк „Марно поле“ е построен през 1957 г, но в края на 80-те години спира да функционира и не е бил поддържан. През годините домакинства разнообразни концерти в различни жанрове на изпълнители от страната и чужбина. Театърът се използва и за филмови прожекции. През 2013 г., след основен ремонт функционира отново като място за различни сценични изяви, като разполага с 1500 седящи места.³⁴

Сред събитията в сферата на сценичните изкуства се откроява *Сезонът на българските оперни театри „Сцена на вековете“*. Форумът съществува от 1985 година. За целта е изградено специално сценично съоръжение в територията на архитектурно-музеен резерват „Царевец“, където се представят оперни и балетни постановки, специално пригодени за това пространство. Специално за събитието, сред останките на двореца на Царевец, е

³¹<http://theatre.art.bg>

³²www.veliko-tarnovo.net

³³<http://nadejda1869.eu/>

³⁴www.velikoturnovo.info

построена специална сцена. Сценичното пространство е организирано в хармония с автентичната историческа среда, а над 1000 зрителски места са разположени около сцената и в подножието на Патриаршеската църква.

Международният фолклорен фестивал Велико Търново се провежда от 1998 г. през втората половина на юли в Летен театър – Парк „Марно поле“. Организатори на фестивала са Фондация „Международни фолклорни фестивали“, Община Велико Търново и Националната секция на СЮФФ /Международен съвет на организаторите на фестивали за фолклор и традиционни изкуства/ в България.³⁵

Международният фестивал „Дикси джаз фест“ се провежда от 2008 година през месец юли на територията на Парк „Асеновци“ и Летен театър в Парк „Марно поле“. Организатори са Фондация „Дикси джаз фест“ - Велико Търново, Община Велико Търново, НЧ „Надежда 1869“ - Велико Търново. "Дикси - Джаз Фест" Велико Търново отделя специално място на стиловете от зората на джаза - блус, рагтайм, диксиленд, суинг..., но заедно с това е отворен към всички течения в джаза. Концертите са безплатни за публиката, а организаторите разчитат и на спонсори.³⁶

Международният конкурс за млади поп изпълнители на популярна песен „Сребърна Янтра“ се провежда в края на септември и началото на октомври от 2002 година на сцената на Музикално-драматичен театър „К. Кисимов“. Организатор е Сдружение „Сребърна Янтра-2003“ в партньорство с Община Велико Търново. Програмата включва Международен конкурс за млади поп изпълнители на популярна песен. Основна цел на събитието е създаване на международни творчески контакти и утвърждаване у младите изпълнители на вкус към най-добрите образци на българската и световна популярна песен.³⁷

Международният фестивал на военните оркестри се провежда в края на септември от 2007 година. Организатори са Община Велико Търново и Националният военен университет „Васил Левски“. Фестивалът стана част от съвременната идентичност на Велико Търново и е част от културния календар на града. Изкуството на армейските музиканти предизвиква респект и възхищение сред многобройната публика.³⁸

Миндя рок фест се провежда от 2009 г. в края на август в едноименното село в северната част на Стара планина. Инициатор е известният политолог проф. Евгений Дайнов, който освен това свири в една от участващите групи. Организаторите дефинират мисията на феста като фестивал на свободен блус и рок; ежегоден ритуал по изпращане на лятото; организация от доброволци (без печалба и основана на ентузиазъм); безопасна среда за децата и забавление за цялото семейство; сцена за известни групи, които да свирят наравно с млади таланти.³⁹

Летният фестивал за класическа камерна музика Arbanassi Summer Music се провежда през юли от 2009 г. в с. Арбанаси, църквата-музей „Св.св. Архангели Михаил и Гавраил“, а

³⁵<http://veliko-tarnovo.net>

³⁶<https://www.veliko-tarnovo.bg>

³⁷<https://silveryantra.org>

³⁸<https://www.nvu.bg/node/85>

³⁹<http://mindyarockfest.com/>

от 2018 г. и в църквата-музей „Св. Георги“. Негови организатори са сдружение, регистрирано в Белгия, Регионалният исторически музей – Велико Търново и Община Велико Търново. Програмата съдържа камерни концерти с инструментална и вокална музика.⁴⁰

През последните години се наблюдава засилено предлагане на сценични изкуства. Данните на НСИ сочат, че в периода 2012-2017 година броят на регистрираните събития за страната се е увеличил двойно.

Представления по години	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Общо за страната	13267	14463	14694	14168	15162	15333
Велико Търново	116	211	186	83	200	217

Фиг. 21: Брой представления на сценични изкуства за страната и Област Велико Търново през 2012-2017 г.
Източник: НСИ

Независимо от увеличението общ брой посещения, националната статистика отчита намаляване на средната посещаемост: от 225 зрители през 2012 г., на 165 зрители през 2017 г.

Посещения по години	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Общо за страната	1921978	2178249	2302217	2168625	2295343	2221693
Велико Търново	26062	31015	30505	17556	30562	35701

Фиг. 22: Брой посещения на сценични изкуства за страната и Област Велико Търново през 2012-2017 г.
Източник: НСИ

Велико Търново има безспорни постижения в подпомагането на театрални спектакли, оперета, мюзикъли и концерти. Особено значение имат форумите „Сцена на вековете“ и „Arbanassi Summer Music“ през летния сезон. Заедно с това се наблюдава нарастваща конкуренция от страна на външни продукции. В тази връзка са наложителни мерки, насочени към по-добро планиране и координиране на събитията. Също така са необходими инициативи за образование на публики и осигуряване на достъп за хора в неравностойно положение, включително и от периферните райони на общината. Отсъствието на регулярни събития в сферата на симфоничната, камерната инструментална и вокалната музика, танцовия театър, експерименталния театър и пантомимата също изисква адекватни мерки. Недостатъчни като количество през годината са оперните, балетните и съвременните театрални спектакли. Създаването на специално поръчани нови произведения в различните сценични изкуства също се нуждае от подкрепата на местната власт.

В обобщен вид планирането в сценичните изкуства се характеризира със следните особености:

- културата се възприема преди всичко като изкуство и в относително по-малка степен като начин на живот;
- във фокуса е осигуряване на по-широк достъп до художествени и културни ценности;
- изискват периодични консултации със заинтересованите страни;

⁴⁰<https://www.arbanassissummertime.com>

- преобладават публично финансираните институти и партньорски инициативи с принос на неправителствени организации и частни търговски дружества;
- дейностите на професионалните общности са насочени към създаване на престиж, докато откритите сцени, които представят специално подготвени и пътуващи сценични продукции, търсят задоволяване и насърчаване на потребности сред местната общност и гостите на града;
- преобладава национален и местен и в по-малка степен международен план;
- насърчава се приобщаване към универсални обществени ценности и осигуряване на преки културни блага на местните жители;
- преобладава субсидираното финансиране, но голяма част от събитията на външни оператори имат характер на търговски предложения, без да изискват публични финанси;
- насърчава се приоритетно промотирането и потреблението, а не толкова творчеството и активното участие на местната общност;
- управлението в сценичните изкуства се нуждае в по-голяма степен от централизация и публично споделена регулация;
- прякото предоставяне на ресурси е за предпочитане във взаимоотношенията с местните културни институти, а за гостуващите продукции най-подходяща форма е проектното финансиране;
- предвид колективния характер на създаването си, на преден план в културните политики е грижата за изкуствата и в относително по-малка степен вниманието се фокусира върху изпълнителите;
- преобладаващо се финансират дейности и в относително по-малка степен - инфраструктура;
- по-често срещана е практиката на договаряне с мениджъри пред възлагане на творчески задачи на индивидуални творци.

2.5. Книга, четене и библиотеки

Към темата „Книга, четене, библиотеки“ спадат сферите, свързани с обществените библиотеки, културните индустрии (книгоиздаване и печат) и творческите индустрии (графичен дизайн).

Съгласно [Закона за обществените библиотеки](#) те са образователни, информационни и културни институти с национално и местно значение, които събират, обработват, организират, съхраняват и предоставят за обществено ползване печатни и други произведения и информация, включително за книжовното и литературното културно наследство.⁴¹

Данните на националната статистика показват, че на фона на незначителното увеличение на

---

⁴¹Закон за обществените библиотеки, чл.2

заетите в сферата на библиотечното дело в страната (1583 през 2012 г. на 1611 през 2017 г.), в Област Велико Търново техният брой е намалял с 10% - от 83 през 2006 г. на 75 през 2017 година. Регистрираното намаление преобладаващо се дължи на отрицателния демографски прираст, свързан с намалената раждаемост. През 2017 г. в национален план 85% от заетите в системата на библиотеките са с висше образование, а за Велико Търново тази стойност е значително по-висока – 94%. При средни стойности за страната 58%, във Велико Търново специалистите с висше библиотечно образование са 69%.

		Общо	Общо - с висше образова- ние	в т.ч. С висше библио- течно	в т.ч. С библио- течен курс	в т.ч. Други	Общо - със средно образова- ние	в т.ч. С библио- течен курс	Без средно образова- ние
2012	Общо за страната	1583	1344	831	260	253	224	38	15
	Велико Търново	67	61	29	17	15	6	4	-
2013	Общо за страната	1621	1350	820	255	275	255	32	16
	Велико Търново	62	62	30	21	11	-	-	-
2014	Общо за страната	1684	1377	878	253	246	285	36	22
	Велико Търново	78	73	42	19	12	5	1	-
2015	Общо за страната	1650	1389	874	295	220	248	33	13
	Велико Търново	86	80	49	20	11	6	-	-
2016	Общо за страната	1620	1380	913	244	223	229	27	11
	Велико Търново	87	84	45	23	16	3	-	-
2017	Общо за страната	1611	1380	941	225	215	224	30	7
	Велико Търново	75	71	52	6	13	4	2	-

Фиг. 23: Квалификация на персонала в библиотеки с фонд над 200 хил. тома за страната и Област Велико Търново през 2012-2017 г.

Източник: НСИ

В периода 2013 – 2016 г. броят на библиотеките с библиотечен фонд над 200 000 бр. в Област Велико Търново се е увеличили от 3 на 4. За същия период библиотечният фонд за страната се е увеличил с близо 3%, а за Област Велико Търново – със значително изпреварващи темпове от близо 16%. Читателите в библиотеките за страната са се увеличили с около 11%, докато за Велико Търново техният ръст е двоен – 22%. Заетият библиотечен фонд се е увеличил за страната с 2%, колкото и за Област Велико Търново. Ползваните библиотечни единици през 2016 година за страната съставляват 20% от общия

библиотечен фонд, докато за Област Велико Търново 36%. Следователно, на фона на намаления брой заети, в региона се наблюдава добре очертана тенденция, над средната за страната, към увеличен библиотечен фонд, брой читатели и оборот на ползваната литература.

Статистически зони Статистически райони Области	Библиотеки с библиотечен фонд над 200 хил. бр.				
	общо - бр.	библиотечен фонд - хил. бр.	читатели - хил. бр.	зает библиотечен фонд - хил. бр.	
България	46	32889	215	6144	2013
Велико Търново	3	1341	18	516	2013
България	48	33595	250	6658	2014
Велико Търново	4	1548	22	561	2014
България	48	34224	235	6739	2015
Велико Търново	4	1549	22	571	2015
България	47	33823	239	6816	2016
Велико Търново	4	1555	22	561	2016

Фиг. 24: Брой библиотеки, читатели и зает библиотечен фонд в библиотеки с фонд над 200 000 тома за страната и Област Велико Търново

Източник: НСИ

Народната библиотека „Петко Р. Славейков“ е създадена първоначално като трето книгохранилище за страната (след Националната библиотека в София и Народната библиотека в Пловдив). Основана е през 1889 г. като първата публична библиотека в гр. Велико Търново със свой устав и правилник на базата на „Устав на дружество „Развитие“ и Правилник към него. В него са регламентирани въпроси по издръжката, избора на ръководство, закупуване, използване и поддържане на книжния фонд. Библиотеката е методичен център за 150 обществени библиотеки на територията на област Велико Търново. През 1954 г. библиотеката се премества в единствена в страната, строена специално за нуждите на библиотека, сграда със седеметажно книгохранилище. Фондът ѝ съдържа 600 000 тома литература на книжни и цифрови носители. Библиотеката обслужва годишно 10 000 читатели, участва в международни културни образователни програми и проекти, сътрудничи на обществени организации и сдружения и кореспондира с водещи обществени библиотеки. Дейността на библиотеката се затруднява от амортизираната база и недостатъчно добрите условия за съхранение на книжния фонд. Също така, развитието на града през последните шест десетилетия е изтласкало нейното функциониране извън активния делови център.⁴²

Съществена роля в насърчаване на библиотечните дейности и четенето има и Великотърновският университет „Св. Св. Кирил и Методий“ и по-конкретно с обучението на студенти по специалностите „Българска филология“, „Английска филология“, „Връзки с обществеността“, „Книгоиздаване“, „Приложна лингвистика“.⁴³

На територията на Община Велико Търново работят няколко издателства. „Абагар“ АД е

⁴²<http://www.libraryvt.com/>

⁴³www.uni-vt.bg

съвременен издателско-полиграфически комплекс с универсални възможности за производство на печатна продукция и добре развита издателска дейност. „Абагар“ е наследник на създадената през 1951 г. печатница „Димитър Найденов“. Днес тя е оборудвана с модерна техника, която позволява широк спектър от дейности в сферата на книгопечатата. Продукцията на издателството се изнася в Чехия, Румъния, Македония, САЩ.⁴⁴

Издателство "Слово" е първото частно великотърновско издателство след промените от 1989 г., основано през септември 1990 г. За изминалите години с неговото лого са излезли около 1000 заглавия, някои от тях в по няколко издания, в над 15-милионен тираж. "Слово" работи в няколко основни направления: учебници и учебни помагала, съвременна българска художествена литература, литературоведски и литературнокритически издания, енциклопедични и справочни издания, речници, философска литература.⁴⁵

Издателство „Фабер“ е създадено във Велико Търново през 1996 г. От 2001 г. разполага със собствена печатна база. Освен с машини за дигитален и офсетов печат, тя е оборудвана и с необходимата техника за всички книговезки и довършителни операции за изработването на книги. Издателството е насочено предимно към научна, учебна и справочна литература. Издава и подбрана художествена литература. Досега е публикувало над 3000 заглавия. Отпечатани са и над 10000 заглавия за свои клиенти от цял свят.⁴⁶

Идателството на Великотърновския университет „Св. Св. Кирил и Методий“ е специализирано в областта на хуманитарните науки.

Справката от НСИ сочи, че в национален мащаб и Велико Търново бележи сходен ръст на броя на издадените заглавия - с близо една четвърт. Наред с разнообразяването на издадените заглавия, във Велико Търново се наблюдава рязък спад на тиражите – от 209 000 през 2013 г. на 99 000 през 2016 г. Средният деклариран тираж на издателите е 200 копия на фона на 528 в национален мащаб за същата година и близо 500 копия през 2013 г.

---

⁴⁴<http://www.abagar.net/>

⁴⁵<http://izdatelstvo-slovo.com/>

⁴⁶<http://www.faber-bg.com/>

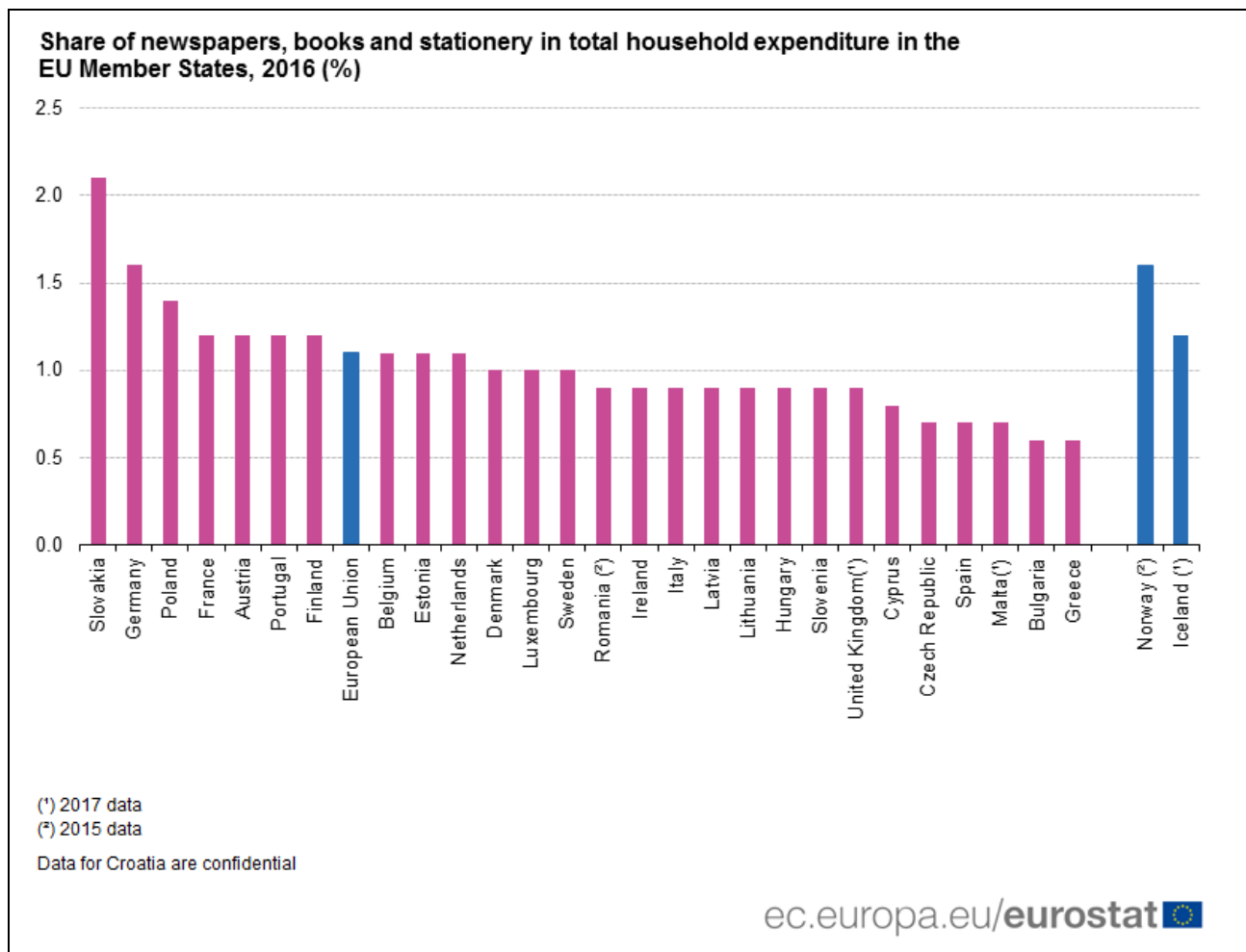
Статистически зони	Издадени книги и брошури						Години
	общо		книги		брошури		
Статистически райони Области	заглавия - бр.	тираж - хил. бр.	заглавия - бр.	тираж - хил. бр.	заглавия - бр.	тираж - хил. бр.	
България	6853	4445	5939	3527	914	917	2013
Велико Търново	455	209	416	187	39	22	2013
България	7515	4031	6443	2982	1072	1049	2014
Велико Търново	375	77	359	74	16	3	2014
България	9320	4904	8221	3901	1099	1003	2015
Велико Търново	506	103	482	99	24	4	2015
България	8530	4507	7416	3475	1114	1032	2016
Велико Търново	495	99	461	92	34	7	2016

Фиг. 25: Издадени книги и брошури в България и Област Велико Търново през 2013-2016 г.

Източник: НСИ

Тенденцията за намаляващото потребление на печатни издания е световен процес, но за България данните са обезпокоителни. Част от факторите за ограничаването на потреблението на печатни издания са от обективен характер – относително ниската покупателна способност заради минималните доходи. **Независимо от това, насърчаването на четенето е от ключово значение за култивиране на такива обществени добродетели като естетически вкус, по-добри знания и критическо мислене.** Съгласно информация на *Евростат*, през 2016 г. домакинствата в Словакия са отделили най-голям дял от общите си разходи за книги, вестници и канцеларски материали (2,1%). Следват домакинствата в Германия (1.6%) и Полша (1.4%). В противоположния край на скалата най-ниски са акциите в България и Гърция (0,6%), Чехия, Испания и Малта (0,7%). Представената статистика е съществен аргумент в полза на необходимите мерки за насърчаване на четенето.⁴⁷

⁴⁷<https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/-/EDN-20180423-1>

Фиг. 26: Дял от общите разходи на домакинствата в ЕС за книги, вестници и канцеларски материали през 2016 г.

Източник: Евростат

Сред събитията в сферата на книгата се откроява *Фоайе на книгата с автограф*. Провежда се от 2016 г. през месец април. Организатор е РБ „П. Р. Славейков“, със съдействието на Община Велико Търново. Много издателства представят специално своята нова продукция, организират срещи с автори на книги в сферата на художествената проза, поезията и научната хуманитаристика.

Основните постижения на Велико Търново в сферата на книгата, четенето и библиотеките се коренят в историческата традиция на Търновската книжовна школа през 14 в., която има безспорен принос в езикови реформи, установили общовалидни езикови и правописни правила, приложени по-късно не само в България, а и в руските княжества, Сърбия, Влахия и Молдова. Добре развитата и функционираща библиотечна мрежа и университетското образование съдържат потенциал за насърчаване на четенето. За да водят до по-добри и устойчиви последици, са необходими повече инициативи и събития, свързани с книгата. Остарялата база на РБ „П.Р. Славейков“ налага инвестирането на сериозен ресурс в изграждането на модерна сграда.

Културното планиране в подсектора се характеризира със следните особености:

- книгата, четенето и библиотечната култура се възприема по-скоро като начин на живот, а не толкова като изкуство, защото е част от всекидневието, свързано с информиране и оценка на информацията и художествени символи.
- като подход се търси създаване на по-широк достъп до художествени и културни ценности;
- дейностите в подсектора се възприемат като условие за увеличаване на други обществени блага – образование, солидарност, гражданска култура, критическо мислене;
- културната политика се осъществява чрез периодични консултации със заинтересованите страни, доколкото дейностите в този подсектор изискват определено равнище на експертиза;
- прилагането на мерките трябва да е равно отдалечено от участниците в политическия процес – съветници, партии и др.;
- предвид инфраструктурата, по-голямата част от ресурса се насочва към публично финансирани културни оператори чрез дългосрочни планове. Част от средствата финансират издателски проекти и други събития, свързани с популяризирането на четенето и книгите;
- основен приоритет е уплътняването на националната идентичност, но заедно с това се провокира любопитство към преживяване на чуждия начин на живот, култура и изкуство;
- насърчава преди всичко местно общностно развитие като част от универсални обществени ценности;
- на преден план е културното разнообразие, а не монокултурата, доколкото досега с литературата се осъществява със средствата на конкретен език;
- дейностите са балансиращи, както спрямо наследството, така и спрямо съвременността;
- действията в планирането са фокусирани преобладаващо върху осигуряване на културни блага на местните жители с цел подобряване на вътрешната реалност;
- поради сложната си инфраструктура, свързана със съхраняване на книжното богатство, популяризиране на книгата и насърчаването на четенето, е установено преобладаващо финансиране чрез субсидии на основата на възприети стандарти;
- следва се принципа на централизация, предвид специализираните стандарти и грижи за съхраняване на книжното наследство;
- проектното финансиране е целесъобразно за малка част от общия бюджет на подсектора - събития и издателски инициативи;
- инфраструктура като ангажимент преобладава спрямо дейностите;
- директно договаряне е за предпочитане, предвид ограничения брой специалисти в тази област;

2.6. Аудиовизия и медии

Аудиовизията съдържа нарастващо разнообразие на стоки и услуги, свързани с достъпа до филми, телевизия, видео. Те подлежат на определени правила на равнище ЕС, за да се гарантира тяхното свободно движение в рамките на единния европейски пазар, независимо от начина, по който се предоставят (традиционна телевизия, видео по заявка, интернет и т.н.). В [Директивата за аудиовизуалните медийни услуги от страните от ЕС](#) се изисква да координират националните си законодателства с цел създаване на сравними условия във всички страни за нововъзникващите аудио-визуални медийни услуги; защита на децата и потребителите; съхраняване на медийния плурализъм; борба с омразата на расова и религиозна основа; опазване на културното многообразие; гарантиране на независимостта на националните медийни регулаторни органи.

С Директивата за аудио-визуалните медийни услуги се насърчава културното многообразие, като се подкрепя производството и разпространението на европейски филми и друго аудио-визуално съдържание. От телевизионните оператори се изисква да отделят поне половината от своето програмно време за европейски филми и предавания. Услугите за видео по заявка трябва също да допринасят за популяризиране на европейските творби, като отделят специално място на европейското съдържание в каталози или го популяризират по друг начин.

Страните членки на ЕС са поели ангажименти във връзка с услугите за публично радио- и телевизионно разпространение - в Договора от Амстердам от 1999 г. се отчита тяхната роля за задоволяване на демократични, социални и културни потребности, които не се задоволяват от пазара, и за предотвратяване на доминирането на една или няколко големи компании в сектора. Поради това към държавната помощ за публичните радио- и телевизионни оператори не се прилагат строгите правила на ЕС относно държавните субсидии - при положение, че финансирането се използва за постигане на обществени цели и не поставя в неблагоприятно положение частните оператори.⁴⁸

[Програма „Творческа Европа“](#) има за цел укрепване на европейския културен и аудио-визуален сектор чрез предоставяне на финансиране за поне:

- 250 000 творци и специалисти в областта на културата,
- 2000 кина,
- 800 филма,
- 4500 превода на книги.

Чрез нея ще бъдат предоставени и до 750 млн. евро на малки предприятия от сектора във вид на гарантирани банкови заеми.

Основните цели на програма „Творческа Европа“ са:

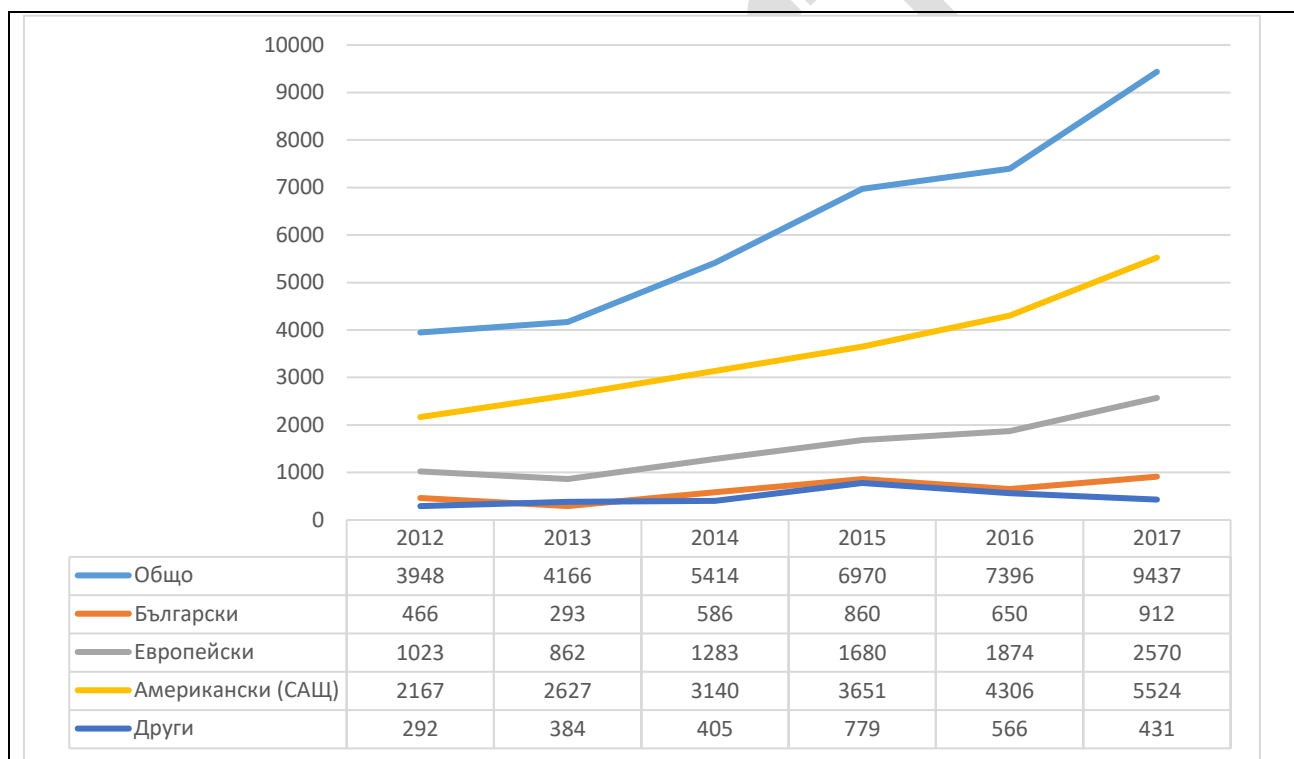
- популяризиране на европейското културно и езиково многообразие;
- насърчаване на икономическия растеж и конкурентоспособността в творческите сектори;
- подпомагане на културните и творческите сектори да се възползват максимално от цифровите технологии и да развият нови бизнес модели;
- предоставяне на достъп до творческо съдържание на по-широка аудитория в Европа

⁴⁸ <https://eur-lex.europa.eu>

и в света.⁴⁹

ЕС се стреми да опазва и защитава важни творби от културно значение, включително филми. За целта бе публикувана препоръка относно европейското филмово наследство, в която от страните от ЕС се изисква да събират, каталогизират, опазват и реставрират филми. Това означава, че бъдещите поколения ще могат също да се насладят на тези филми.

Данните от националната статистика показват, че в периода 2012-2017 г. представените филми в България са се увеличили повече от два пъти. Независимо, че в най-голяма степен това се дължи на филмопроизводителите от САЩ, пропорционално се увеличава и кинопоказът на европейски продукции. Към 2017 г. българските филми заемат около 10% от общия брой на представените заглавия.

Фиг. 27: Представени филми в България в периода 2012-2017 г.

Източник: НСИ

Във Велико Търново има два кинокомплекс. *Кино Palace* влиза в *Мол Велико Търново* през 2016 година. Дотогава комплексът се стопанисва от Кино Арена. Кино „Палас“ разполага с три изцяло нови зали, оборудвани със сребърни екрани, последни поколения аудио и кинотехника – нови 3D системи Volfoni.⁵⁰

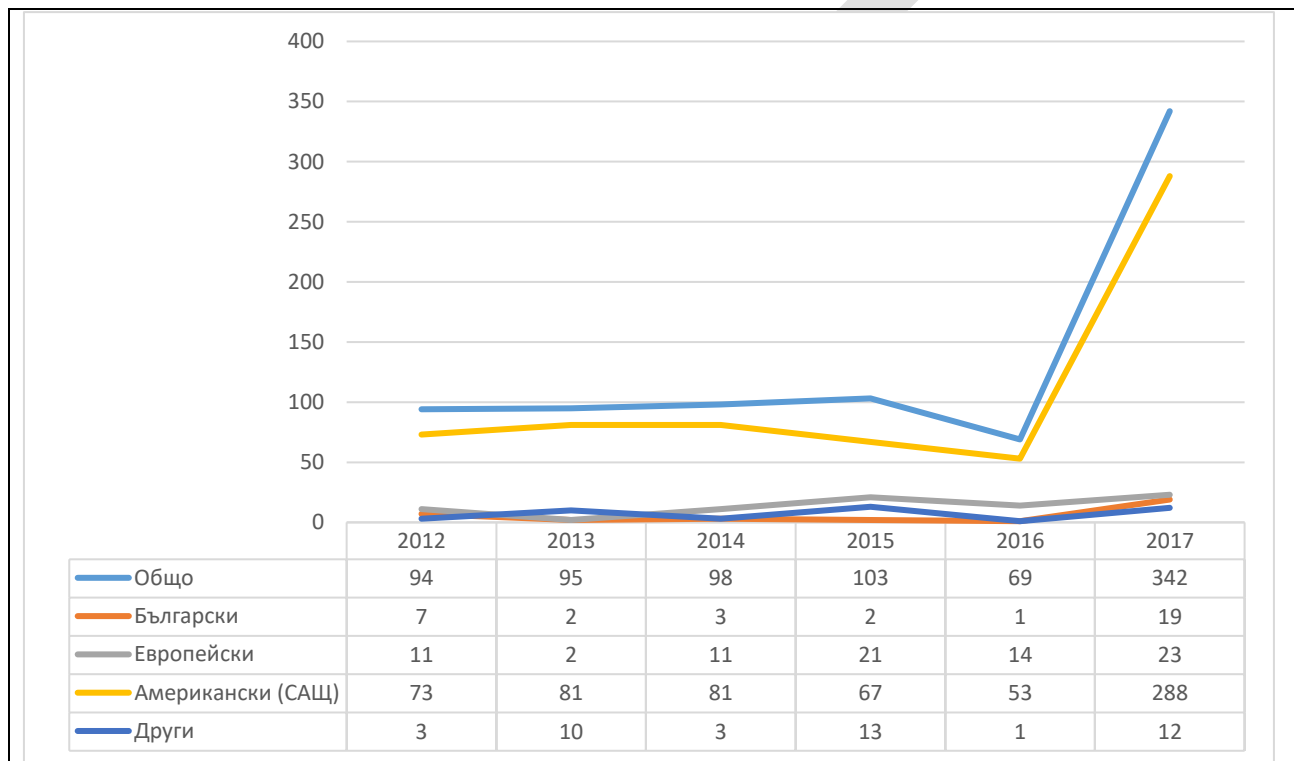
През 2017 г. в читалище “Искра” отваря врати още един кинокомплекс – *„Кинополис“*. Киното разполага с четири модерни зали, разположени на два етажа. Най-голямата зала е с 81 места, вторият по-голям салон е с 40, а останалите две са с 33 и 23 места.

Направените инвестиции в разширяване на инфраструктурата се отразяват и на

⁴⁹ <http://www.creativeeurope.bg/>

⁵⁰ <http://www.kinopalace.bg/>

статистическите данни. Ако до 2016 г. в Област Велико Търново са разпространени средно между 90 и 100 филмови заглавия годишно, през следващата година следва рязък скок, който води до петкратно увеличаване на прожекциите. Ръстът, освен на кинокомплекса в читалище „Искра“, се дължи и на новото кино в Младежкия дом на Горна Оряховица. Засега филмовите предложения се основават основно на продукциите от САЩ. Макар и в по-малък обем, е налице положителна тенденция за увеличен показ на европейско и българско кино. В сравнение с националните данни към този момент, делът им е значително по-нисък – едва около 10% от общия брой на показаните филми, при около 30% за страната.

Фиг. 28: Представени филми в Област Велико Търново в периода 2012-2017 г.

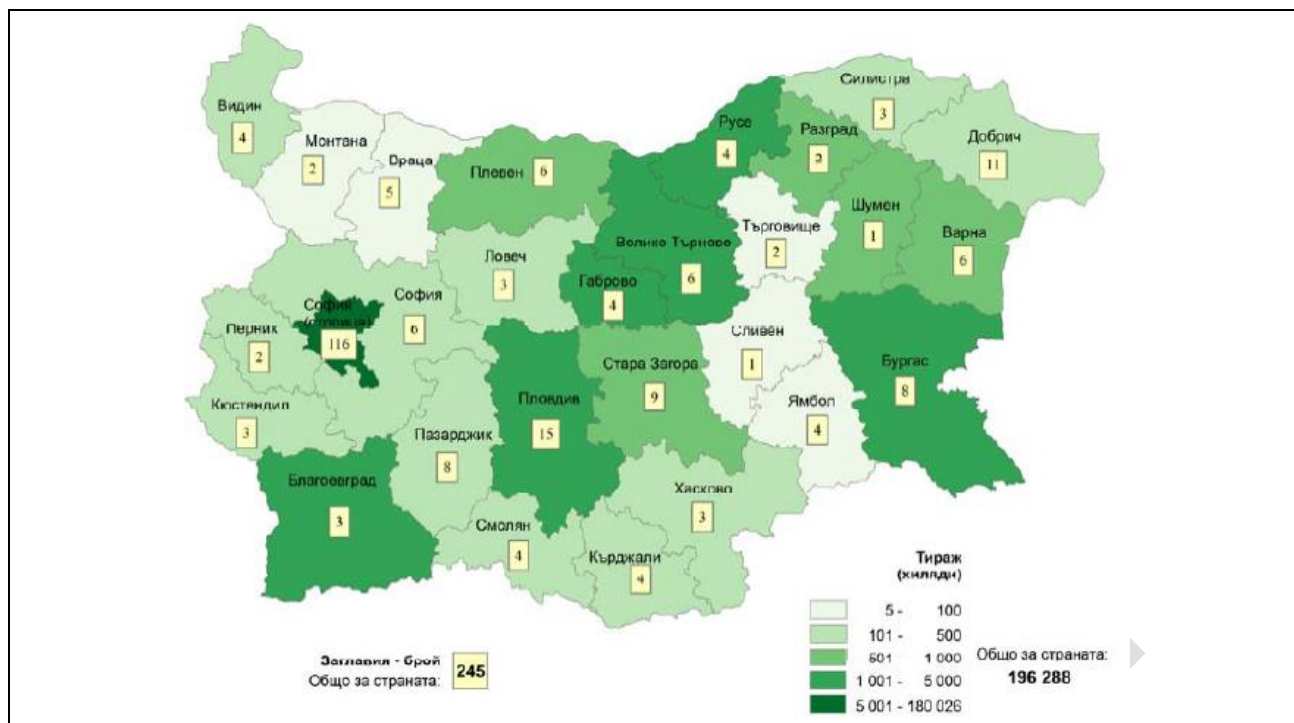
Източник: НСИ

Община Велико Търново финансира програмата на *Общинско радио – Велико Търново*. То се излъчва на ефирна честота 98 мегагерца и достига до над 100 000 слушатели в областта. Радиостанцията е достъпна и онлайн. Част от програмата се разпространява и по кабелен път и се слуша по радиоточките в 36-те населени места на общината.⁵¹

Велико Търново е сред областите с най-големи тиражи на регионални печатни издания след София и Пловдив.

⁵¹ <http://radiovelikotarnovo.com/>

Фиг. 29: Издавани вестници (заглавия и тираж) през 2017 г. по области

Източник: НСИ

Вестник „Борба“ е създаден през 1991 г. като областен всекидневник и достига до тираж от 80 000 екземпляра, като това го превръща най-влиятелното издание в региона. През последните години се развива и като информационен сайт с многобройни приложения за информация и в социалните мрежи. Изданието е сред учредителите на Българската асоциация на регионалните медии. Също така развива широк спектър от дейности в рекламния и издателски бизнес.⁵²

Вестник „Янтра Днес“ е регионален ежедневник, издаван във Велико Търново от 1998 г. Вестникът издава по 255 броя годишно. Състои се от 12 страници (6 цветни и 6 черно-бели), от които 2 – с обяви на фирми и граждани. В петък заедно с вестника се издава и цветна книжка „ТВ седмица“ с програмите на национални и регионални ефирни и кабелни телевизии и обемът на изданието е 16 страници. Носител на наградите „Черноризец Храбър“ за 2008 г. и „Св. Константин Кирил Философ“ за 2009 г. и 2015 г.⁵³

Кабелна Телевизия „Евроком Царевец“ съществува от 1998 година. През годините на своето съществуване тя се налага като водеща електронна медия във Великотърновска област. С широко обхватния формат на програмата, комбинираща актуални новини от страната и региона, публицистични и информационни предавания, спорт, телевизионни сериали, игрални филми и музика, КТВ „Евроком Царевец“ разширява своята аудитория от различни възрастови групи и социални слоеве на населението.⁵⁴

Кабелна телевизия „Видеосат“ и нейният оператор в лицето на „Видеосат 21 век“ ООД са

⁵²www.borbabg.com/

⁵³<https://www.dnesbg.com/>

⁵⁴<http://ekcarevec.com/>

спечелили проект през 2016 г. за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ по процедура: BG16RFOP002-2.001 „Подобряване на производствения капацитет в МСП“ на Оперативна програма „Иновации и конкурентоспособност“ 2014-2020 г. Производственият процес на „Видеосат 21 век“ ООД се осъществява в рамките на 3 основни направления: разпространение на телевизионен сигнал; достъп до интернет и производство и разпространение на телевизионно съдържание за канал „Видеосат“.⁵⁵

Сред събитията в сферата на аудиовизията и медиите се откроява Международният фестивал за туристически филми *„На източния бряг на Европа“*. Форумът се провежда от 2012 г. през месец април в рамките на Международно туристическо изложение "Културен туризъм". Организатор е „Агенция за консултации и комуникации“ ЕООД, със съдействието на Община Велико Търново и с подкрепата на Министерство на туризма, Асоциация на българските туроператори и туристически агенции. Фестивалът има конкурсен характер и отличава клипове и филми с продължителност от 1 до 27 мин. в четири категории: „Туристическа дестинация“; „Туристическо обслужване“; „Природа и екотуризъм“ и „Спорт и приключения“.⁵⁶

От 2012 г. Велико Търново е част от програмата на най-престижния български филмов фестивал *„София филм фест“*. Първоначално се провежда през април в залата на Община Велико Търново, а от 2018 г. в Летния театър – Парк „Марно поле“.⁵⁷

Представените ресурси показват увеличено предлагане на нови филмови заглавия, не само от САЩ, а и на български и европейски кинопродукции. Преходът от традиционните медии към новите дигитални информационни платформи е свързан с иновативни решения, които местното самоуправление следва да насърчава. Новите технологии намалиха значително себестойността на преките разходи за създаването на аудиовизуални продукти. Увеличената им достъпност създава нови възможности за творческа изява. Заедно с това се увеличава нуждата за адекватно наблюдение, оценка и селекция, основана на ясни критерии и прозрачни правила.

Сред ресурсите, които имат пряко влияние върху културната атмосфера на града и са в пряка връзка с информационните технологии, са **326-те точки на свободен интернет достъп** (wi-fi hotspots) в община Велико Търново. Достъпната дигитална среда пряко влияе върху процесите на обмяна на информация, допринася за социалното включване и хоризонтална комуникация между граждани и институции. Велико Търново, сравнено с други съпоставими общини, разкрива известно изоставане в процеса на развитие на **достъпна и богата дигитална среда**. Например, сред първите общини в България са – очаквано – София с 4238 wi-fi точки, Варна – 1781; Пловдив – 1757; Бургас – 1715. На пето място е над три пъти по-малката по брой на населението Община Несебър, която има три пъти повече точки на свободен достъп до интернет – 1067.⁵⁸

Кратка справка от посочения сайт разкрива, че докато България разполага общо с 25 869 точки за свободен интернет достъп, съпоставими с нея страни са почти два пъти по-бедни

⁵⁵ <https://vdsbg.com>

⁵⁶ <https://www.tourfilm-bg.com>

⁵⁷ <http://siff.bg/>

⁵⁸ <https://www.wifimap.io/countries/23-bulgaria-free-wifi>

откъм свободен дигитален достъп: Полша – с 13 661 wi-fi точки; Унгария – с 13 900, а Финландия, известна като иновативен и технологически лидер – едва с 3 089 точки. Същевременно, онези страни в ЕС, които са известни като успешни дестинации за културен туризъм, разполагат с почти три пъти повече точки за свободен интернет достъп: Италия – 72 971; Гърция – 80 081; Испания – 92 337. Следователно, Велико Търново се нуждае от повишаване на капацитета в осигуряването на достъпна дигитална среда.

Планирането в подсектора „Аудиовизия и медии“ се характеризира със следните особености:

- чрез продуктите на аудиовизията и медиите културата се възприема не толкова като изкуство, а като начин на живот;
- действията следва да се стремят да създават по-широк достъп до художествени и културни ценности;
- културата се третира преди всичко като самооправдаваща се ценност, като на преден план се поставя популяризирането на националната и европейска идентичност в противовес на експанзията на масовата и комерсиална киноиндустрия;
- добрите политики спрямо аудиовизията и медиите гарантират правото за свободен достъп до информация;
- подкрепата на аудиовизуалния сектор е условие за увеличаване на други обществени блага – образование, солидарност, сплотеност, развитие на региона, опазване на природната среда и т.н.;
- реализацията на културна политика в тази сфера, предвид обществения интерес и разширяващи се възможности за творческо участие, изисква условия за непрекъснато активно ангажиране на по-широк кръг от граждани;
- аудиовизията и медиите се нуждаят от дистанциране спрямо политическия процес, доколкото темите, свързани с тях изискват безпристрастност и гарантиране на достъп до независими информационни източници;
- по-голямата част от културните оператори в сектора са частни търговски дружества или независими организации, регистрирани съгласно Закона за юридическите лица с нестопанска цел;
- дейностите са насочени преобладаващо към укрепване на общности;
- като последица на модерната цивилизация и съвременните технологии, на преден план е диалогът между културите, но също така укрепването на местна и регионална идентичност;
- фокусира се равностойно върху наследството и съвременността;
- предвид ограничения капацитет на местните културни оператори, се насърчават преобладаващо участници от други места;
- осигурява културни блага на местните жители;
- финансирането на дейности се доближава повече до инвестицията и следва да е обвързано с преки и измерими ефекти, отколкото да се реализира чрез субсидия, характерна за публично финансираните организации;

- като територия на социално предприемачество, аудиовизията и медиите се реализират чрез принципа на децентрализация;
- проектите са най-подходяща форма за финансиране;
- колективният и екипен начин на създаване на продукции предполага фокус върху изкуствата и в по-малка степен върху индивидуалните участници;
- финансирането на инфраструктура се осъществява преобладаващо чрез бизнес предприемачески инициативи, свързани с кинопоказ, радио или телевизионни дейности, докато с инструментите на публичното финансиране пряко може да се подпомагат дейности, свързани със създаването на аудиовизуални продукти – филми, радиопредавания, видеоигри и др. дейности. Основният мотив на подобни проекти следва да бъде свързан с популяризиране на местния начин на живот, идентичност и минало;
- предпочитаната форма на отношения е директно договаряне с мениджъри, доколкото в случая става въпрос за многостранна дейност.

2.7. Читалища и любителски изкуства

Съгласно закона, народните читалища са традиционни самоуправляващи се български културно-просветни сдружения в населените места, които изпълняват и държавни културно-просветни задачи. В тяхната дейност могат да участват всички физически лица без оглед на ограничения на възраст и пол, политически и религиозни възгледи и етническо самосъзнание.⁵⁹

В Община Велико Търново съществува добре развита читалищна мрежа с 38 читалища, от които 8 в града и 30 в селата. Увеличеният брой живеещи в селата е благоприятен фактор за развитието на читалищните дейности и ангажиране на местното население в творчески художествени дейности. Добре функциониращите читалища са от основно значение за децентрализацията в създаването, разпространението и потреблението на култура и изкуства.

Регистрираните членове на читалища в Област Велико Търново са над 12 000. Това прави близо 6% от икономически активното население в трудоспособна и надтрудоспособна възраст, при средни стойности по същия показател за страната от 5%.

---

⁵⁹ Закон за народните читалища, чл.2

Статистически зони	Общо	Действителни	Спомагателни	Колективни	Брой на населението в икономически и активна и над-трудоспособна възраст 2017	% от населението в икономически и активна и над-трудоспособна възраст
Статистически райони						
Области						
Общо за страната	272 797	246 128	23 294	3 375	5984041	5%
Велико Търново	12 224	11 299	920	5	206692	6%

Фиг. 30: Регистрирани членове на читалищата за страната и в област Велико Търново през 2017 г.

Източник: НСИ

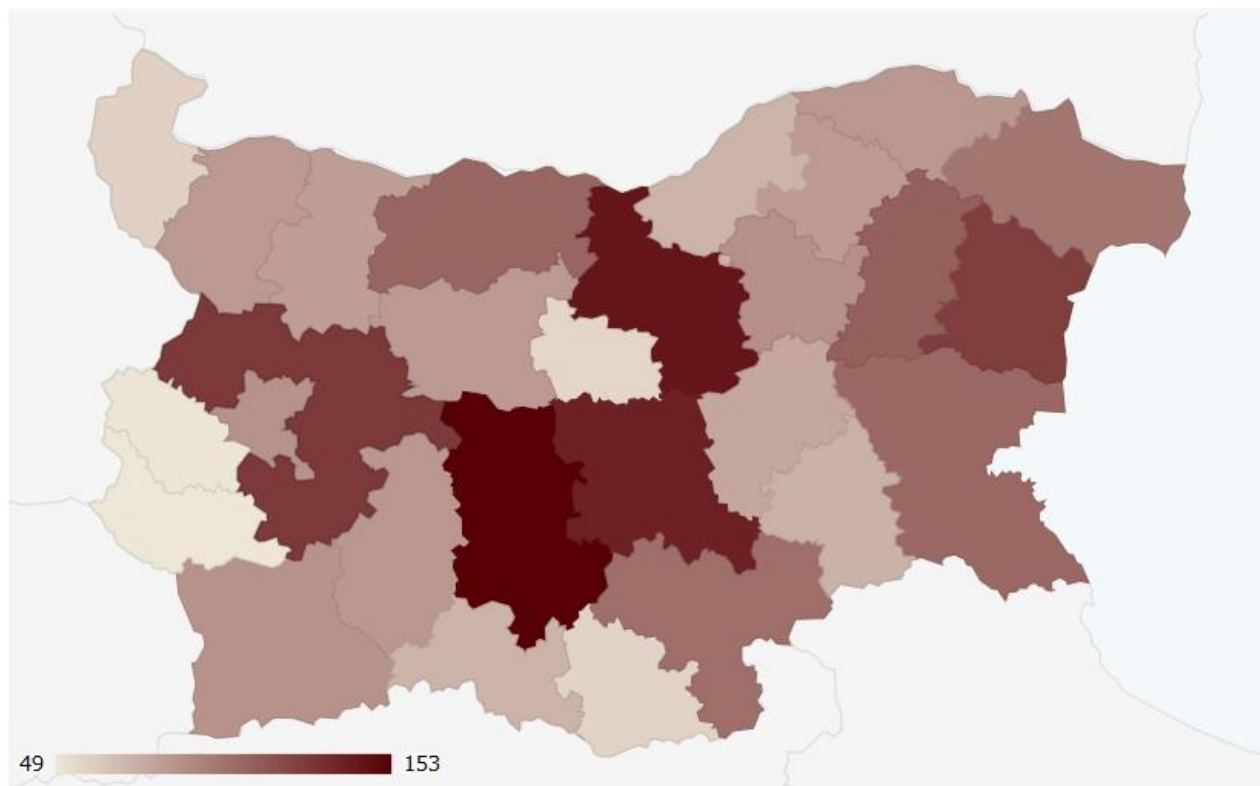
Читалищата в Област Велико Търново през 2017 г. заемат челни позиции в страната за следните видове дейности: кино и видеопоказ (2), представяне и обсъждане на книги (7), честване на бележити годишнини (11), уредени музейни сбирки (13). Относително по-слаби показатели декларират в сферата на празненствата и фестивалите (17), съборите (28). Представените данни показват необходимост от по-активни мерки в посока събития, насочени към укрепване на местната общност.

Области	Чествания на бележити дати и годишнини	Представяния и обсъждания на книги	Празненства и фестивали	Събори	Уредни музейни сбирки	Кино и видеопоказ	Други
Общо	21 267	7 130	24 334	3 762	1 001	4 245	12 531
Велико Търново	807	283	1 140	111	53	111	616

Фиг. 31: Културни и творчески дейности, организирани от читалищата по области и данни за страната и област Велико Търново през 2017 г.

Източник: НСИ

През 2017 г. читалищата от област Велико Търново регистрират най-добри резултати в страната в осигуряването на зали за представления. Този резултат е обвързан с необходимостта от инвестиции в поддържането на материалната база и по-специално на пространства за публични събития.

Фиг. 32: Брой читалища със зала за представления по област през 2018 г.

Източник: НСИ

Сред утвърдените средища за любителски изкуства е [Младежки дом - Велико Търново](#). Домът предлага на младите хора различни възможности за свободното време с изкуствата: музика, изобразително изкуство и керамика, театър, танц, литература; религиозно възпитание; работа с деца и младежи в неравностойно положение. *Младежки дом – гр. Килифарево* развива дейности в сферата на театралното изкуство, фолклорните и латиноамериканските танци, културното наследство, музейното дело, архитектурата и градоустройството.⁶⁰

Центърът за подкрепа за личностно развитие Общински детски комплекс ангажира целогодишно децата в училищна възраст с танц, български музикален фолклор, културно наследство, пеене, изобразително изкуство.

Професионален фолклорен ансамбъл "Искра" при Читалище "Искра 1986" - Велико Търново е създаден през 1960 година като любителска формация, а от 1989 година е с професионални изпълнители. В трупата участват 30 певци, оркестранти и танцьори. Спектаклите на ансамбъла се основават на дълбокото професионално познаване и обогатяване на българската фолклорна традиция, адаптирана за сценично представяне.⁶¹

Сред събитията за любителско творчество се откроява [Националният фестивал за детско-юношеско театрално изкуство "Малкият принц"](#), който се провежда от 2007 г. в началото на май. Организатори са Община Велико Търново и Народно читалище „Извор – 1873” с.

⁶⁰<http://www.mladejkidom.com/>

⁶¹<http://horo.bg>

Самоводене. Фестивалът има за цел да стимулира театралното изкуство за деца и юноши и да предостави възможност за сценични изяви, творчески срещи и дискусии на театралните състави от страната. Участват детско-юношески театрални състави, школи и театрални студия към читалища, училища, детски комплекси, центрове за работа с деца, частни формации и др.⁶²

Националният фестивал на студентското театрално изкуство „Маска и тога“ се провежда в края на април от 2017 г. в театралния салон на НЧ „Надежда 1869“, Лapidариума на Археологически музей – Велико Търново и Камерна зала на НЧ "Надежда 1869". Организатори са НЧ „Надежда 1869“ Велико Търново, Община Велико Търново, ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“. Фестивалът има конкурсен характер и цели да стимулира развитието на студентското театрално творчество, като се подпомогнат младите хора да открият и развият творческата си индивидуалност. Също така организаторите се стремят да разширят кръга на театралните публики и да се насърчи театралното творчество и неговите алтернативни форми в културния живот на България.⁶³

Националният фолклорен фестивал за любителски фолклорни клубове „Болярско Надиграване“ се провежда от 2011 г. през април в Дворец на културата и спорта „Васил Левски“. Организатори са Сдружение „Търновска царица“, Сдружение Фолклорен ансамбъл „Победа“ и Община Велико Търново. Конкурсът цели да популяризира, съхранява и насърчава развитието на българския танцов фолклор. Право на участие имат всички клубове и формации от страната, изучаващи български народни хора, независимо от възрастта.⁶⁴

Националният конкурс за вокално и танцово изкуство „Звезден сблъсък“ се провежда през декември от 2016 г. в Общински детски комплекс - Велико Търново. Организатори: СНЦ „Елита“ – Велико Търново, Община Велико Търново, СК „Етър Елит“. Събитието се стреми да допринесе за културен обмен, насърчаване и развитие на млади таланти от България.⁶⁵

Прегледът на ресурсите в сферата на читалищното дело и любителското творчество показва добре структурирана мрежа. Съществува висока степен на технологична обезпеченост на организациите, която не е съпроводена винаги с качествено позициониране в публичното пространство. Налице са добри практики на партньорство между читалища и филморазпространители. Сравнително добре са развити дейностите, свързани с организирането на различни културни събития и уреждане на музейни сбирки. В количествен план липсват достатъчно празници, панаири и събори, на които да се демонстрира сплотяването на местната общност и популяризирането на идентичността ѝ. Сред любителските художествено-творчески дейности преобладават танцовото изкуство и театърът. Сравнително по-слабо са развити литературата, музикалните формации и събития, съвременните форми на културно самоизразяване, като кино, радио, телевизия, компютърни игри, визуални изкуства и графичен дизайн. Все още липсват в достатъчна степен социални предприемачи, които да предложат инициативи, свързани с целия спектър от изкуства.

⁶²<http://festivalmalkiyatprints.info/>

⁶³www.veliko-tarnovo.bg

⁶⁴<https://www.bolyarsko-nadigravane.com/>

⁶⁵<http://elita.thesoundoftime.eu>

Особеностите на културното планиране в читалищата и любителското изкуство се изразява в следните особености:

- културата се възприема като начин на живот, чрез който се осмисля свободното време и се придобиват знания, умения и компетенции, свързани с цялото разнообразие на художествено изразяване;
- чрез дейностите се насърчава по-широк достъп до художествени и културни ценности;
- културата се третира като реалност, която се развива и приобщава различни социални групи;
- изкуствата се подпомагат като условие за увеличаване на други обществени блага – образование, солидарност, развитие на региона, опазване на природната среда и т.н.;
- реализацията на културната политика изисква непрекъснато активно участие на по-широк кръг от граждани, за да реагира на динамиката на социалните промени;
- заедно с това се нуждае от дистанциране спрямо преките участници в политическия процес;
- политиките в сферата на любителското творчество са обвързани преобладаващо с публични институции, които се финансират на основата на държавен стандарт. С цел постигане на по-висока степен на ефективност, е необходима добре структурирана система на наблюдение и оценка на тяхната дейност. За частно финансираните културни оператори е препоръчителна подкрепата на проектен принцип;
- дейностите са насочени преобладаващо към укрепване на общности;
- инвестициите в национални и международни поряви следва да се съобразяват приоритетно с интересите на местната общност;
- любителското изкуство е сред най-ползотворните възможности за социалното развитие, чрез които се оформя обща идентичност и умения за диалог с универсални обществени ценности;
- резултатите от мерките следва да укрепват културното разнообразие в най-широк смисъл – градска и селска култура, културно изразяване на различните възрастови и социални групи, в религиозен и етнически план, пречупен през фокуса на общочовешките ценности;
- действията се фокусират приоритетно върху наследството, като основа на местна идентичност, върху която се гради информирано отношение спрямо съвременните културни процеси;
- приоритетите в тази сфера са насочени към действия за осигуряване на културни блага на местните жители;
- основна цел на културната политика в сферата на читалищното дело и любителското творчество следва да бъде подобряване на вътрешната реалност и инвестицията в общността;
- творческите дейности, свързани със създаване на художествени продукти, се пречупват през насърчаване на любопитството и ангажираността към спектъра на

изкуствата, културните и творческите индустрии;

- управлението се съобразява в най-голяма степен с принципа на децентрализация и пряко предоставяне на ресурси;
- проектното финансиране се фокусира преди всичко върху тестването на нови форми на културно и творческо изразяване, произтичащи от съвременните културни процеси;
- на преден план е ангажиментът към инициране на дейности;
- реализира се със средствата на директно договаряне с мениджъри.

2.8. SWOTанализ

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
<p>Общи характеристики</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Стратегическо географско разположение - територията се намира в Централна Северна България, на почти равни разстояния от най-големите градове в страната – София, Варна, Бургас, Пловдив. 2. Отлична транспортна достъпност и много добре развита транспортна инфраструктура - обслужване с всички видове транспорт: пътен и железопътен; въздушен и воден (като област), с възможност за смяна на един вид транспорт с друг. 3. Река Янтра се влива на 60 км. в река Дунав недалеч от гр. Свищов като гарантирана устойчива във времето „културна” връзка с Европа. 4. Демографски прираст в селските райони. 5. Съществуват два университета - Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“, Национален военен университет „Васил Левски“. 6. Създадена е добре развита мрежа от професионални училища след 8 клас и професионални колежи. 7. Налице е добра интеграция на етническите групи. 8. Голям брой чужденци (англичани, французи, норвежци и др.) постоянно живеят в региона. 9. Съществуват 4 държавни културни института (МДТ „Константин Кисимов”, Национален музей на архитектурата”, филиал на Археологически институт и музей на БАН, къща-музей „Емилиян Станев”. 10. Развитието на пазара на труда в сферата на културата се характеризира с по-висок прираст от средните стойности за страната. 11. Развита е търговията и 	<p>Общи характеристики</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сградният фонд и оборудването в него е остарял. 2. Ресурсите сред отделните групи население и по територия са неефективно и неравномерно разпределени. 3. Съществуват групи в социална изолация. 4. Липсва капацитет за управление на съвременната култура. 5. Липсва добро планиране на културните и художествени дейности. 6. Липсват достатъчно устойчиви връзки със съседни градове и региони. 7. Липсва баланс на инвестициите в културно наследство, традиционна култура и съвременно изкуство. 8. Ръстът на общинския бюджет в група „Култура“ в периода 2016-2018 г. е по-нисък в сравнение с общото му нарастване. 9. Липсва достатъчно активна и координирана комуникация между институциите в системата на общинската администрация. 10. Отсъства цялостна система за наблюдение на местната културна политика. 11. Работещите в сектора не са квалифицирани да работят в условията на съвременните информационни технологии, комуникации и пазарна среда. 12. Липсват възможности за допълнително обучение и квалификация в сектора, както и за учене през целия живот. 13. Частният сектор не участва активно във финансирането на културата. 14. Културното предприемачество не е

<p>туристическите услуги.</p> <p>12. Съществува добре организирана система от социални дейности и услуги.</p> <p>13. Увеличава се делът на инвестициите в туризма и услугите.</p> <p>14. Налице е положителни тенденции за засилване на взаимодействието на местната власт с културните институции и с неправителствения сектор.</p> <p>15. Увеличено е финансирането на делегираните дейности от държавата – музеи, галерии, библиотеки и читалища.</p> <p>16. Подобрена е комуникацията между администрацията и независимия културен сектор.</p> <p>17. Подобрено е финансирането на съвременно изкуство.</p> <p>18. Активизиран е културният обмен с градове от региона.</p> <p>19. Общинската програма за финансиране на проекти, особено в сферата на визуалните и сценичните изкуства, се развива успешно.</p> <p>20. Налице е увеличен брой на самонаемащи се творци и предприемачи.</p> <p>21. Увеличава се финансирането на културни и художествени инициативи от външни източници.</p> <p>22. Съществуват добри практики в координирани действия в организацията на културни събития на Община Велико Търново със съседните общини.</p> <p>23. Съществуват добре уредени публични пространства за изложби и събития, популяризиращи различни жанрове във визуалните изкуства.</p>	<p>достатъчно развито.</p> <p>15. Недостатъчно е партньорството с образователната система – университети и училища.</p> <p>16. Недостатъчна е квалификацията в сферата на културния мениджмънт и за реализацията на дългосрочни международни проекти.</p> <p>17. Не се използва пълноценно академичния потенциал на града.</p> <p>18. Забавено е изпълнението на инвестиционни проекти в културната инфраструктура по оперативните програми.</p> <p>19. Недовършеният северен пътен възел с прилежащи мостови съоръжения не позволява пълноценно интегриране на частите на града с разнообразни условия за транспорт.</p> <p>20. Част от инфраструктурата за култура и изкуства е трудно достъпна за хора със специални нужди.</p> <p>21. Липсват паркинги, указателни табели и съпътстваща инфраструктура за достъпа до културни обекти.</p> <p>22. Налице са слабости при планирането и изпълнението на градоустройствените дейности, особено в стария град.</p> <p>23. Липсват достатъчно програми за финансиране на творци в сферата на литературата, визуалните и сценичните изкуства.</p> <p>24. Отсъстват предприемачески умения сред творците.</p> <p>25. Не са създадени достатъчно качествени интегрирани културни и туристически продукти.</p> <p>26. Слабо партньорство на културния сектор с други области на общественото развитие.</p> <p>27. Не е добра регулацията в планирането на културни събития.</p> <p>28. Липсват качествено осмислени рекламни и маркетингови дейности за популяризиране на местната</p>
---	---

	идентичност.
<p>Наследство</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Регионът притежава богато културно-историческо наследство с исторически и културни забележителности и артефакти, крепости, църкви, манастири. 2. Налице е висока културна стойност на отделните исторически пластове от Праисторията, Античността и особено на тези от Средновековието и от Възраждането, като една от най-ярките прояви на европейската народна архитектура и след Освобождението 3. Съществува ценно историческо и културно напластяване в резултат на сложен обмен от влияния и кръстопът между Изтока и Запада. 4. Налице е “Концепция за устойчиво развитие на Стария град”- формулира основните насоки за опазване ресурсите и културните ценности на архитектурно-музейните резервати, археологическите и архитектурно-строителните зони в старинните територии на град Велико Търново. 5. Съществуват три архитектурно-музейни резервата от национално значение – Царевец (патриаршески, дворцов и 4 манастирски комплекса, 23 църкви, 500 жилища), Момина крепост /Девинград/ (2 комплекса и др. паметници), Трапезица (17 църкви и др. паметници) и са регистрирани още - 688 паметника на културата от различна категория: национално значение (14), местно значение (24), ансамблово значение (82бр. обявени, 564 бр.декларирани). 6. Архитектурно-етнографският комплекс “Самоводска чаршия”. 7. Регистрирани са над 2000 единични културни ценности /паметника на културата с национално значение/ (близо 5% от всички в страната). 	<p>Наследство</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Не се използва в достатъчна степен потенциалът на Арбанаси за създаване на качествен културно-туристически продукт. 2. Лисва достатъчна база за музейни експозиции. 3. Лошо е състоянието на къщата-музей П. Р. Славейков. 4. Голямо е текучеството на висококвалифицирани кадри, особено в системата на културното наследство. 5. Ръстът на посетители в музеите и обектите все още не е достигнал устойчиви положителни характеристики.

<p>8. Съществува най-голямата концентрация на манастири в България („Търновската Света гора“) с около 15 манастира.</p> <p>9. Функционират 22 музея.</p> <p>10. Значително по-висок е интересът от страна на чуждестранните посетители на музеи и обекти в сравнение със средните за страната стойности.</p> <p>11. Развиват се събитията, свързани с исторически възстановки.</p> <p>12. Подсекторът на културното наследство се характеризира със стабилно функционираща институционална структура, добре уредени музейни експозиции и обекти и разнообразни събития.</p> <p>13. Съществуват възможности за създаване на интересни маршрути – от тракийско време в подножието на Царевец през Възраждането – новото и най-новото време до съвременната епоха в западните квартали.</p>	
<p>Визуални изкуства</p> <p>1. Добре развити са традициите в архитектурата и визуалните изкуства.</p>	<p>Визуални изкуства</p> <p>1. Съществуват слабости в регулирането на визуалната среда.</p> <p>2. Не са достатъчно пространствата на открито за излагане на произведения на художници.</p> <p>3. Няма добра регулация в организацията на визуалната среда, свързана с разполагането на рекламни съоръжения, табели и конструкции.</p>
<p>Сценични изкуства</p> <p>1. Добре развити са откритите пространства за представяне на сценични изкуства.</p> <p>2. Налице е солидна традиция в провеждането на разнообразни фестивали за сценични изкуства.</p> <p>3. Съществува засилена активност в представянето на сценични изкуства.</p> <p>4. Развива се успешно партньорството с</p>	<p>Сценични изкуства</p> <p>1. Държавният бюджет финансира в недостатъчна степен сценичните изкуства в сравнение със столицата и останалите региони на страната.</p> <p>2. Не са достатъчно събитията за популяризирането на съвременното изкуство.</p> <p>3. Амортизирана е базата за сценични</p>

<p>държавните културни институти и частни формации за сценични изкуства.</p>	<p>изкуства, най-вече МДТ „К.Кисимов“.</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. Липсва подходяща зала с поне два качествени концертни рояла. 5. Сцените на НЧ "Искра", НЧ "Надежда 1869" и ОДК не са в добро състояние. 6. Не е довършен ремонтът на Летния театър.
<p>Книги</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Съществува добре развита и функционираща библиотечна мрежа. 2. Библиотечният фонд се увеличава с над средните за страната стойности. 3. Читателската аудитория нараства с високи темпове. 4. Съществуват добри традиции в сферата на печата и издателската дейност. 5. Налице е висока наситеност в сравнение с останалите региони на страната на местни печатни издания. 	<p>7. Липсва разнообразие на събитията за сценични изкуства.</p> <p>Книги</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Базата за библиотека е остаряла и се намира в трудно комуникативен район на града. 2. Намалява потреблението на печатни издания. 3. Недостатъчно развита е системата за ползване на информационните технологии с цел насърчаване на четенето.
<p>Аудиовизия</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. През последните три години е увеличен броят на кинозалоните. 2. Съществуват утвърдени събития за популяризиране на европейското кино и туристическия филм. 3. Съхранена е и се развива местна обществена медия – Общинско радио – Велико Търново. 4. В продължение на повече от тридесет години се осъществява единствен за страната от такъв мащаб аудиовизуален спектакъл „Звук и светлина“. 	<p>Аудиовизия</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Силно доминират комерсиални филмови продукции в програмите на кинокомплексите. 2. Не са създадени подходящи условия за подпомагане на местни, национални и международни филмови проекти. 3. Липсват достатъчно качествени аудиовизуални продукти, представящи историята и постиженията на Велико Търново. 4. Недостатъчно са местата за
<p>Читалища</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Съществува добре развита читалищна мрежа. 2. Регистриран е относително голям брой членове на читалищата. 3. Читалищата имат много добри показатели в сферата на достъпа до интернет, функциониращи 	<p>наблюдение на спектакъла „Звук и светлина“.</p> <p>Читалища</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Базата на читалищата е амортизирана. 2. Не се използват в достатъчна степен възможностите в рамките на общината за популяризиране на

<p>библиотеки и наличие на зали за представления.</p> <p>4. Читалищата отчитат добри резултати в сферата на кино и видеопоказа, представянето и обсъждането на книги, честването на бележити годишнини и уредени музейни сбирки.</p> <p>5. Силно развито е любителското творчество, особено в сферата на танцовото изкуство и театъра.</p>	<p>любителските състави.</p> <p>3. Липсват възможности за финансово подпомагане на любителски състави за участия във фестивали у нас и в чужбина.</p> <p>4. Липсват системни мерки за подкрепа на културните и творческите индустрии.</p>
<p>ВЪЗМОЖНОСТИ</p>	<p>РИСКОВЕ</p>
<p>Общи особености</p> <p>1. Обявяването на Велико Търново за историческа и духовна столица на България ще повиши грижата на държавните институции към културата в града и ще делегира допълнителни отговорности на местната власт.</p>	<p>Общи особености</p> <p>1. Намалява раждаемостта и населението в трудоспособна възраст.</p> <p>2. Тенденцията за концентрацията на население и обществена активност в града води до обезлюдяването на селските райони.</p> <p>3. Относително голямото влияние на геополитически фактори може да доведе до отлив на туристи от значими чуждестранни пазари.</p> <p>4. Възможни са непредвидими природни и обществено-политически събития.</p> <p>5. Намаляващият брой обучавани студенти може да доведе до сътресения в управлението и функционирането на университетите.</p>
<p>Наследство</p> <p>1. Филиалът на Националния археологически институт с музей и Държавният военноисторически архив са солидна основа за реализиране на надрегионални политики в сферата на културното наследство.</p> <p>2. Историческата традиция на Търновската книжовна школа от Средновековието съдържа потенциал за популяризирането на историческото наследство и съвременните културни постижения на града.</p>	<p>Наследство</p> <p>1. Възможен е недостиг на финансиране за обезщетяване на собственици при изпълнение на по-важни инфраструктурни проекти.</p> <p>2. Налице е опасност от комерсиализиране на някои туристически дестинации в района и превръщането им в зона за атракции.</p> <p>3. Витализирането на културно-историческото наследство за целите на масови прояви може да навреди на обектите.</p> <p>4. Слабостите в законовата уредба, свързана с културно-историческото</p>

	<p>наследство може да забави реализацията на големи инвестиционни проекти.</p> <p>Визуални изкуства</p> <p>1. Продължаващите процеси на</p>
<p>Визуални изкуства</p> <p>1. Съществуват голям брой високообразовани художници, особено с сферата на живописата, графиката, монументалната скулптура и религиозната живопис.</p> <p>2. Налице са солидни възможности в сферата на традиционни занаяти.</p> <p>3. Разнообразният профил на обучение в местните университети е добра основа за ангажиране на висококвалифицирани млади специалисти.</p> <p>4. Архитектурните традиции дават възможност за добри инициативи в сферата на градоустройството и съчетаването на класически и съвременни решения.</p>	<p>централизация, особено в сферата на сценичните изкуства, могат да ограничат възможностите за функциониране на музикалните и театрални състави в общината.</p> <p>2. Рестриктивната регулация практически ограничава посещенията на ученици от страната и от местните училища на културни обекти и събития.</p> <p>Сценични изкуства</p> <p>1. Недостиг на финансиране за</p>
<p>Сценични изкуства</p> <p>1. Съществува проектна готовност за изграждане на концертна зала и основна реконструкция на залата на читалище "Надежда 1869".</p>	<p>изграждане на нова концертна зала може да отложи реализацията на проекта.</p> <p>2. Липсата на добре организирана форма на управление на новата концертна зала може да доведе до проблеми във финансирането на дейности.</p> <p>Читалища</p> <p>1. Обезлюдяването на малките</p>
<p>Читалища</p> <p>1. Поддържането на читалищната мрежа противодейства на негативните процеси на обезлюдяване на малките населени места.</p> <p>2. Съществува добър потенциал за популяризиране на региона чрез партньорство в реализацията на филмови продукции.</p>	<p>населени места съдържа реална заплаха от преустановяване на съществуването на някои читалища.</p>

3. [ВИЗИЯ, ЦЕЛИ, ПРИОРИТЕТИ И МЕРКИ](#)

3.1. Визия

Представената визия хармонира с основните национални стратегически документи. **Проектът за Национална стратегия 2019-2029** разглежда културата като начин на живот, който изисква качество и разнообразие на предлаганото културно съдържание, за да може отделният гражданин да осмисли своето съществуване, включително и чрез участието си в нови форми на изразяване. В документа се формулира ясен ангажимент на държавата по отношение на подпомагане и развитие на културните процеси, на творческите индустрии и иновации, съгласно европейските и световни тенденции, така и по отношение съхраняване на традициите и българската национална идентичност. В този процес основна роля има творецът на художествени ценности като активен участник на създаване на съвременната култура. Визията в националния документ предвижда **създаване на нови и достъпни културни пространства, утвърждаване мястото на българската култура като част от общата европейска и световна култура на човечеството и превръщане на културата в стратегически ресурс за устойчиво социално и икономическо развитие.**

В т. 15 от Приложението „*Към все по-устойчив Съюз до 2030 г.*“ - *заклучения на Съвета Европейският съюз от 9 април, 2019 г.* се констатира, че конкурентоспособната сила на ЕС зависи от устойчивостта и здравето на неговите граждани и в този смисъл от осигуряването на ръководена от устойчивостта европейска рамка за образованието, науката, технологиите, научните изследвания, иновациите, цифровизацията, културата и спорта, които са предпоставки и фактори за изграждането на все по-устойчива икономика на ЕС и нейното интегриране в световните устойчиви вериги за създаване на стойност, за постигане на цели за устойчиво развитие (ЦУР).⁶⁶

В основните приоритети на ЕК в раздела, посветен на културата се изтъква, **че културата стои в същността на богатото наследство и история на Европа** и играе важна роля в подобряването на привлекателността на обектите и подчертаването на уникалната идентичност на определени дестинации. **Културата и творчеството са движещи сили и носители на иновации, както и важен източник за предприемачество.** Културата е **ключов фактор за увеличаване на приходите от туризъм**, като културният туризъм е един от най-големите и най-бързо развиващите се туристически сегменти в световен мащаб. Културата играе важна роля и в **насърчаването на социалното включване.**⁶⁷

Областната стратегия за развитие залага на визия, която включва превръщане на областта в европейски регион с водеща роля на **индустриален, транспортно-логистичен, туристически, културен и образователен център, привлекателна за инвеститори, население и туристи, постигаща устойчиво и балансирано развитие на територията и осигуряваща сигурност, чиста и хармонична околна среда и добър жизнен стандарт.** Същата визия е формулирана и в *Общинския план за развитие на Велико Търново.*

⁶⁶<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8286-2019-INIT/bg/pdf>

⁶⁷https://ec.europa.eu/regional_policy/bg/policy/themes/culture/

В процеса на подготовката на настоящата стратегия, консултациите със заинтересованите страни през април 2019 г. внесоха някои конкретни детайли. Те доведоха до следното определение:

За Велико Търново, като историческа и духовна столица на България, културата е приоритет, допринасящ за укрепване и популяризиране на българската национална идентичност като съставна част от европейските и световни постижения на цивилизацията и в особена степен от християнската източно-православната култура. В културните политики ще се търси подобряване на достъпа до култура чрез постигане на хармонична връзка между историческото наследство и съвременните форми на творческо изразяване. Културата, заедно с творческите индустрии ще участва активно в постигането на устойчиво и интелигентно социално и икономическо развитие.

3.2. Анализ на приоритетите в стратегическите документи

Проектът за Стратегия за развитие на българската култура през 2019-2029 г. структурира приоритетите на основата на административните програми, по които работи министерството на културата с добавка за културните и творческите индустрии: културно наследство; визуални изкуства; изпълнителски изкуства; книгоиздаване, книгоразпространение и обществени библиотеки; читалища и любителското изкуство; аудиовизия, медии, кино и филмопроизводство; международно културно сътрудничество; авторско право и сродни права; образование в сферата на културата; Национален фонд „Култура“; културни и творчески индустрии.

Следването на подобен подход дава възможност да се ползват активно данни от националната статистика. Проблемът при него е, че е **трудно да се проследят процесите във вътрешносекторните и междусекторните взаимодействия с другите обществени системи, като образование, туризъм, младеж и спорт, социални дейности.**

Стратегията за развитие на културата на Столична община през 2013-2023 г. тематизира функционални характеристики, свързани с културата, изкуствата, културните и творческите индустрии: достъп до култура; култура и човешки капитал; културно наследство на променящия се град; София – град на творческата икономика; равнопоставено участие в глобалните култури;

Към всеки от приоритетите са формулирани три задачи на хоризонтални политики на интервенция в сферата на образованието, инфраструктурата и иновациите. Независимо, че обхваща богатството и динамиката на взаимодействия в културните процеси, основно предизвикателство в случая е **структурирането на измерими и проверими индикатори.**

Културната стратегия на Община Пловдив за 2014-2024 г. определя четири приоритета: обогатяване на културната идентичност; ефективно образование в областта на културата; културни и творчески индустрии; културен туризъм.

Така формулирани, приоритетите се фокусират преобладаващо върху икономическите характеристики и образованието. Макар и първи, приоритетът „обогатяване на културната идентичност“, обхваща твърде много сфери, които е трудно да бъдат измерени като напредък.

Стратегията за развитие на културата на Община Габрово предвижда реализацията на дейностите в седем сфери: привлекателна дестинация за съвременните изкуства; място за изява на независимата сцена; насърчаване на млади артисти в съвременните изкуства и култура; резиденции на млади артисти от цял свят; обучение по дизайн и културен мениджмънт; иновативни практики в сферата на промишления, текстилен дизайн и продължаване на традициите на занаятите; развитие като Столица на хумора и сатирата;

Направен е опит да се обхванат по хоризонтала и вертикала различните културни и творчески активности. **Липсата на достатъчно фокусирани цели и надеждни индикатори, възпрепятства удостоверяването на напредъка в мерките.**

Общинският план за развитие на Велико Търново формулира основна стратегическа цел, свързана с постигане на икономически подем и подобряване на качеството на живот при комплексно и балансирано развитие на община Велико Търново. В тази връзка са изведени пет приоритета: устойчива икономика и регионална конкурентноспособност; устойчив туризъм; опазването на околната среда; подобряване на инфраструктурата и териториалното сближаване; постигане на висок жизнен стандарт.

Конкретизирането на целта за нуждите на Стратегията за развитие на културата във Велико Търново предполага, **освен развитие на качествен туристически продукт, балансираното му създаване и разпространение.**

Целта за създаването на екологична среда със средствата на градоустройствени решения кореспондира с необходимостта за **децентрализация в създаването и разпространението на културата и изкуствата.**

Целта за инфраструктурата и териториалното сближаване изисква адекватни мерки за **насърчаването на творческото самоизразяване на жителите на Велико Търново и гарантирането на достъп до култура и изкуства** с особен фокус децата, младежите и уязвимите социални групи.

И накрая, целта за постигането на висок жизнен стандарт води след себе си необходимостта от мерки за **насърчаване на културните и творческите индустрии.**

3.3. Предложения от консултациите

Проведените консултации с представителите на различните професионални общности в сферата на културата и изкуствата през април 2019 г. добавиха нови съществени детайли в целите и приоритетите на Стратегията. Сред тях са:

- по-активната комуникация с гражданския сектор;
- подобряването на регулацията в ползването на обществени пространства – изложбени зали, читалища, библиотеки за културни събития;
- обособяването на Велико Търново като център на културен хъб в рамките на България и региона;

- в трансгранично сътрудничество с Румъния, особено с оглед създаването на продукти, съобразени с потребностите на румънските туристи;
- в сферата на културно-историческото наследство се предлагат редица конкретни стъпки, които да залегнат в по-краткосрочни планове за развитие на културата - запазване и ревитализиране на възрожденските църкви, построени от Колю Фичето;
- да се запази обликът на Стария град и да се подобри неговият вид, като му се придадат нови функции и съдържание;
- да се запази специфичния облик на Асенова махала;
- да се разшири обхвата на обектите и паметниците, посещавани от туристите и увеличаване на ангажираните за целта музейни специалисти;
- разработване на аудио-гидове, сайтове и мобилни приложения за музейните обекти и експозиции на български, английски, румънски и други езици;
- разработване на цялостна система, с обща визия и дизайн, за информационни и указателни табели на и към културно-историческите обекти;

Сред предложенията, свързани със събитията във Велико Търново се открояват:

- брандирането на най-значимите събития като част от местната специфика и идентичност;
- подобряване на институционалния и експертен капацитет на ангажираните с организация на културни събития;
- подобряване на системата на селекция в организираните фестивали;
- разнообразяване на видовете и жанрови характеристики на събитията;
- планиране на интригуващи съпътстващи събития и атракции, които да повишат популярността на Велико Търново;
- включване на събитията в местния, националния и международен културен календар;
- осмисляне и подобряване на визуалната идентичност на културните институти и събития.

Структурирането на целите в общинската стратегия за развитие на културата кореспондира пряко със съдържанието, представено в национални, областни и общински стратегически документи. Същевременно се конкретизират редица детайли, които не са били обект на специално внимание.

Във формулираните приоритетни области и мерки е отразена и инициативата на обществен комитет от Велико Търново и **Решението на Народното събрание от 12 април 2019 година за обявяване на Велико Търново за историческа и духовна столица на Република България**. Непосредствен повод за това са честванията, посветени на 140-ата

годишнина от приемането на Търновската конституция, чиито център беше Велико Търново. В обосновката се изтъква, че Велико Търново е неразривно свързан с дълбините на историята на нашите земи, а в духовните представи на българите цели седем столетия - от 1186 до 1879 г. В най-славния си период като столица на Второто българско царство, Търновград е сравняван по своето величие с Рим и Константинопол. Градът е мощен фактор в културните процеси в цяла православна Европа, а Търновската патриаршия е **най-голямото достижение в църковната ни история като народ**. След Освобождението, най-важните актове на новата българска държава отново са свързани с Търново - приемането на първата Конституция, манифестът на княз Александър Батенберг за Съединението на Княжество България с Източна Румелия, обявяването на българската Независимост от цар Фердинанд“, гласят още мотивите. В тази връзка са обсъдени предварително две предложения. Първото предложение е свързано с **полагането на клетва в сградата на Учредителното събрание от 1879 година на депутатите от всяко новоизбрано Народно събрание**. Второто предложение засяга **промяна на Конституцията, която да се допълни с текст, че градът е историческа и духовна столица на Република България**.

3.4. Принципи на управление и съдържание на целите и приоритетите

Процесът във формулирането на целите, приоритетите и мерките се основаваше на следните принципи:

- *участие* на заинтересованите страни в процеса на предварителните консултации;
- *реалистичност* спрямо местните възможности, нужди и перспективи за развитие;
- *интегриране* на различни отговорни институции в системата на държавното управление, местната власт и участници в културните и артистични процеси;
- *диверсификация на ресурсите* – предвижда се използването на различни инструменти: общински бюджет, целеви държавни помощи, основно върху Статута „Велико Търново – историческа и духовна столица на България“, оперативни програми, съгласно ИПГВР и други дарителски програми.
- *връзка* с измерими и устойчиви показатели в европейската и националната статистика;
- *проверимост* на резултатите.

На основата на представения анализ целите придобиват следния вид:

Стратегическа цел: Утвърждаване образа на Велико Търново като историческа и духовна столица на България, в средище, което укрепва и популяризира българската национална идентичност като съставна част от европейските и световни постижения на цивилизацията.

Оперативните цели се изразяват в:

Цел 1. Идентичност: Реализация на политики, които да експонират и интегрират богатото културно наследство и динамично настояще на региона, като важен източник на сплотяване на местната общност, със самочувствието на принадлежност към националните, европейски и световни достижения на цивилизацията.

Цел 2. Достъп: Подобряване на достъпа до култура и изкуство чрез инвестиции в инфраструктурата, качеството на живот и балансирано социално и икономическо развитие на отделните райони.

Цел 3. Творчество: Насърчаване на творческото участие във всички сфери на културата и изкуствата, като условие за пълноценно личностно развитие на гражданите на Велико Търново.

Цел 4. Развитие: Приобщаване на културата и изкуствата към иновациите чрез устойчиво партньорство с интелигентни бизнес инициативи, генериращи висока добавена стойност, с неправителствения сектор, с културните и творческите индустрии и туризма.

Така разпределени, целите кореспондират непосредствено с визията за развитие на културата и с действащите програмни документи за регионално и местно развитие: Областната стратегия за развитие, Общинския план за развитие и Интегрирания план за градско възстановяване и развитие (ИПГВР). Във всеки един от приоритетите се търси максимален обхват на подсекторите, обект на стратегията: **наследство, визуални изкуства, книги, сценични изкуства, аудиовизия и медии, читалища и любителско творчество**. С цел по-голяма конкретност и реалистичност, изпълнението на мерките ще се проследява през няколко основни равнища:

- *институти, структури и организации, отговорни за изпълнението* – техният обхват е съобразен с действащата структура на общинската администрация. При изпълнението на всички мерки, предвидени в стратегията, основна роля ще има ресорната общинска дирекция „Култура, туризъм и международни дейности“. В случай, че се наложат промени, отговорните институции и звена ще бъдат трансформирани съобразно правоприемниците им;
- *документи* – съдържа описание на актовете, които регулират изпълнението на мерките;
- *времетраене* – фиксира началото и края на планираните мерки;
- *резултати* – указват очакваното състояние реализираните мерки;
- *показатели* – включват измерими ефекти от политиките, чрез които се проследяват количествени характеристики, удостоверяващи ефектите;
- *източници на информация* – проследяват начина, по който се удостоверяват постигнатите ефекти – НСИ, ИПГВР 2021-2027, отчети и др.
- *ресурси* – в тях се залагат прогнози за необходимите финансови инструменти. В тези стойности не попадат приходите в местния бюджет под формата на трансфери чрез делегирани дейности от държавата. Предвижда се източниците на финансиране да бъдат поделени между общината, оперативните програми, целевите средства от

държавния бюджет, съгласно статута „Велико Търново – историческа и духовна столица на България“ и други донорски програми;

4. КОНКРЕТИЗАЦИЯ НА ЦЕЛИТЕ, ПРИОРИТЕТНИ ОБЛАСТИ И МЕРКИ

4.1. ИДЕНТИЧНОСТ

Обогатяването на местната идентичност гарантира просперитет и устойчивост. Стратегията разгръща нейното развитие в три приоритетни области. Първата от тях, „Духът на България“ се фокусира в застъпничеството пред върховните държавни институции за хармонизиране на действащата нормативна уредба с решението на НС за обявяване на Велико Търново за историческа и духовна столица на България. Също така се планира създаването и регулацията на официален културен календар на Община Велико Търново. Водеща роля в реализацията на дейностите ще имат кметът, Общинският съвет и народните представители от Великотърновски многомандатен изборителен район.

Втората приоритетна област „Открити пространства“, цели градоустройствени решения за по-добро вписване в градската среда на богатото културно наследство. Конкретен инструмент за тяхното изпълнение ще бъде ИПГВР 2021-2027 г.

Третата приоритетна област, „Обновеното лице на града“, предвижда изграждането на ключови обекти от културната инфраструктура: нова концертна зала, библиотека и подобряване на условията в РИМ - Велико Търново. Другите две мерки изискват относително по-малко ресурси, но заедно с това по-прецизна намеса от страна на общинската администрация и Общинския съвет. Те засягат поддържането на читалищната база и регулацията на градската визуална среда.

4.1.1. Приоритетна област 1: Духът на България

- ***Мярка 1: Актуализиране на символите на града в изпълнение на Решението на Народното събрание от 12 април 2019 г., в което Велико Търново се обявява за историческа и духовна столица на България***

Съдържание: С тази мярка се цели да бъде закрепен новия статус на Велико Търново в дейностите, свързани със символиката и администрирането на местното самоуправление. Тя включва изготвяне на задание и обявяване на конкурс за обогатяване на визуалната идентичност на съществуващите гербове и символи на Община Велико Търново – герб, знаме, ключ, огърлица с герб, почетен знак, медал „Велико Търново, първа и втора степен, почетна книга на Велико Търново. След публично обсъждане да се възложат и създадат допълнителни елементи, като химн на Велико Търново и произтичащите дейности за брандиране на града като историческа и духовна столица на България в национални и международни инициативи, административни документи, кореспонденция и др.

Институции, структури и организации, ангажирани с мярката: ДКТМД, Общински съвет.

Документи: Наредба за символите и знаците на Велико Търново.

Начало: 2020

Край: 2020

- ***Мярка 2: Изготвяне на Наредба на ОС и Статут в изпълнение на Решението на Народното събрание за обявяване на Велико Търново за историческа и духовна столица на Република България.***

Съдържание: Параметрите на Наредбата ще бъдат изготвени от общинската администрация, ще се обсъдят на заседание на ПК по образование, наука и култура на ОС. Заедно с гласуването на Наредбата ОС ще предостави и мандат на кмета да преговаря с компетентните държавни институции да закрепят в различни документи ангажимента на централната власт в експертно и финансово подпомагане на целия спектър от дейности, свързани с новия статус на Велико Търново като историческа и духовна столица на България, включително и целево финансиране на следните дейности: *наследство* - изпълнение на План за опазване и управление Историческо селище Велико Търново, изграждането на нова сграда за библиотека; творчески дейности в сферата на *визуалните изкуства и архитектурата, приложните занаяти, литературата и академични изследвания* чрез резидентски програми за индивидуални творци, Програма "Кино във Велико Търново" за подпомагане на филмови продукции и премиери на български филми, Национални награди: за художествена литература "Емилиян Станев", за публицистика "П. Р. Славейков", за изследвания на средновековната култура "Патриарх Евтимий" и за архитектура "Кольо Фичето", официален общински културен календар, кандидатурата на града Европейска столица на културата през 2032 г. и домакинството на инициативата на ЮНЕСКО „Световна столица на книгата“ 2023 г.

Институции, структури и организации, ангажирани с мярката: ДКТМД, Общински съвет

Документи: Наредба и Статут на ОС - Велико Търново

Начало: 2020

Срок за изпълнение: 2021

Резултати: Подобряване на градската среда, свързана с опазването на богатото материално и нематериално културно наследство на Велико Търново и популяризиране на града чрез различни национални и международни инициативи.

Показатели: Актове на ОС - Велико Търново

Източник на информация: Протоколи на ОС - Велико Търново

- ***Мярка 3: Създаване, регулация и управление на официален общински културен календар.***

Съдържание: Официалният културен календар на Община Велико Търново е основен инструмент за културни политики. Дейностите, свързани с неговото създаване, управление, регулация, популяризиране, наблюдение и оценка ще се съдържат в специална наредба по предложение на кмета и с решение на ОС. В хода на изготвянето му от общинската администрация, се прави селекция на съществуващите събития във всички подсектори в културата: *наследство, визуални изкуства, сценични изкуства, аудиовизия и медии, книга, любителско творчество*. Специално внимание ще се отдели на институционално укрепване на организациите, ангажирани с реализацията на фестивали. Също така ще се създаде система за наблюдение и оценка на художествените фестивали, които се провеждат в Община Велико Търново. Критериите за включване на определено събитие в официалния културен календар е художествена и културна значимост, опит на организаторите, детайли в съдържанието на програмата, потенциал за популяризиране и създаване на културно-туристически продукти, връзка с местния контекст. В цялост официалният културен календар ще търси баланс между отделните подсектори в културата, между традиция и съвременност, между отделни възрастови и социални групи, между локални, национални и международни събития, между професионално и любителско артистично участие, между местни и външни културни оператори. Срокът за планиране на основната програма на календара е до края на предходната година. С цел по-добро управление ще се допуска и актуализация за всяко тримесечие от годината. Събитията, включени в официалния културен календар ще бъдат обозначени със специален знак и ще подлежат на стриктно наблюдение и оценка. Финансирането на официалния културен календар ще се реализира от общинския бюджет.

Институции, структури и организации, ангажирани с мярката: ДКТМД, Културни оператори.

Документи: Решение на ОС. Статут "Велико Търново - историческа и духовна столица на България".

Начало: 2020

Срок за изпълнение: 2030

Резултати: Разнообразяване на културния живот. Атестация на фестивалите за изкуства, културни и творчески индустрии.

Показатели: Места, представления, посещения и приходи в театрите по форма на собственост. Места, представления, посещения - общо и в това число при турнета на музикалните колективи. Брой културни събития. Брой медийни отразявания. Брой рецензии в пресата. Брой събития с участие на местните общности“. Брой мащабни събития от смесен тип – международни фестивали, форуми, изложения. Брой съвместни продукции с външни организатори на събития. Видово и жанрово разнообразие на културните събития.

Разпределение на наситеността на културни събития по месеци. Средна посещаемост. % запълняемост на залите и пространствата. Привлечени туристи. Брой нощувки в хотелите.

Източник на информация: НСИ. НАП. Анкети. Фокус групи.

Средно годишни индикативни стойности: 1 200 000

Ресурси:

Общински бюджет: 1 200 000

Общо за целия период: 12 000 000

4.1.2. Приоритетна област 2: Открити пространства

- ***Мярка 1: Създаване на План за опазване и управление Историческо селище Велико Търново***

Съдържание: Мярката съдържа система от решения и действия на държавната и местната власт, които да регулират строителните, архитектурните, транспортните и обществените дейности на територията на Стария град. За целта ще се ползва опита на други архитектурно-исторически резервати като Пловдив, Несебър, Копривщица. Дейностите ще засегнат в най-голяма степен подсекторите *културно наследство* с благоустройство, консервация и реставрация и ателиета за занаяти; *визуални изкуства* с обособяване на ателиета и галерии в закрити и открити площи и *сценичните изкуства* с оформяне на места за събития на открито.

Институции, структури и организации: ДКТМД, Звено "Културно наследство" към секретаря на Община Велико Търново, Дирекция "Строителство и устройство на територията, Дирекция "Проекти и програми".

Документи: ИПГВР 2021-2027. ОПРР 2021-2027. Решение на ОС. План за опазване и управление Историческо селище Велико Търново

Начало: 2020

Срок за изпълнение: 2027

Резултати: Насърчаване на независими артисти и КТИ. Подобряване на функциите на Стария град.

Показатели: Брой градоустройствени решения. Брой отчуждени имоти. Брой създадени работни места в сферата на КТИ. Брой създадени пространства за изкуства. Видове художествени дейности, развити на територията на Стария град. Брой посещения на подпомаганите културни обекти и пространства за изкуства.

Източник на информация: ИПГВР 2021-2027

Средно годишни индикативни стойности: Съгласно ИПГВР 2021-2027

Ресурси: ИПГВР 2021-2027

- **Мярка 2: Подобряване на градоустройствената комуникация между ВТУ "Св. св. Кирил и Методий" и Стария град**

Съдържание: Съгласно ИПГВР 2021-2027

Институции, структури и организации, ангажирани с мярката: ДКТМД, Дирекция "Строителство и устройство на територията, Дирекция "Проекти и програми".

Документи: ИПГВР 2021-2027

Начало: 2020

Срок за изпълнение: 2027

Резултати: Подобряване на трафика. Подобряване на достъпността на архитектурно-исторически резерват. Намаляване на вредните емисии във въздуха. Интегриране на ВТУ "Св. св. Кирил и Методий" в живота на града.

Показатели: Обем на инвестиции. Финансирани дейности. Брой обекти. Километри пешеходни зони. Километри път за алтернативен транспорт.

Източник на информация: ИПГВР 2021-2027

Средно годишни индикативни стойности: Съгласно ИПГВР 2021-2027

Ресурси: ИПГВР 2021-2027

- **Мярка 3: Социализация на крайречната улица**

Съдържание: Съгласно ИПГВР 2021-2027

Институции, структури и организации, ангажирани с мярката: ДКТМД, Дирекция "Строителство и устройство на територията, Дирекция "Проекти и програми"

Документи: ИПГВР 2021-2027

Начало: 2020

Край: 2027

Резултати: Разширяване и благоустройство на публичните пространства.

Показатели: Обем на инвестиции. Финансирани дейности. Брой обекти. Брой и кв. м. пространства за култура и артистични дейности. Километри пешеходни зони. Километри път за алтернативен транспорт. Брой артистични дейности и културни събития. Брой посещения на културните обекти.

Източник на информация: ИПГВР 2021-2027

Средно годишни индикативни стойности: ИПГВР 2021-2027

Ресурси: ИПГВР 2021-2027

- ***Мярка 4: Подобряване на средата в Асеновия квартал и Арбанаси***

Съдържание: Съгласно ИПГВР 2021-2027

Институции, структури и организации, ангажирани с мярката: ДКТМД, НИНКН, ДНСК. Дирекция "Строителство и устройство на територията. Дирекция "Проекти и програми".

Документи: ИПГВР 2021-2027

Начало: 2020

Срок за изпълнение: 2027

Резултати: Нови градоустройствени решения.

Показатели: Видове и брой градоустройствени решения.

Източник на информация: ИПГВР 2021-2027

Средно годишни индикативни стойности: Съгласно ИПГВР 2021-2027

Ресурси: ИПГВР 2021-2027

4.1.3. Приоритетна област 3: Обновеното лице на града

- ***Мярка 1: Планиране на инвестиции в ИПГВР 2021-2027***

Съдържание: Въздействието се основава на стратегическите цели в ИПГВР 2014-2020. Първата от тях е насочена към икономическо сближаване в европейски, национален и вътрешнорегионален план чрез развитие на собствения потенциал в районите и опазване на околната среда. Втората стратегическа цел е насочена към социално сближаване чрез намаляване на регионалните диспропорции в социалната сфера и създаване на условия за развитие и реализация на човешкия капитал. Третата цел насочва към териториално сближаване и развитие на сътрудничество на междурегионално и транснационално ниво, което е основен инструмент в европейската кохезионна политика. Четвъртата стратегическа цел подкрепя приоритетите на Европейската перспектива за пространствено развитие като залага на балансирано териториално развитие чрез укрепване на мрежата от градове-центрове, подобряване на свързаността в районите и качеството на средата в населените места. Инвестициите за подобряване на културната инфраструктура в периода 2021-2027 г. ще предвидят конкретни дейности. Настоящият стратегически документ задава рамката и реализацията на определящи инфраструктурни проекти, които бяха предмет на дискусии в хода на изготвянето му.

Институции, структури и организации, ангажирани с мярката: ДКТМД, Дирекция "Строителство и устройство на територията, Дирекция "Проекти и програми"

Документи: Решение на ОС. ИПГВР 2021-2027

Начало: 2020

Срок за изпълнение: 2027

Резултати: Планиране на инвестиции в културната инфраструктура

Показатели: Брой обекти. Видове обекти. Видове инвестиции. Обем на инвестиции. Нови програми и събития за посетителите. Кът за занимания с деца/ брой деца, посетили музея.

Източник на информация: ИПГВР 2021-2027

Средно годишни индикативни стойности: ИПГВР 2021-2027

Ресурси: ИПГВР 2021-2027

- ***Мярка 2: Нова концертна зала и библиотека***

Съдържание: В рамките на ИПГВР 2014-2020 през 2018 г. е организиран конкурс за поэтапното създаване на нов градски център на Велико Търново върху територия от 190 декара на мястото на старото военно училище. Допустим разход е премирането на спечелилия проект на арх. Клаудио Нарди от Италия. В него централно място заема строителството на експозиционен център с многофункционална концертна зала. Цялостните градоустройствени решения в района все още са обект на дискусии. Допълването на комплекса с модерна сграда на библиотека ще насити тази част от Велико Търново с важни обществени функции. Съгласно предвидената мярка ще се осъществят консултации със заинтересованите страни с цел оформяне на цялостно задание за предназначението, функциите и реалистичността в изпълнението на проекта. Друга основна част от активностите, са насочени към ситуиране на сградата на библиотеката и създаването на инвестиционен проект и произтичащите градоустройствени решения.

Институции, структури и организации, ангажирани с мярката: ДКТМД, Дирекция "Строителство и устройство на територията, Дирекция "Проекти и програми".

Документи: Решение на ОС. ИПГВР 2021-2027

Начало: 2020

Срок за изпълнение: 2027

Резултати: Обогатяване на възможностите за културни дейности.

Показатели: ПУП. Инвестиционен проект. Привлечени средства. Обем на инвестиции.

Източник на информация: ИПГВР 2021-2027

Средно годишни индикативни стойности: ИПГВР 2021-2027

Ресурси: ИПГВР 2021-2027

- **Мярка 3: Разширяване на експозиционната площ на РИМ**

Съдържание: Съгласно данните на националната статистика, музеите в Област Велико Търново са сред най-богатите на експонати. Същевременно съотношението между техния брой, обема на експозиционната им площ, фондохранилищата и помощните помещения е сред най-неблагоприятните за страната. Изпълнението на стратегията ще промени съществуващата ситуация чрез системно планирани дейности, насочени към подобряване на условията за съхраняване, експониране и реставрация. По време на консултациите със заинтересованите страни се оформи предложението за обособяване на фондохранилище и експозиционна площ на мястото на сегашната РНБ „П. Р. Славейков“. Изпълнението на мярката ще се осъществи след изграждането на нова сграда на библиотеката. Същевременно в ИПГВР 2021-2027 ще се търсят и други решения, които да подобрят условията за дейността на музеите.

Институции, структури и организации, ангажирани с мярката: ДКТМД, РИМ, Дирекция "Строителство и устройство на територията, Дирекция "Проекти и програми"

Документи: Решение на ОС. ИПГВР 2021-2027

Начало: 2020

Срок за изпълнение: 2030

Резултати: Подобряване на възможностите за експониране. Увеличаване на експозиционната площ и фондохранилищата. Създаване на нови образователни и културно-туристически продукти.

Показатели: Брой посещения. Брой експонати. Приходи. Полезна площ. Фондохранилища. Обслужващи помещения. Нови продукти за образователни цели и за туризъм.

Източник на информация: ИПГВР 2021-2027. НСИ

Средно годишни индикативни стойности: ИПГВР 2021-2027

Ресурси: ИПГВР 2021-2027

- **Мярка 4: Поддържане на читалищната база.**

Съдържание: Читалищата, като многофункционални културни средища, са от ключово значение за укрепване и обогатяване на местната идентичност, за постигане на балансирано социално-икономическо развитие и за осигуряване на достъпа до култура. Добрите постижения на читалищата от Област Велико Търново в достъпа до интернет, библиотечни фондове и организиране на събития, изисква съдействие от страна на общинската

администрация в поддържането на сградния фонд, който в по-голямата си част е общинска собственост. Индикативната средна годишна стойност в размер на 60 000 лв. е заложена на база около 2 000 лв. средно на читалище. С тези средства ще се извършват текущи ремонти и ще се подменя оборудването, чиято амортизация е по-интензивна, предвид новите информационни технологии. Финансирането на мярката ще се осъществява съгласно система за наблюдение и оценка на културните оператори във Велико Търново, предвидена в стратегически приоритет „Развитие“.

Институции, структури и организации, ангажирани с мярката: ДКТМД, Дирекция "Строителство и устройство на територията".

Документи: Доклад на Комисията за наблюдение и оценка на културните оператори във Велико Търново, решение на ОС.

Начало: 2020

Срок за изпълнение: 2030

Резултати: Поддържане на общинската недвижима собственост. Подобряване на оборудването за дейност.

Показатели: Брой ремонтиран сграден фонд. Брой чествания. Представяния и обсъждания на книги. Празненства и фестивали. Събори. Музейни сбирки. Кино и видеопоказ. Нови програми и местни инициативи.

Източник на информация: Отчет на бюджета на Община Велико Търново. НСИ

Средно годишни индикативни стойности: 60 000

Ресурси:

Общински бюджет: 60 000

Общо за целия период: 600 000

- *Мярка 5: Подобряване на визуалните характеристики на градската среда.*

Съдържание: Идентичността на Велико Търново се определя във висока степен от архитектурната среда и уникалните панорамни гледки, които отразяват хармоничното съжителство между сградите и природния ландшафт. В тази връзка от особено значение е начинът, по който се вписват публичните пространства, сгради и паметниците на културата с визуалните знаци, които ги идентифицират: указателни и информационни табели, рекламни пана, транспаранти, билбордове. Дейностите по изпълнение на мярката предвиждат провеждане на публично обсъждане, посветено на визуалната идентичност на пространствата и обектите в централната градска част, създаване на постоянна комисия по естетизация на градската среда към общинската администрация. Като еднократен разход ще се реализира разработване на задание и възлагане на изпълнението на обща концепция за дизайн на централните зони на града и публичните сгради и пространства. На основание чл.

21, т. 13 от ЗМСМА ще бъдат създадени в Наредба на ОС предписания към юридическите и физически лица за привеждане на инженерната и социалната инфраструктура във вид, съгласно изискванията. До края на периода на действие на Стратегията, комисията ще реализира управлението на микропроекти, насочени към различни форми на интервенция в градските пространства с цел тяхното естетизиране. Разпределението на средствата по години ще залегне в годишните планове на комисията.

Институции, структури и организации, ангажирани с мярката: ДКТМД, Дирекция "Строителство и устройство на територията, ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“, Представителство на СБХ - Велико Търново, ХГ „Борис Денев“, организации и фирми в сферата на КТИ.

Документи: Наредба за разполагането на рекламно-информационни съоръжения в сградите-паметници на културата и публични сгради и обекти. Програма за микропроекти за естетизация на градската среда.

Начало: 2020

Срок за изпълнение: 2030

Резултати: Създаване на стандарти за разполагане на рекламно-информационни съоръжения. Мониторинг и оценка на изпълнението.

Показатели: Проведено публично обсъждане. Създадена комисия. Изготвени предписания, съобразени с характеристиките и видовете обекти. Брой юридически и физически лица, Брой публични пространства и обекти, обхванати в дейностите.

Източник на информация: Годишен доклад за изпълнението от комисията

Средно годишни индикативни стойности: 20 000

Ресурси:

Общински бюджет: 20 000

Общо за целия период: 200 000

4.2. ДОСТЪП

Целта „Достъп“ ще открие нови възможности за среща на гражданите и гостите на Велико Търново с високите образци и съвременните постижения на културата и изкуствата.

Първата от тях, „Партньорство на културния сектор с образователните институции“ предвижда разнообразни дейности за популяризиране на артистичните професии и творчество сред учениците и студентите. Ще се насърчават регулярни посещения на целия спектър от културни и художествени събития и обекти. Втората мярка, „Подобряване на информираността и комфорта на посетителите на културни обекти“ цели да подобри съпътстващата инфраструктура на местата за публични посещения на музейни, изложбени експозиции и сценични изкуства. Третата мярка е фокусирана върху приобщаване на хората в неравностойно положение към културата и изкуствата.

Приоритетна област, „Нови територии за култура и изкуство“ цели да витализира недвижимото културно наследство, като го адаптира за разнообразни артистични активности. Така историческите паметници ще се обогатят с ново предназначение и ще се открият към актуални художествени постижения. Подобрените възможности за достъп до култура и изкуства преминава през изграждане на нови пространства за целта в периферните райони. Това е основен фактор за хуманизиране на градската среда. Мерките и конкретните дейности ще бъдат предвидени в ИПГВР 2021-2027.

Третата приоритетна област, „Достъпните периферни зони“, предлага две мерки. Едната от тях цели да подобри качеството и да популяризира събитията в малките населени места, които манифестират специфичната си идентичност. Другата мярка ще улесни достъпа на техните жители до събития от официалния културен календар. По този начин се търси баланс в развитието на отделните райони и равнопоставяне в достъпа до културни блага. Не е без значение и обстоятелството, че ангажирането на обществен транспорт за целта, ще ограничи трафика и вредните емисии в централната градска част, където се провеждат по-голямата част от големите събития.

4.2.1. Приоритетна област 1: Публики

- **Мярка 1: Партньорство на културния сектор с образователните институции.**

Съдържание: В рамките на Програма „Култура и знание“ ще се реализират дейности, насочени към по-активна интеграция между образованието и художествено-творческите процеси във всички сфери на артистичния живот: срещи с творци, учебни часове в културните институти, Дни на открити врати в културните институти, посещения на обекти и културни и художествени събития, доброволчески и стажантски програми. Размерът на индикативните годишни финансови ресурси е съобразен с броя на учащите се в Община Велико Търново, които възлизат на около 20 000 ученици и студенти. Администрирането на програмата ще се осъществява с реализирането на проекти, съгласно условия, апликационна форма, оценъчна карта и отчети, гласувани от ОС. Бенефициентите по

програмата, образователни и културни организации, ще бъдат насърчавани да ползват и други програми за финансиране, като „Наука и интелигентен растеж“, „Твоят час“, системата за квалификация на педагогическия персонал и др.

Институции, структури и организации, ангажирани с мярката: ДКТМД, Дирекция "Образование, младежки дейности и спорт", РУО - Велико Търново, центрове за подкрепа на личностно развитие, Младежки дом, детски градини и училища, ВТУ, НВУ, културни оператори

Документи: Програма "Култура и знание" за популяризиране на професиите в културата и изкуствата, подобряване на учебния процес, създаване на публикации за изкуство и насърчаване на посещения на културни обекти и събития.

Начало: 2020

Срок за изпълнение: 2030

Резултати: Запознаване с особеностите на професиите и процеса на създаване на културни и художествени продукти. Подобряване на качеството на обучение в училищата. Ангажиране на ученици и студенти в дейността на културните институти. Създаване на публикации.

Показатели: Брой проведени срещи с творци. Брой и видове ангажирани творци. Брой проведени часове в културните институти. Брой учебни дисциплини, обхванати в програмата. Брой проведени Дни на открити врати в културните институти. Брой ангажирани ученици и студенти в различните степени на образование. Брой и видове ангажирани творци. Брой и видове ангажирани културни институти. Брой посещения на обекти и културни и художествени събития. Създадени нови форми от културните институти за ангажиране на ученици и учители. Брой и видове създадени и проведени доброволчески и стажантски програми. Привлечени средства от други програми.

Източник на информация: Отчет на програма "Култура и знание". Анкети. Фокус групи. Публикации.

Средно годишни индикативни стойности: 60 000

Ресурси: 60 000

Общински бюджет: 60 000

Общо за целия период: 600 000

- ***Мярка 2: Подобряване на информираността и комфорта на посетителите на културни обекти***

Съдържание: ИПГВР 2021-2027

Институции, структури и организации, ангажирани с мярката: ДКТМД, Звено "Културно наследство" към секретаря на Община Велико Търново, Дирекция "Строителство и устройство на територията, Дирекция "Проекти и програми", културни оператори

Документи: ИПГВР 2021-2027

Начало: 2020

Срок за изпълнение: 2027

Резултати: Създаване на съпътстваща инфраструктура на културните обекти, съобразена с екологичните стандарти.

Показатели: Брой указателни табели. Санитарни помещения. Паркинги. Рампи за трудноподвижни хора. Дължина на велоалеи, пешеходни зони, оптимизиран трафик на обществения транспорт. Брой езици на указателните табели. Улеснения за млади родители с бебета и деца – стаи за преповиване. Кътове за деца.

Източник на информация: ИПГВР 2021-2027

Средно годишни индикативни стойности: ИПГВР 2021-2027

Ресурси: ИПГВР 2021-2027

- ***Мярка 3: Приобщаване на хора в неравностойно положение към участие в културния живот***

Съдържание: Програма "Култура и изкуства за всеки" ще съдейства за посещения на хора в неравностойно положение на събития от официалния общински културен календар. За целта, специално определена комисия от експерти ще проведе процедура по подбор на организации, които да се включат в програмата. С избраните бенефициенти ще се подпишат договори. Съгласно нормативната уредба, предмет на мярката „Създаване, регулация и управление на официален общински културен календар“ организаторите на събития ще имат задължение да осигурят квота от места за социално слаби на преференциални цени или на нулева стойност. Предвидените средства по програмата, в размер на 20 000 лв., са предназначени за доплащане на билети пред организаторите на събития в полза на организации за социално подпомагане, чийто цени по обективни причини значително надхвърлят обичайните стойности.

Институции, структури и организации, ангажирани с мярката: ДКТМД, Дирекция "Социални дейности и здравеопазване", Звено "Културно наследство" към секретаря на Община Велико Търново, Дирекция "Строителство и устройство на територията, Дирекция "Проекти и програми", културни оператори, Агенция за социално подпомагане. НПО за социални дейности.

Документи: Програма "Култура и изкуства за всеки". Решение на ОС

Начало: 2020

Срок за изпълнение: 2030

Резултати: Подобряване на достъпа до култура.

Показатели: Брой ангажирани в художествени дейности. Видове художествени дейности, в които са ангажирани. Брой събития и обекти, които се посещават хора в неравностойно положение. Брой хора в неравностойно положение, посетили културни и художествени събития. Обхват: 5 000 регистрирани хора с увреждания. Квота от места за социално слаби на преференциални цени или на нулева стойност.

Източник на информация: Отчет на програмата. Анкети. Фокус групи.

Средно годишни индикативни стойности: 20 000

Ресурси: 20 000

Общински бюджет: 20 000

Общо за целия период: 200 000

4.2.2. Приоритетна област 2: Нови територии за култура и изкуство

- *Мярка 1: Витализиране на културното наследство чрез възможности за събития на открито и за излагане на произведения на изкуството*

Съдържание: ИПГВР 2019-2027

Институции, структури и организации, ангажирани с мярката: Дирекция "Строителство и устройство на територията, Дирекция "Проекти и програми", културни оператори

Документи: ИПГВР 2019-2027

Начало: 2020

Срок за изпълнение: 2027

Резултати: Създаване на съпътстваща инфраструктура на културните обекти, съобразена с нормите за опазване на културното наследство и екологичните стандарти.

Показатели: Брой указателни табели. Санитарни помещения. Паркинги. Рампи за трудноподвижни хора. Дължина на велоалеи, пешеходни зони, оптимизиран трафик на обществения транспорт. Брой езици на указателните табели. Улеснения за млади родители с бебета и деца. Брой проведени събития в новите витализирани места

Източник на информация: ИПГВР 2021-2027

Средно годишни индикативни стойности: ИПГВР 2021-2027

Ресурси: ИПГВР 2021-2027

- **Мярка 2: Изграждане на нови пространства за култура и изкуство в периферните райони.**

Съдържание: ИПГВР 2021-2027. В дейностите се включват обособяване на пространства за сценични изкуства, изложби и мултидисциплинарни дейности, свързани с изграждане на временни инсталации, пърформанси и др.

Институции, структури и организации, ангажирани с мярката: ДКТМД, Дирекция "Строителство и устройство на територията, ВТУ, Представителство на СБХ - Велико Търново, Художествена галерия, организации и фирми в сферата на КТИ, културни оператори.

Документи: ИПГВР 2021-2027

Начало: 2020

Срок за изпълнение: 2027

Резултати: Увеличаване на местата за културни и художествени дейности.

Показатели: Брой създадени пространства. Площ на създадените пространства. Брой културни събития в новите създадени пространства.

Източник на информация: ИПГВР 2021-2027

Средно годишни индикативни стойности: ИПГВР 2021-2027

Ресурси: ИПГВР 2021-2027

4.2.3. Приоритетна област 3: Достъпни периферни зони

- **Мярка 1: Обогавяване на културния календар в малките населени места**

Съдържание: Характерно за Велико Търново е наличието на голям брой разпръснати населени места. В тях живеят постоянно около 25% от населението. Мярката цели подобряване на качеството на културния живот в населените места извън Велико Търново. За целта общинската администрация ще подбере до 30 събития в официалния общински културен календар – по едно за всяко населено място с читалище. Съдържанието на програмите ще се основава на действащите художествено-творчески формации в населените места. Ще се насърчават и съвместни проекти с местните художествено-творчески ресурси и с известни изпълнители в различни сфери на артистичния живот. Събитията ще бъдат популяризирани предварително и ще се обвържат по-активно с конкретни културно-туристически маршрути. По този начин ще се разнообрази предлагането и ще се подобри качеството на културни и артистични събития в малките населени места. Дейностите ще засегнат в най-голяма степен *любителското творчество, сценичните изкуства и материалното и нематериално културно наследство (характерни обичаи, приложните занаяти).*

Институции, структури и организации, ангажирани с мярката: ДКТМД, организации и фирми в сферата на КТИ, Царевград Търнов ЕООД, читалища, културни оператори.

Документи: Решение на ОС

Начало: 2020

Срок за изпълнение: 2030

Резултати: Децентрализация на културни и художествени дейности и повишаване на качеството на живот в малките населени места.

Показатели: Брой участници в музикално и певческо изкуство в читалищата. Брой участници в танцово изкуство в читалищата. Брой участници в клубове и кръжоци в читалищата. Брой участници в спортни школи, състави и групи в читалищата. Брой събития. Балансиране по видове и жанрове. Ефективност на ползваната база за културни събития. Посещаемост. Намаляване на вътрешните миграционни процеси. Брой местни инициативи. културно картографиране с участие на гражданите.

Източник на информация: НСИ. Анкети. Фокус групи.

Средно годишни индикативни стойности: 30 000

Ресурси: 30 000

Общински бюджет: 30 000

Общо за целия период: 300 000

- ***Мярка 2: Улесняване на достъпа до събития в официалния културен календар на Велико Търново от селските райони в общината.***

Съдържание: Предвижда се организирането и ползването на безплатен транспорт от населените места до Велико Търново. Програмата ще се координира от експерт в общинската администрация. След предварителна селекция, основана на детайлни правила и консултации със заинтересованите страни, ще бъдат селектирани определен брой събития, които да попаднат в обхвата на програмата. Основна роля в нейното изпълнение ще имат читалищата в населените места. Те ще популяризират официалния културен календар на Община Велико Търново и ще обобщават заявките за посещения. Активността на читалищата в населените места за популяризиране на официалния общински културен календар ще бъде обект на наблюдение и оценка от страна на общинската администрация. Резултатите ще влияят върху решения, свързани с подпомагане на тяхната дейност. Важна последица от реализацията на програмата е намаляването на трафика с използването на обществен транспорт в централната градска част на Велико Търново, където са концентрирани културните събития. Средствата в размер на 10 000 лв. са разчетени на базата себестойността на 50 курса с автомобилен транспорт. По преценка на общинската

администрация, в обхвата на програмата ще се включват и събития от официалния общински културен календар и в населени места извън Велико Търново.

Институции, структури и организации, ангажирани с мярката: ДКТМД, превозваческа фирма, читалища.

Документи: Програма за подобряване на достъпа до събития от официалния календар на културните събития. Решение на ОС

Начало: 2020

Срок за изпълнение: 2030

Резултати: Повишаване на качеството на живот в малките населени места. Подобряване на достъпа до културни събития в официалния културен календар. Повишаване на посещаемостта на събития от официалния културен календар. Намаляване на трафика и вредните емисии от ограниченото ползване на лични автомобили.

Показатели: Брой събития. Видове събития. Брой посещения. Ефективност на транспортните услуги. Миграция между селата и Велико Търново.

Източник на информация: Отчет на програмата. Анкети. Фокус групи.

Средно годишни индикативни стойности: 10 000

Ресурси:

Общински бюджет: 10 000

Общо за целия период: 100 000

4.3. ТВОРЧЕСТВО

Изпълнението на целта е насочено в две направления. Чрез приоритетна област „Творческа лаборатория“ ще се подкрепят проекти на местни творци, като съставна част от духовността, българските народни традиции и култура. Планираните дейности са своеобразно продължение на програма „Изкуство и култура“. Другата конкретна мярка е насочена към реализация на резидентски програми на творци и екипи с цел създаване на произведения, отразяващи миналото и съвременния живот във Велико Търново.

Приоритетна област „Традиция и съвременност“ предвижда учредяването на четири национални награди за творчество: за художествена литература "Емилиян Станев", за публицистика "П. Р. Славейков", за изследвания на средновековната култура "Патриарх Евтимий" и за архитектура "Кольо Фичето". Също така чрез мярка „Традиция и съвременност“ ще се насърчават филмови продукции, свързани с Велико Търново, филмови премиери на български филми, както и образователни дейности за популяризирането на българското и европейското кино.

4.3.1. Приоритетна област 1: Творческа лаборатория

- **Мярка 1:** Подпомагане на дейности в сферата на словесните, визуалните, музикалните и танцовите изкуства, експерименталните мултидисциплинарни проекти.

Съдържание: Мярката е в продължение на досегашната Програма „Изкуство и култура“. Тя ще се фокусира в по-голяма степен върху създаване на ново художествено и културно съдържание, както и върху експериментални проекти. Завишените индикативни стойности в сравнение с досегашната практика са предназначени за съфинансиране на проекти на местни културни оператори пред европейските институции („Култура“, „Европа за гражданите“, програми за трансгранично сътрудничество с Румъния и др.). По този начин ще се търси по-активно участие на Велико Търново в международни инициативи.

Институции, структури и организации, ангажирани с мярката: ДКТМД, ВТУ "Св. Св. Кирил и Методий", НПО за писатели, художници и музикално изкуство.

Документи: Програма "Велико Търново - територия на творчеството". Решение на ОС.

Начало: 2020

Срок за изпълнение: 2030

Резултати: Насърчаване на творчество, създадено от постоянно пребиваващи творци във Велико Търново.

Показатели: Брой подкрепени творци, брой реализирани проекти, видове изкуства и дейности. Медийно отразяване.

Източник на информация: Отчет на програмата.

Средно годишни индикативни стойности: 70 000

Ресурси:

Общински бюджет: 70 000

Общо за целия период: 700 000

- **Мярка 2:** *Подкрепа за художествени творци от страната и чужбина*

Съдържание: Реализацията на тази мярка предвижда резидентска програма за творци, свързана с конкретните цели в приложението на Наредбата „Велико Търново – историческа и духовна столица на България“. Предназначението на програмата е да насърчи творци и екипи от различни видове изкуства да създават произведения, основани на местната среда – история, традиции и съвременен живот. За целта ще се изготви специален регламент, който ще конкретизира условията, времетраенето на пребиваване, създаденото творческо съдържание в резултат на престоя във Велико Търново, както и възможностите за

публикуване и популяризиране на новите произведения. Ще се предвидят и детайли в зависимост от особеностите в създаването на различните видове изкуства.

Институции, структури и организации, ангажирани с мярката: ДКТМД, Представителство на СБХ - Велико Търново, Художествена галерия, организации и фирми в сферата на КТИ, културни оператори.

Документи: Резидентски програми за индивидуални творци. Решение на ОС. Наредба "Велико Търново - историческа и духовна столица на България".

Начало: 2020

Срок за изпълнение: 2030

Резултати: Създаване на творби, вдъхновени от местната среда.

Показатели: Брой създадени творби в сферата на литературата, визуалните изкуства, музиката и танца. Брой ангажирани творци. Родово, видово, жанрово и стилово разнообразие на създадените творби.

Източник на информация: Отчет на програмата.

Средно годишни индикативни стойности: 40 000

Ресурси:

Общински бюджет: 20 000

Държавен бюджет, съгласно статута „Велико Търново - историческа и духовна столица на България“: 20 000

Общо за целия период: 400 000

4.3.2. Приоритетна област 2: Традиция и съвременност

- ***Мярка 1: Популяризиране на художественото, научното и архитектурното творчество на личности, свързани с Велико Търново и насърчаване на съвременното българско творчество в сферата на литературата, архитектурата***

Съдържание: Предвижда се създаването на четири национални награди за творчество в сферата на литературата, хуманитаристиката и архитектурата: за художествена литература "Емилиян Станев", за публицистика "П. Р. Славейков", за изследвания на средновековната култура "Патриарх Евтимий" и за архитектура "Кольо Фичето". Наградите ще се връчват веднъж на две години. Планираните средства са предназначени за награден фонд, жури и публикации.

Институции, структури и организации, ангажирани с мярката: ДКТМД, ВТУ "Св. Св. Кирил и Методий", РБ "П. Р. Славейков", Камара на архитектите, ГХГ "Борис Денев", Представителство на СБХ - Велико Търново

Документи: Регламент на национални награди за художествена литература "Емилиян Станев", за публицистика "П. Р. Славейков", за изследвания на средновековната култура "Патриарх Евтимий" и за архитектура "Кольо Фичето". Решение на ОС. Статут "Велико Търново - историческа и духовна столица на България".

Начало: 2020

Срок за изпълнение: 2030

Резултати: Оценка на постижения в различните изкуства. Популяризиране на местната идентичност.

Показатели: Създадени регламенти. Ангажирани участници в журито. Брой участници в конкурса. Брой награди. Медийно отражение: репортажи, публикации.

Източник на информация: Протоколи и оценки на журито.

Средно годишни индикативни стойности: 60 000

Ресурси:

Общински бюджет: 30 000

Държавен бюджет, съгласно статута „Велико Търново - историческа и духовна столица на България“: 30 000

Общо за целия период: 300 000

- *Мярка 2: Насърчаване на филмовата индустрия и популяризиране на българското и европейското филмово творчество*

Съдържание: Дейностите на Програма „Кино във Велико Търново“ ще насърчават създаването на филми, чието съдържание е свързано с историята и настоящето на региона. Програмата ще се реализира на проектен принцип в две основни сфери: създаване на нови български филмови произведения с местен сюжет и популяризиране на българско и европейско кино чрез премиери, кинолектории и други образователни инициативи. Приоритетно ще се подкрепят проекти, които ангажират в реализацията си местни екипи и творци: актьори, музиканти, художници, автори на сценарии, продуцентски звена и други специалисти в сферата на културните и творческите индустрии.

Институции, структури и организации, ангажирани с мярката: ДКТМД.

Документи: Програма "Кино във Велико Търново" за подпомагане на филмови продукции и премиери на български филми. Решение на ОС. Статут "Велико Търново - историческа и духовна столица на България".

Начало: 2020

Срок за изпълнение: 2030

Резултати: Популяризиране на Велико Търново. Стимулиране на местни творчески индустрии.

Показатели: Разнообразие на филмовите проекти. Брой финансирани продукции. Брой реализирани филмови премиери. Брой публика за прожекции на българско и европейско кино. Наградени филми. Репортажи, публикации.

Източник на информация: НСИ. Отчети на програмата.

Средно годишни индикативни стойности:

Ресурси: 200 000

Общински бюджет: 100 000

Държавен бюджет, съгласно статута „Велико Търново - историческа и духовна столица на България“: 100 000

Общо за целия период: 2 000 000

4.4. РАЗВИТИЕ

Изпълнението на последната стратегическа цел „Развитие“ предвижда дейности, свързани с по-активното популяризиране на Велико Търново като културен център и туристическа дестинация. В рамките на приоритетна област „На картата на световните постижения“ е домакинството на Велико Търново в инициативата на ЮНЕСКО „Световна столица на книгата“. Велико Търново ще кандидатства през 2023 година. Втората мярка, „Културно-туристически маршрути“, предвижда обогатяване на туристическите продукти.

Приоритетна област „Знание и иновации“ се фокусира върху повишаване на капацитета на местните културни оператори чрез различни форми на обучение. Предвижда се и създаването на клъстер „Велико Търново“, чрез който ще се търси развитие и обединение на местния артистичен потенциал, културните и творчески индустрии и високотехнологични компании. Третата мярка, „Създаване на дигитално съдържание, съобразено със съвременните комуникации“, цели да направи по-достъпни многообразието от художествени дейности и архитектурно-исторически обекти.

Последната приоритетна област, „Традиция и съвременност“, включва мерки за обогатяване на музейните и изложбените експозиции, създаването на публичен регистър на паметниците и мемориалните знаци, както и система за наблюдение и оценка на публично

финансираните културни институти и организации и работата по изпълнението на Стратегията.

4.4.1. Приоритетна област 1: На картата на световните постижения

- Мярка 1: Европейска столица на културата

Съдържание: Съгласно действащия регламент през 2026-2027 г. предстои да се излъчи български град, който да домакинства най-мощната общоевропейска инициатива в сферата на културата за 2032 г. На основата на успешните практики дейностите, свързани с подготовката на кандидатурата на Велико Търново, дейностите ще бъдат фокусирани в създаването на подходяща институционална среда, повишаване на информираността, капацитета и планирането на програма, която да залегне в апликационната форма.

Институции, структури и организации, ангажирани с мярката: ДКТМД, ОС

Документи: Решения на ОС

Начало: 2020

Срок за изпълнение: 2030

Резултати: Създаване на работеща структура, ангажирана с подготовката и провеждането на действието „Европейска столица на културата“

Показатели: Решения на ОС. Проведени информационни инициативи. Проведени обучения. Медийно отражение: репортажи, публикации.

Източник на информация: Годишни доклади за наблюдение на дейността на културните институти и изпълнение на Стратегията.

Средно годишни индикативни стойности: 10 000

Ресурси:

Общински бюджет: 100 000

- Мярка 2: Световна столица на книгата в инициативата на ЮНЕСКО

Съдържание: Участието на Велико Търново в инициативата на ЮНЕСКО популяризира приноса на региона като важно средище на литературата през Средновековието и като голям научен и университетски център в съвременния свят. Програмата, с която кандидатства градът за престижния титул, цели да насърчи и интереса към четенето, като условие за култивиране в местната общност на достиженията на националната култура, европейската и световната цивилизация. Съгласно действащата практика в ЮНЕСКО, Велико Търново ще има възможност да кандидатства най-рано през 2023 г.

Институции, структури и организации, ангажирани с мярката: ДКТМД, РБ "П. Р. Славейков"

Документи: Решение на ОС. Статут "Велико Търново - историческа и духовна столица на България"

Начало: 2020

Срок за изпълнение: 2030

Резултати: Популяризиране на значението на Велико Търново за Средновековната българска писменост. Насърчаване на четенето. Стимулиране на КТИ, свързани с издателската дейност.

Показатели: Издадени книги, периодични издания и сборници. Брой на библиотечен фонд. Персонал в библиотеките. Медийно отражение: репортажи, публикации

Източник на информация: НСИ

Средно годишни индикативни стойности: 1 500 000

Ресурси:

Общински бюджет: 250 000

Държавен бюджет, съгласно статута „Велико Търново - историческа и духовна столица на България“: 1 000 000

Други: 250 000

Общо за целия период: 1 500 000

- **Мярка 3: Културно-туристически маршрути**

Съдържание: Мярката предвижда създаване на работна група със заповед на кмета и със задача да изготви доклад и предписания за състоянието на съществуващите културно-туристически маршрути, информационните материали и състоянието на обектите, включени в тях. След анализ, съществуващите маршрути ще бъдат допълнени и ще се обогатят с нови. Основанията за предложенията ще произтичат от новите обекти, свързани с материалното и нематериално наследство и събитията от официалния общински културен календар. Част от тях ще влязат в ИПГВР, а други дейности ще бъдат финансирани от общинския бюджет. В изпълнението на мярката ще се включат пряко и гражданите. Чрез кампания, структурирана в специално Задание от Общинската администрация, те ще имат възможност да споделят своите лични, семейни истории и други свидетелства, които да обогатят информацията за местата във Велико Търново и да допълнят историческите маршрути на града.

Институции, структури и организации, ангажирани с мярката: ДКТМД, "Царевград Търнов" ЕООД, РИМ Велико Търново, ВТУ "Св. Св. Кирил и Методий", РБ "П.Славейков", Камара на архитектите, ГХГ "Борис Денев", Представителство на СБХ - Велико Търново.

Документи: Задание от Общинската администрация.

Начало: 2020

Срок за изпълнение: 2030

Резултати: Обогатяване на туристическия продукт. Популяризиране на културно-историческото наследство на Велико Търново

Показатели: Брой създадени туристически маршрути. Брой актуализирани маршрути. Брой създадени и осъвременени указателни табели. Брой публикации в печатни издания, интернет и социалните мрежи, популяризиращи туристическите маршрути. Брой посещения на туристи, включително от чужбина. Дял на приходите от туризъм и култура спрямо общите приходи в общинския бюджет. Брой карти на местни културни ресурси в селищната система на община Велико Търново, създадени по метода на картографиране с участие на гражданите. Брой участници в процеса на картографиране.

Източник на информация: Годишен отчет на Община Велико Търново. Анкети. Фокус групи. НСИ.

Средно годишни индикативни стойности: ИПГВР

Ресурси: ИПГВР

- Мярка 4: Сред Европейските културни наследства

В изпълнение на мярката, след съгласуване с Министерството на културата, Община Велико Търново ще кандидатства през 2021 г. за "Знак за Европейско наследство" (ЗЕН). Един от основните аргументи при оформянето на кандидатурата ще бъде значението на Велико Търново като един от петте свещени християнски източноправославни градове в света. Призът е инициатива на Европейския съюз, утвърдена с Решение 1194/2011/ЕС на Европейския парламент и на Съвета.⁶⁸ С него се цели да се засили чувството за принадлежност на европейските граждани, и по-специално на младите хора, към Европейския съюз на основата на споделени ценности и елементи от европейската история и културно наследство. Втората ключова кандидатура, която ще помогне за популяризиране на културното наследство на Велико Търново е кандидатстването за наградата на Европейския съюз и фондация „Европа Ностра“ през 2020 г.⁶⁹

⁶⁸ http://publications.europa.eu/resource/cellar/6c8704c8-e560-43c2-88d9-7bd7fdf2c271.0016.02/DOC_1

⁶⁹

<https://ehdbulgaria.wordpress.com/%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%82%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%BE-%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%BB%D0%B5%D0%B4%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE-%D0%B8-%D0%B5%D1%81/europa-nostra/>

Институции, структури и организации, ангажирани с мярката: ДКТМД, "Царевград Търнов" ЕООД, РИМ Велико Търново, ВТУ "Св. Св. Кирил и Методий", РБ "П.Славейков", Камара на архитектите, ХГ "Борис Денев", Представителство на СБХ - Велико Търново.

Документи: Апликационни форми.

Начало: 2020

Срок за изпълнение: 2021

Резултати: Популяризиране на културно-историческото наследство на Велико Търново

Показатели: Брой попълнени апликационни форми.

Източник на информация: Годишен отчет на Община Велико Търново. Анкети. Фокус групи. НСИ.

Средно годишни индикативни стойности: 5 000

Общо за целия период: 5 000

4.4.2. Приоритетна област 2: Знание и иновации

- ***Мярка 1: Програма за повишаване на квалификацията на ангажираните в сектора от Група "Култура"***

Съдържание: Съдържанието на дейностите включва изготвянето на годишна програма. За целта ще бъдат проучени и събрани предварителни оферти за възможните краткосрочни обучения. На основата на събраната информация ще се проведе анкетно проучване сред работещите в сферата на наследството, визуалните изкуства, библиотечното дело, сценичните изкуства, аудиовизията и медиите, любителското изкуство, читалищата. Обученията ще бъдат открити за представителите на общинските, държавните културни институти, творците на свободна практика, културните и творческите индустрии. Прогнозните финансови параметри предполагат организиране до 10 обучения и семинари в подкрепа на развитие на ключови компетентности като запознаване с нови тенденции в развитието на различни изкуства, културни и творчески индустрии, политики за култура, маркетинг и реклама, подготовка на проекти по оперативните програми, европейските програми „Култура“, „Европа за гражданите“ и други алтернативни източници за финансиране.

Институции, структури и организации, ангажирани с мярката: ДКТМД, Културни оператори

Документи: Решение на ОС, съгласно бюджета.

Начало: 2020

Срок за изпълнение: 2030

Резултати: Подобряване на качеството на управление и реализация на дейностите в Група "Култура". Интегриране на конкретни умения, свързани с новите технологии и комуникации за наблюдение и управление на културните процеси.

Показатели: Брой обучени експерти. Ангажирани подсектори в Група "Култура". Брой реализирани проекти пред местни, национални, европейски и други фондове от местните културни оператори. Продължителност на обучението в дни. Предлагани курсове за обучение – общо и по видове

Източник на информация: Отчет на програмата. НСИ

Средно годишни индикативни стойности: 10 000

Ресурси:

Общински бюджет: 10 000

Общо за целия период: 100 000

- Мярка 2: Създаване на Клъстер Велико Търново

Съдържание: Клъстерът ще обединява сходни, взаимнообвързани или допълващи се фирми с активни канали за делови взаимоотношения, комуникация и диалог, които ползват обща специализирана инфраструктура, пазари на труд и услуги и са изправени пред общи възможности за развитие и заплахи. Обединението ще се създаде като сдружение с нестопанска цел с участието на различни институции, организации и фирми, чийто предмет на дейност са визуални изкуства - архитектура, графичен дизайн, аудиовизия, галерийна дейност, приложни изкуства, сценични изкуства, издателска дейност и организиране на събития. Чрез общи инициативи ще се търси синхрон чрез въвеждане на ефективни бизнес модели на управление в бюджетните културни институти и съответно високо качество на предлаганите услуги от частните предприемачи, съобразени с високите образци и постижения в подсекторите на културата и изкуствата. Чрез общи проекти и продукти обединението ще се ангажира с иновации в културата, изкуствата, културните и творческите индустрии, създаването на устойчив бранд на Велико Търново като привлекателна туристическа дестинация, уникално място за творчество и дългосрочни перспективи за инвестиции.

Институции, структури и организации, ангажирани с мярката: ДКТМД, ВТУ "Св. св. Кирил и Методий", НВУ "Васил Левски", културни оператори, фирми в сферата на КТИ

Документи: Учредителен акт на сдружението.

Начало: 2020

Срок за изпълнение: 2030

Резултати: Иновации в сектора от Група "Култура". Създаване на по-тясна връзка на сектора със стандартите за добро управление. Постигане на по-висока ефективност и интелигентно развитие.

Показатели: Брой участващи организации като членове. Разнообразие на участниците. Брой реализирани инициативи. Брой заети в група „Култура“. Брой заети в КТИ. Разнообразие на участниците по: видове дейност (изкуства, занаяти, услуги); по сектори (държавен, общински, НПО, частен).

Източник на информация: Годишен отчет. НСИ

Средно годишни индикативни стойности: съгласно плана на сдружението.

- *Мярка 3: Богата и достъпна дигитална среда*

Съдържание: Мярката включва дейности, свързани с дигитализирането на информация, бази данни, документи и други продукти, подпомагащи дейността и потреблението на съдържание, свързано с дейността на галерии, музеи и читалища като електронни гидове, интернет сайтове, видео, фото. Програмата ще функционира на основата на анализ на нуждите от страна на общинската администрация и годишни програми за реализация на конкретни дейности. Заложените индикативни стойности предвиждат създаването между 4 и 6 продукта годишно. Чрез възлагането и изпълнението им ще се търсят приоритетно местни високотехнологични компании. Чрез годишния план ще се цели балансирано въздействие върху отделните подсектори: наследство, визуални изкуства, приложни занаяти, сценични изкуства, аудиовизия. Ще се насърчават участници, осъществяващи проекти по оперативните програми в програмния период 2021-2027 г., свързани с конкурентноспособност, подкрепа на малки и средни предприятия и интелигентен растеж.

Институции, структури и организации, ангажирани с мярката: ДКТМД, Общински, регионални културни институти и читалища

Документи: Програма "Дигитални хоризонти" за насърчаване на създаването на дигитално съдържание.

Начало: 2020

Срок за изпълнение: 2030

Резултати: Създаване и осъвременяване на уебсайтове, публикации в социалните мрежи, мобилни приложения и електронни гидове.

Показатели: Брой и видове създадени и обновени уебсайтове, мобилни приложения и електронни гидове. Брой ангажирани местни високотехнологични компании. Wi-fi точки в откритите публични пространства.

Източник на информация: годишен отчет на програмата.

Средно годишни индикативни стойности: 60 000

Ресурси:

Общински бюджет: 60 000

Общо за целия период: 600 000

4.4.3. Приоритетна област 3: Новото богатство

- Мярка 1: Обогаляване на музейните и художествени експозиции

Съдържание: Дейностите по мярката включват гарантиране на обогатяване на фонда на ХГ „Борис Денев“ с произведения от съвременното изкуство и откупки от РИМ Велико Търново на ценни експонати. 50% от сумата е предназначена за участия на двете институции в международни аукциони с цел закупуване на предмети и художествени произведения с висока историческа стойност за Велико Търново. В случай на необходимост и след аргументирана експертна преценка ще бъде дофинансирана и дейността на РБ „П.Р.Славейков“, Държавен военноисторически архив, Държавен архив - Велико Търново, насочена към обогатяване на фондовете им.

Институции, структури и организации, ангажирани с мярката: ДКТМД, РИМ Велико Търново, РБ „П.Р.Славейков“, ХГ "Борис Денев".

Документи: Решение на ОС

Начало: 2020

Срок за изпълнение: 2030

Резултати: Регулярно попълване на фондовете на РИМ Велико Търново, РБ „П.Р.Славейков“ и ХГ "Борис Денев" с експонати от местни творци и колекционери, национални изложби, експозиции и фондове и участие в международни аукциони.

Показатели: Музеи и организирани прояви. Приходи и разходи на музеите по видове музеи. Приходи (в това число: от Европейски проекти и програми), разходи и персонал на музеите. Брой откупки и дарения на творби и артефакти на местни художници и колекционери, национални колекции и международни аукциони. Брой и видове организирани експозиции и изложби с новите попълнения във фондовете. Брой регистрирани посетители в т.ч. и чужденци, ученици и студенти. Създадени информационни презентационни продукти с цел популяризирането на новите попълнения. Нови форми на презентирание на музейните експозиции. Брой събития и програми, организирани в музеите. Мултилингвистични. Аудиогидове. Брой езици, на които се предлага информацията

Източник на информация: НСИ. Отчет на програмата.

Средно годишни индикативни стойности: 200 000

Ресурси:

Общински бюджет: 100 000

Държавен бюджет, съгласно статута „Велико Търново - историческа и духовна столица на България“: 100 000

Общо за целия период: 2 000 000

- ***Мярка 2: Създаване и поддържане на електронен регистър на паметници и мемориални знаци, както и данни за нематериалното културно наследство в региона, актуализиране и обогатяване на информацията за забележителностите на Велико Търново***

Съдържание: на основата на подробно разписани правила, съобразно стандартите, възприети в архивите, библиотеките и художествените галерии ще се систематизира в дигитален вид информацията за паметниците, мемориалните знаци и нематериалното културно наследство, относно информация за традициите, занаятите и обичаите, съдържанието на обектите, основанието и датата на поставянето им; данни за авторите, физическо състояние, среда, в която съществуват, предписания за реставрационни, строителни и други градоустройствени дейности. Систематизираната информация ще служи за планиране на градоустройствени дейности и реализация на други проекти за облагородяване на градската среда. Част от данните ще се публикуват в уеб базирана платформа, за да служат за осъвременяване на карти, пътеводители и за други информационни цели, свързани с историята на Велико Търново. Индикативните стойности са разчетени за създаване на софтуер, преводи, фото, видео заснемане и някои дребномащабни мерки, свързани с облагородяване на пространствата около паметниците и мемориалните знаци.

Институции, структури и организации, ангажирани с мярката: ДКТМД, РИМ Велико Търново, ХГ "Борис Денев". Държавен военноисторически архив. Държавен архив - Велико Търново.

Документи: Правила за функциониране на Регистър на паметниците и мемориалните знаци.

Начало: 2020

Срок за изпълнение: 2030

Резултати: Систематизиране на информацията, свързана с историята на Велико Търново. Осъвременяване на съществуващите данни.

Показатели: Брой картотекирани паметници и мемориални знаци. Брой текстове. Брой фотографски изображения. Дигитални карти на културните ресурси на територията на общината.

Източник на информация: Годишен отчет

Средно годишни индикативни стойности: 15 000

Ресурси:

Общински бюджет: 15 000

Общо за целия период: 150 000

- ***Мярка 3: Наблюдение и оценка на културните институти на територията на Община Велико Търново.***

Съдържание: изпълнението на мярката ще допълва съществуващата система и стандарти на финансиране на държавните, регионални, общински културни институти, както и читалищата, като делегирана държавна дейност. Ще бъде създадена система за наблюдение и оценка, съобразена с местните особености. На основата на детайлно разработена методология, правила и процедури ще се събира информация, ще се правят анализи и препоръки, свързани с количествените и качествените характеристики от дейността на културните институти и организации. Те ще се публикуват в годишен доклад, а изводите ще служат като основание за диференцирано финансиране, в зависимост от постигнатите резултати. Предвидените средства са планирани за анкети, фокус групи, обработка на данни и анализи на информацията.

Институции, структури и организации, ангажирани с мярката: ДКТМД, РИМ Велико Търново, Общинско радио, ХГ "Борис Денев", МДТ "Константин Кисимов", народни читалища.

Документи: Правила за наблюдение и оценка на дейността на културните институти, финансирани с публични средства

Начало: 2020

Срок за изпълнение: 2030

Резултати: Анализ на качеството на дейността на културните институти във Велико Търново, финансирани с публични средства.

Показатели: Материална база на музеите, ХГ „Борис Денев, и РБ „Петко Р. Славейков“, Общинското радио, МДТ „Константин Кисимов“ – численост, квалификация и професионални компетентности на работещите в тях, културни и творчески дейности, посетители, членове, осигурени компютри с достъп до интернет за ползване от потребители, обогатени фондове с литература и експонати, зали за представления.

Източник на информация: НСИ. Анкети. Фокус групи.

Средно годишни индикативни стойности: 10 000

Ресурси:

Общински бюджет: 10 000

Общо за целия период: 100 000

- *Мярка 4: Наблюдение и оценка на изпълнението на Стратегията.*

Съдържание: Съгласно стандартите за управление, всяка година по предложение на общинската администрация до края на предходната година ОС ще приема актуализиран план за изпълнение на стратегията. На основата на детайлно разписани правила ще се осъществява целогодишно наблюдение на изпълнението на планираните мерки. Те ще се обобщават в доклад за постигнатия напредък и по предложение на кмета до края на първото тримесечие на следващата година ОС ще гласува доклада. Предвидените средства са планирани за анкети, фокус групи, обработка на данни и анализи на информацията.

Институции, структури и организации, ангажирани с мярката: ДКТМД, РИМ Велико Търново, ХГ "Борис Денев". Държавен военноисторически архив. Държавен архив - Велико Търново. ВТУ "Св. св. Кирил и Методий", НВУ "Васил Левски", фирми в сферата на КТИ. "Царевград Търнов" ЕООД, РБ "П. Р. Славеиков", Камара на архитектите, ХГ "Борис Денев", Представителство на СБХ - Велико Търново, народни читалища, РЕКИЦ "Читалища".

Документи: Годишен план. Годишен доклад за изпълнението на Стратегията.

Начало: 2020

Срок за изпълнение: 2030

Резултати: Регистриране на съизмерими резултати, проследяване на тенденции и оценка на качеството.

Показатели: Съответствие между годишния план и изпълнението на стратегическите приоритети, приоритетни области и мерки.

Източник на информация: Годишен план и доклад за изпълнението. НСИ

Средно годишни индикативни стойности: 10 000

Ресурси:

Общински бюджет: 10 000

Общо за целия период: 100 000

Термини

Авторско право - отношенията, свързани с обекти на авторско и сродни права, регламентирани в Закона за авторското право и сродните му права (ЗАПСП)

Археологически обекти - всички движими и недвижими материални следи от човешка дейност от минали епохи, намиращи се или открити в земните пластове, на тяхната повърхност, на сушата и под вода, за които основни източници на информация са теренните проучвания.⁷⁰

Български филм - филм, който отговаря поне на едно от следните условия:

- има най-малко 15 точки, съгласно приложение № 1 от Закона за филмовата индустрия;
- има оригинална версия на български език;
- финансовото участие на българския продуцент е най-малко 20 на сто от бюджета на филма при двустранни копродукции и най-малко 10 на сто при тристранни и многостранни копродукции и българските елементи са най-малко 10 точки, съгласно приложение № 1.⁷¹

Визуални изкуства (на английски: visual arts) - художествено творчество, чиято цел е възпроизвеждане на околния свят. То включва както изящното изкуство (традиционните пластични изкуства), така и близки и нови форми като декоративно-приложно изкуство и др. Много изкуства (сценични изкуства, концептуално изкуство, текстилни изкуства) включват аспекти на изобразителното изкуство. Към него се причисляват приложните изкуства като промишлен дизайн, графичен дизайн, моден дизайн, интериорен дизайн и декоративно изкуство.⁷² Българското законодателство допълва представеното определение с произведения на архитектурата и приложени устройствени планове; фотографски произведения и произведения, създадени по начин, аналогичен на фотографския; одобрени архитектурни проекти, одобрени проекти по устройствено планиране, карти, схеми, планове и други, отнасящи се до архитектурата, териториалното устройство, географията, топографията, музейното дело и която и да е област на науката и техниката.⁷³

Външна реклама - всяка информация, разпространена в градска среда с търговска цел, която не се популяризира чрез средствата за масово осведомяване и телекомуникациите.⁷⁴

Градска среда - съвкупността от сгради, инфраструктура, транспортни средства, елементи на градското обзавеждане (павилиони, кабинни, маси, спирки, пейки, осветителни тела, съдове за събиране на отпадъци и др.) и пространствата между тях.⁷⁵

---

⁷⁰Закон за културното наследство, чл.146

⁷¹ Закон за филмовата индустрия, допълнителни разпоредби § 1, т.1

⁷²https://bg.wikipedia.org/Изобразително_изкуство

⁷³ Закон за авторското право и сродните му права – чл.3

⁷⁴ Наредбата за рекламно-информационната дейност на Община Велико Търново - <https://www.veliko-tarnovo.bg/bg/velikotarnovski-obshtinski-savet/naredbi-obshtinski-savet/naredba-za-reklamno-informacionnata-dejnost-na-teritoriyata-na-obshtina-veliko-tarnovo/>

⁷⁵ Наредбата за рекламно-информационната дейност на Община Велико Търново - <https://www.veliko-tarnovo.bg/bg/velikotarnovski-obshtinski-savet/naredbi-obshtinski-savet/naredba-za-reklamno-informacionnata-dejnost-na-teritoriyata-na-obshtina-veliko-tarnovo/>

Движимото културно наследство - обхваща всички културни ценности, включително и под вода, чиято значимост не се променя в зависимост от местонахождението им.⁷⁶

Дебютен филм - първият филм на режисьор извън процеса на обучение във висше училище.⁷⁷

Европейски филм е филм, който отговаря на следните условия:

- а) европейските елементи са най-малко 15 точки, съгласно приложение № 2 от Закона за филмовата индустрия;
- б) продуциран е в по-голямата си част от един или повече продуценти от държави - страни по Европейската конвенция за кинематографската копродукция.⁷⁸

Звукозапис - резултатът от фиксирането върху траен материален носител на изпълнение на произведение или друга поредица от звуци по начин, позволяващ тяхното възприемане и възпроизвеждане.⁷⁹

Издател - физическото или юридическото лице, което организира възпроизвеждането на произведение и осигурява финансирането му.⁸⁰

Кинокомплекс ("мултиплекс", "синеплекс", "многозално кино") - множество киносалони, концентрирани в един обект, снабдени с необходимото оборудване и технически средства за показ на филми с търговска цел.⁸¹

Киносалон - една зала или друго място, включително на открито, снабдено с необходимото оборудване и технически средства за показ на филми с търговска цел.⁸²

Копие на филм - траен материален носител, върху който е фиксиран филмът, копиран от оригинала по какъвто и да е начин, позволяващ възпроизвеждането му впоследствие и в други копия или правенето му достояние на публиката непосредствено или с помощта на каквото и да е устройство.⁸³

Култура - дейността по създаването, проучването, разпространението и опазването на културните ценности, както и резултатите от тази дейност.⁸⁴

Културата е широко понятие. Тя се възприема като елемент от идентичността, който дава чувство за принадлежност, като начин за изразяване на ценности, но също и като икономическа дейност, чрез културните и творческите индустрии (КТИ). В контекста на политиката на ЕС тя обхваща културното наследство като произведения на изкуството (картини, скулптури, архитектура, архиви, обекти на културата и културното наследство);

---

⁷⁶ Закон за културното наследство

⁷⁷ Закон за филмовата индустрия, допълнителни разпоредби § 1, т.2

⁷⁸ Закон за филмовата индустрия, допълнителни разпоредби § 1, т. 3

⁷⁹ Закон за задължителното депозиране на печатни и други произведения и за обявяване на разпространителите и доставчиците на медийни услуги, допълнителни разпоредби § 1, т.4

⁸⁰ Закон за задължителното депозиране на печатни и други произведения и за обявяване на разпространителите и доставчиците на медийни услуги, допълнителни разпоредби § 1, т.6

⁸¹ Закон за филмовата индустрия, допълнителни разпоредби § 1, т.10

⁸² Закон за филмовата индустрия, допълнителни разпоредби § 1, т.9

⁸³ Закон за филмовата индустрия, допълнителни разпоредби § 1, т.6

⁸⁴ Закон за закрила и развитие на културата

традиционни сценични изкуства като музика, театър, балет или опера; традиции, съвременно изкуство и произведения и КТИ, които обхващат широк кръг от сектори, от издателската дейност, аудио-визуални медии и видеоигри до дизайн и мода.⁸⁵

Културен живот - многообразие от дейности, с които определена общност се самоопределя.⁸⁶

Културен календар - отразява динамиката на тенденции, които съществуват в условията на стихийно формиране и протичащ културен живот.⁸⁷

Културна организация - структура, създадена съгласно закона и чийто предмет на дейност е създаването, разпространението и опазването на културни ценности в областта на театъра, музиката, киното, аудиовизията, литературата, художествения превод, танца, цирка, пластичните изкуства, архитектурата, дизайна, фолклора.⁸⁸

Културна ценност - автентично материално свидетелство за човешко съществуване и дейност, което има значение за развитието на културата и е обществено значимо.⁸⁹

- а) редки колекции и образци на флората и фауната, минералогията, анатомията; предмети, представляващи интерес за палеонтологията;
- б) ценности, отнасящи се до историята, в това число и историята на науката и техниката, историята на войните и обществата, а също така и живота на националните ръководители, мислители, учени и художествени дейци и събитията от национално значение;
- в) находките от археологически разкопки (редовни и нелегални) и археологическите открития;
- г) съставните елементи на разделени на части художествени и исторически паметници и на археологически обекти;
- д) старинни предмети с давност повече от 100 години, като надписи, сечени монети и гравирани печати;
- е) етноложки материали;
- ж) художествени ценности като:
  - (i) платна, картини и рисунки, изцяло ръчна изработка на каквато и да е основа и от всякакъв материали (с изключение на фабрични десени и на изделия, изработени ръчно);

---

⁸⁵ Магдалена Пашиковска-Шнас Дирекция за обслужване на членовете на ЕП в областта на изследванията PE 623.555 – август 2018 г.

⁸⁶ Календар на културните събития в Столична община – реалности, проблеми, перспективи, Обсерватория по икономика на културата, в съавторство с доц.д-р Биляна Томова и Диана Андреева, DMT Product, София, 2013, с. 5

⁸⁷ Стоева, Нели, Културни събития в осемте периферни района на столицата, София, 2011, с. 5.

⁸⁸ Закон за закрила и развитие на културата

⁸⁹ Закон за закрила и развитие на културата

- (ii) оригинални произведения на ваятелското и скулптурното изкуство от всякакви материали;
- (iii) оригинални гравюри, щампи и литографии;
- (iv) оригинални художествени сглобки и монтажид от всякакви материали;
- и) редки ръкописи и старопечатни книги, древни книги, документи и издания от особен интерес (исторически, художествен, научен, литературен и т.н.) - отделно или в колекции; пощенски, таксови марки и аналози - отделно или в колекции;
- к) архиви, в това число и фонографски, фотографски и киноархиви;
- л) мебелировка с давност повече от 100 години и старинни музикални инструменти.⁹⁰

Културни дейности, продукти и услуги - включва дейности, продукти и услуги, които от гледна точка на тяхното специфично качество, използване или крайна цел изпълняват или предават определена форма на културно изразяване, независимо от търговската им стойност. Културните дейности могат да бъдат цел сами по себе си или да способстват за производството на културни продукти и услуги.⁹¹

Културни индустрии - обозначава индустриите, които произвеждат и разпространяват културни продукти или услуги.⁹²

Културни и творчески индустрии – дейности, обединени в методологическа рамка, в която културният и творческият сектор са разделени на 4 подсектора и 13 области. Четирите подсектора са обособени в зависимост от начина на създаване, възпроизводство и потребление на културните продукти и услуги:

- изкуство и наследство (уникални продукти, конкуренция при потреблението; потребление в момента на създаване);
- културни индустрии (масово възпроизводство и разпространение на културния продукт чрез индустриални методи и информационни и комуникационни технологии);
- творчески индустрии (междинно потребление на културния продукт в производството на други не-културни продукти).
- дейности, свързани с културен туризъм⁹³

Културно-историческо наследство - съвкупност от културни ценности, които са носители на историческа памет.⁹⁴

---

⁹⁰ Конвенция на ЮНЕСКО от 1970 г. за забрана и предотвратяване на незаконен внос, износ и прехвърляне на правото на собственост на културни ценности

⁹¹ Конвенция на ЮНЕСКО за опазване и насърчаване на многообразието на формите за културно изразяване от 2005 г.

⁹² Конвенция на ЮНЕСКО за опазване и насърчаване на многообразието на формите за културно изразяване от 2005 г.

⁹³ Томова, Биляна, Андреева, Диана, София – град на творческата икономика. Обсерватория по икономика на културата, 2011

Културно многообразие - включва многобройните форми, чрез които културите на групи и общности намират своята изява. Тези форми се предават в рамките на отделните групи и общности и се обменят между тях. Културното многообразие се проявява не само в различните форми, чрез които се изразява, обогатява и предава културното наследство на човечеството с помощта на разнообразните средства за културния изказ, но и в различните начини на художествено творчество, производство, разпространение, обмен и ползване на продуктите на културно изразяване, независимо от използваните способности и технологии.⁹⁵

Културно наследство:

- паметниците: архитектурни произведения, скулптури или монументална живопис, археологически елементи или структури, надписи, пещери и групи от елементи с изключително световно значение от гледна точка на историята, изкуството или науката,
- ансамблите: групи от отделни или сборни конструкции, които поради своята
- архитектура, своето хармонично единство или своята интеграция в околната среда имат изключително световно значение от гледна точка на историята, изкуството или науката, забележителните места:
- човешки творби или произведения, създадени съвместно от човека и природата, както и зоните, включително и археологичните обекти с изключително световно значение от гледна точка на историята, естетиката, етнологията или антропологията.⁹⁶

Културни оператори – организации, институции и физически лица, които участват в създаването, разпространението и популяризирането на култура и изкуства.

Културни политики и мерки - включва политиките и мерките, отнасящи се до културата на местно, национално или международно равнище, независимо дали са насочени към културата като такава, или са предназначени да имат пряко влияние върху формите на културно изразяване на отделните лица, групи или общности, включително върху творчеството, производството, разпространението и обмена на културни дейности, продукти и услуги и върху достъпа до тях.⁹⁷

Културно събитие - културен продукт (художествено произведение или обект от материално или нематериално културно наследство) пред публика в рамките на предварително обявено и публично достъпно място и време.⁹⁸

Културно съдържание - включва символичното значение, художествения аспект и културните стойности, които въплъщават или изразяват определена културна самобитност.⁹⁹

---

⁹⁴ Закон за закрила и развитие на културата

⁹⁵ Конвенция на ЮНЕСКО за опазване и насърчаване на многообразието на формите за културно изразяване от 2005 г.

⁹⁶ Конвенция за опазване на световното културно наследство на ЮНЕСКО от 1974 г.

⁹⁷ Конвенцията на ЮНЕСКО за опазване и насърчаване на многообразието на формите за културно изразяване от 2005 г.

⁹⁸ Стоева, Нели, Културни събития в осемте периферни района на столицата,София, 2011, с. 3.

Любителско изкуство - културна дейност, осъществявана от лице или от група лица, непрофесионално заети в областта на изкуството.¹⁰⁰

Межкултурно взаимодействие - включва съществуване и балансирано взаимодействие на различни култури, както и възможността да се създадат общи форми на културно изразяване на основата на диалог и в дух на взаимно уважение.¹⁰¹

Материално културно наследство:

1. наземни, подземни и подводни археологически обекти и резервати;
2. исторически обекти и комплекси;
3. архитектурни обекти и комплекси;
4. етнографски обекти и комплекси;
5. образци на парковото изкуство и ландшафтната архитектура;
6. (доп. - ДВ, бр. 54 от 2011 г.) природни ценности (образци), включително антропологични останки, открити при теренни проучвания, и останки на палеозологията и култивирани растения;
7. индустриално наследство;
8. произведения на изящни и приложни изкуства;¹⁰²

Народни читалища - традиционни самоуправляващи се български културно-просветни сдружения в населените места, които изпълняват и държавни културно-просветни задачи. В тяхната дейност могат да участват всички физически лица без оглед на ограничения на възраст и пол, политически и религиозни възгледи и етническо самосъзнание.¹⁰³

Недвижимо културно наследство - обхваща културни ценности, които са трайно закрепени към земята, включително под водата, както и прилежащата им среда.¹⁰⁴

Нематериално културно наследство - означава обичаите, формите на представяне и изразяване, знанията и уменията, а така също и свързаните с тях инструменти, предмети артефакти и културни пространства, признати от общностите, групите, а в някои случаи отделните лица като част от тяхното културното наследство. Това нематериално културно наследство, предавано от поколение на поколение, се пресъздава постоянно от общностите и групите, в зависимост от тяхната обкръжаваща среда, тяхното взаимодействие с природата и тяхната история и формира чувството им за самобитност и приемственост, като по този начин способства за насърчаване на уважението към културното многообразие и творчество на човечеството. За нематериално културно наследство се приема само това

---

⁹⁹ Конвенция на ЮНЕСКО за опазване и насърчаване на многообразието на формите за културно изразяване от 2005 г.

¹⁰⁰ Закон за закрила и развитие на културата

¹⁰¹ Конвенция на ЮНЕСКО за опазване и насърчаване на многообразието на формите за културно изразяване от 2005 г.

¹⁰² Закон за културното наследство, чл. 6 – т.1-8

¹⁰³ Закон за народните читалища, чл. 2

¹⁰⁴ Закон за културното наследство, чл.9

нематериално наследство, което съответства на съществуващите международни нормативни актове по правата на човека и което отговаря на изискването за взаимно уважение на общностите, групите и отделните лица и за устойчиво развитие. Нематериалното културно наследство включва следните области:

- а) устни традиции и форми на изразяване, в това число и езика в качеството му на носител на нематериалното културно наследство ;
- б) художествено-изпълнителско изкуство ;
- в) социални обичаи, обреди и празненства ;
- г) знания и обичаи, отнасящи се до природата и вселената ;
- д) знания и умения, свързани с традиционните занаяти.¹⁰⁵

Обществени библиотеки - образователни, информационни и културни институти с национално и местно значение, които събират, обработват, организират, съхраняват и предоставят за обществено ползване печатни и други произведения и информация, включително за книжовното и литературното културно наследство.¹⁰⁶

Опазване - означава приемане на мерки с цел запазване, закрила и насърчаване на разнообразните форми на културно изразяване. А терминът "Да се опази" означава да бъдат предприети мерки в този смисъл.¹⁰⁷

Периодични печатни произведения - произведения - вестници и списания, излизачи в последователна поредица с интервал между отделните броеве не по-голям от 6 месеца.¹⁰⁸

Печатни произведения - произведения, отпечатани върху хартия или друг носител по печатарски или подобен на него способ, включително и с брайлов шрифт за слепи.¹⁰⁹

Показ - прожектиране на филм с търговска цел по какъвто и да е начин, с помощта на каквото и да е устройство, на каквото и да е място, достъпно за неограничен кръг лица.¹¹⁰

Производител - физическото или юридическото лице, което произвежда тиражирани произведения за издател.¹¹¹

Производство на филм - художествено-творчески процес, който обхваща следните етапи: подготовка, снимки, монтаж, озвучаване и еталониране.¹¹²

¹⁰⁵ Конвенция за опазване на нематериалното културно наследство на ЮНЕСКО от 2003 г.

¹⁰⁶ Закон за обществените библиотеки – чл. 2

¹⁰⁷ Конвенция на ЮНЕСКО за опазване и насърчаване на многообразието на формите за културно изразяване от 2005 г.

¹⁰⁸ Закон за задължителното депозиране на печатни и други произведения и за обявяване на разпространителите и доставчиците на медийни услуги, допълнителни разпоредби § 1, т.11

¹⁰⁹ Закон за задължителното депозиране на печатни и други произведения и за обявяване на разпространителите и доставчиците на медийни услуги, допълнителни разпоредби § 1, т.3.

¹¹⁰ Закон за филмовата индустрия, допълнителни разпоредби § 1, т.8

¹¹¹ Закон за задължителното депозиране на печатни и други произведения и за обявяване на разпространителите и доставчиците на медийни услуги, допълнителни разпоредби § 1, т.7

¹¹² Закон за филмовата индустрия, допълнителни разпоредби § 1, т.5

Промоция - всяка дейност, организирана с цел популяризиране на филма и насърчаване на разпространението и продажбата му, включително представянето му на национални и международни прояви, кинофестивали и филмови пазари.¹¹³

Разпространение - всички форми на търговско разпространение, предназначено за публика: в киносалони, по телевизията, за домашно ползване, разпространение на мултимедийни произведения "офлайн" или "онлайн". Излъчването в музеи, културни организации и образователни институции не се смята за търговско разпространение. Разпространението по-специално е продажба, замяна, дарение, даване под наем или в заем, както и предложението за продажба или даване под наем на копия от филми.¹¹⁴

Рекламно-информационен елемент - всеки текст, обемна форма, изображение, звук, светлина или друго изразно средство, поставени самостоятелно или в композиция, предназначени да информират обществеността или да привличат нейното внимание.¹¹⁵

Рекламно-информационен носител - всеки статичен или подвижен носител на рекламно-информационен елемент¹¹⁶

Свободна професия - професията на лица, упражнявана в областта на културата, която се осъществява самостоятелно и независимо.¹¹⁷

Сценични изкуства - дейността на театрите, оперите, оперетите, музикалните колективи - филхармонии, ансамбли за народни песни и танци и оркестри и организирани прояви от дружества и сдружения.¹¹⁸

Творец - лице, което създава и/или изпълнява произведения на изкуството.¹¹⁹

Фестивал - форум за оценка, популяризиране и честване на човешките способности в богатството на целия спектър от видове, направления, стилове и школи на изкуствата и други форми на културно самоизразяване. Фестивалът е празнично събитие, обединена програма от художествени изпълнения, която надхвърля качествата на всекидневното програмиране, за да постигне ниво на изключителна празничност на определено място. Следователно, тя притежава уникална привлекателност, която може да бъде поддържана само за определен период от време. Тази характерност трябва да бъде подчертана от високо качество на изпълняваното произведение (както класическо, така и експериментално) и стремеж към съвършенство, както и с използване на конкретната среда, трябва да създава

---

¹¹³ Закон за филмовата индустрия, допълнителни разпоредби § 1, т.12

¹¹⁴ Закон за филмовата индустрия, допълнителни разпоредби § 1, т.11

¹¹⁵ Наредба за рекламno-информационната дейност на Община Велико Търново - <https://www.veliko-tarnovo.bg/bg/velikotarnovski-obshtinski-savet/naredbi-obshtinski-savet/naredba-za-reklamno-informacionnata-dejnost-na-teritoriyata-na-obshtina-veliko-tarnovo/>

¹¹⁶ Наредба за рекламno-информационната дейност на Община Велико Търново - <https://www.veliko-tarnovo.bg/bg/velikotarnovski-obshtinski-savet/naredbi-obshtinski-savet/naredba-za-reklamno-informacionnata-dejnost-na-teritoriyata-na-obshtina-veliko-tarnovo/>

¹¹⁷ Закон за закрила и развитие на културата

¹¹⁸ <http://www.nsi.bg/bg/content/3654/метаданни/сценични-изкуства>

¹¹⁹ Закон за закрила и развитие на културата

специфична атмосфера, в която пейзажът, характерът на селището, ангажираността на неговите жители и културната традиция на целия регион, са допринасящи фактори.¹²⁰

Филм - поредица от фиксирани по какъвто и да е начин върху материален носител свързани изображения, с каквато и да е дължина, озвучени или не, възприемани като движеща се картина, под формата на игрални, анимационни и документални кинематографични произведения, предназначени за разпространение и показ.¹²¹ Аудио-визуално произведение, предназначено за показване в киносалони или видеопоказ. Филмът може да бъде игрален, документален, научнопопулярен, анимационен или учебен.¹²²

Филмова индустрия - производството, разпространението, промоцията, показът и съхранението на филми.¹²³

Форми на културно изразяване - включва изявата на индивидуално, групово или обществено творчество с културно съдържание.¹²⁴

---

¹²⁰Кутин, Л. Светът на фестивалите - теория и практика на художествените празници, МС – Варна, 2018

¹²¹Закон за филмовата индустрия, допълнителни разпоредби § 1, т.1.

¹²²Закон за задължителното депозирание на печатни и други произведения и за обявяване на разпространителите и доставчиците на медийни услуги, допълнителни разпоредби § 1, т.5

¹²³ Закон за филмовата индустрия, чл. 2

¹²⁴ Конвенция на ЮНЕСКО за опазване и насърчаване на многообразието на формите за културно изразяване от 2005 г.

Източници

1. Актуализирана бюджетна прогноза на министерството на културата 2019-2021
2. Великотърновски университет „Св.св Кирил и Методий“ – сайт: <http://www.uni-vt.bg>
3. Вестник „Борба“ – сайт: www.borbabg.com/
4. Вестник „Янтра Днес“ – сайт: <https://www.dnesbg.com/>
5. Върбанова, Лидия. Управление на изкуствата. изд. София, Университетско издателство “Стопанство”, 1997
6. Държавен архив – Велико Търново – сайт: http://www.archives.government.bg/41-Велико_Търново
7. Държавен военен архив – Велико Търново – сайт: www.archives.government.bg/278-Държавен_военноисторически_архив
8. Евростат – сайт: <https://ec.europa.eu/eurostat/>
9. Закон за авторското право и сродните му права
10. Закон за задължителното депозирание на печатни и други произведения и за обявяване на разпространителите и доставчиците на медийни услуги
11. Закон за закрила и развитие на културата
12. Закон за културното наследство
13. Закон за народните читалища
14. Закон за Националния архивен фонд
15. Закон за обществените библиотеки
16. Закон за филмовата индустрия
17. Знак за европейско наследство - http://publications.europa.eu/resource/cellar/6c8704c8-e560-43c2-88d9-7bd7fdf2c271.0016.02/DOC_1
18. Кабелна телевизия „Видеосат“ – сайт <https://vdsbg.com>
19. Кабелна Телевизия “Евроком Царевец” – сайт: <http://ekcarevec.com/>
20. Издателство „Абагар“ – сайт: <http://www.abagar.net/>
21. Издателство „Слово“ – сайт: <http://izdatelstvo-slovo.com/>
22. Издателство „Фабер“ – сайт: <http://www.faber-bg.com/>
23. Измерване на напредъка към постигане на националните цели на стратегия „Европа 2020” - стратегия за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж
24. Изобразително изкуство – сайт: https://bg.wikipedia.org/Изобразително_изкуство
25. Интегрираният план за градско развитие и възстановяване на Велико Търново 2014-2020.
26. Календар на културните събития в Столична община – реалности, проблеми, перспективи, Обсерватория по икономика на културата, в съавторство с доц.д-р Биляна Томова и Диана Андреева, София: DMT Product, София, 2013
27. Кастелс, Мануел. Възходът на мрежовото общество, София: Лик, София 2004
28. Кино „Палас“ – сайт: <http://www.kinopalace.bg/>
29. Конвенция за опазване на нематериалното културно наследство на ЮНЕСКО от 2003 г.
30. Конвенция на ЮНЕСКО от 1970 г. за забрана и предотвратяване на незаконен внос, износ и прехвърляне на правото на собственост на културни ценности
31. Конвенция за опазване на световното културно наследство на ЮНЕСКО от 1974 г.
32. Конвенция на ЮНЕСКО за опазване и насърчаване на многообразието на формите за културно изразяване от 2005 г.

33. Конкурс за млади изпълнители „Сребърна Янтра“ – сайт: <https://silveryantra.org/>
34. Културна стратегия на Община Пловдив 2014-2024.
35. Кутин, Любомир. Светът на фестивалите - теория и практика на художествените празници, МС – Варна
36. Международен фестивал за туристически филми „На източния бряг на Европа“ – сайт: <https://www.tourfilm-bg.com>
37. Международно туристическо изложение „Културен туризъм“ – сайт: <http://culturaltourism.info/>
38. Миндя рок фест – сайт: <http://mindyarockfest.com/>
39. Министерство на културата – сайт: <http://mc.government.bg/>
40. Младежки дом - Велико Търново <http://www.mladejkidom.com/>
41. Музикално-драматичен театър „Константин Кисимов“ – сайт: <http://www.teatarvtarnovo.com/>
42. Награда за европейско културно наследство „Europa Nostra“ <https://ehdbulgaria.wordpress.com/%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%82%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%BE-%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%BB%D0%B5%D0%B4%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE-%D0%B8-%D0%B5%D1%81/europa-nostra/>
43. Наредбата за рекламно-информационната дейност на Община Велико Търново
44. Народна библиотека „П.Р.Славейков“ – сайт: <http://www.libraryvt.com/>
45. Народно читалище „Надежда 1869“ – сайт: <http://nadejda1869.eu>
46. Национален военен университет „Васил Левски“ – сайт: <https://www.nvu.bg/>
47. Национален конкурс за вокално и танцово изкуство „Звезден сблъсък“ – сайт: <http://thesoundoftime.eu>
48. Национален фестивал за детско-юношеско театрално изкуство "Малкият принц" – сайт: <http://festivalmalkiyatprints.info/>
49. Национален статистически институт – сайт: <http://www.nsi.bg/bg/content/3552/култура>
50. Национален фолклорен фестивал на любителските клубове по танци „Болярско надиграване” – сайт: <https://www.bolyarsko-nadigravane.com/>
51. Национална програма за развитие на Република България 2020
52. Община Велико Търново – сайт: <https://www.veliko-tarnovo.bg>
53. Общинския план за развитие на Община Велико Търново за периода 2014-2020 година
54. Областната стратегия за развитие на Област Велико Търново за периода 2014-2020 г.
55. Основни приоритети на ЕК в раздела, посветен на културата – сайт: https://ec.europa.eu/regional_policy/bg/policy/themes/culture/
56. Официален вестник на Европейския съюз - Заключение на Съвета относно основано на участието управление на културното наследство (2014/С 463/01) <https://mail.google.com/mail/u/0/#search/sv.hristova%40abv.bg/FMfcgwxDrvJFFmRjdSPGsrzhHsnsCGCL?projector=1&messagePartId=0.3>
57. Политики на европейската култура. Автор: Магдалена Пашиковска-Шнас Дирекция за обслужване на членовете на ЕП в областта на изследванията PE 623.555 – август 2018 г.
58. Портален сайт на град Велико Търново: <http://veliko-tarnovo.net/>

59. Предложение за регламент на Европейския парламент и на съвета за създаване на обща рамка за европейските статистически данни за лицата и домакинствата, основани на индивидуални данни, събрани чрез извадки - Брюксел, 24.8.2016 г.
60. Приложение „Към все по-устойчив Съюз до 2030 г.“ - заключения на Съвета Европейският съюз от 9 април, 2019 г.
61. Програма „Творческа Европа“ – сайт: <http://www.creativeeurope.bg/>
62. Проект за Национална стратегия за развитие на българската култура 2019-2029 г.
63. Общинско радио „Велико Търново“ – сайт: <http://radiovelikotarnovo.com/>
64. Регионален исторически музей Велико Търново – сайт: <https://museumvt.com/bg/>
65. Решение № 445/2014/ЕС на Европейския съвет на парламента от 16 април 2014 г. за установяване действие на Съюза „Европейска столица на културата“ за годините 2020 – 2033 и за отмяна на Решение № 1622/2006/ЕО
66. Решението за обявяване на град Велико Търново за „Историческа и духовна столица на България“, Държавен вестник, брой: 32/16.4.2019 г.
67. Решение (Ес) 2017/864 на Европейския парламент и на Съвета от 17 май 2017 година относно Европейска година на културното наследство (2018 г.)
68. София филм фест – сайт: <http://siff.bg/>
69. Стефанов, Иван. Природата на културата. София, ИК Аскони. 1998
70. Стоева, Нели, Културни събития в осемте периферни района на столицата, София, 2011
71. Стратегията за развитие на културата в София 2013-2023
72. Стратегия „София – творчески град на киното 2017-2027“
73. Театрален портал – сайт: <http://theatre.art.bg>
74. Телевизия „Евроком Царевец“ – сайт: <http://ekcarevec.com/>
75. Томова, Биляна, Андреева, Диана, София – град на творческата икономика. Обсерватория по икономика на културата, 2011
76. Царевград Търнов ЕООД – сайт: www.velikoturnovo.info
77. Arbanassi Summer Music – сайт: <https://www.arbanassisummermusic.com>
78. City of Brantford, Municipal cultural plan, Update. 2014. Approved May 2014
79. Corporation of the City of Windsor, April 19, 2010. Municipal Cultural Master Plan
80. Council of Europe, April 1999= Cultural Policies Research and Development Unit, Policy Note No. 4 Balancing act: twenty-one strategic dilemmas in cultural policy by François Matarasso and Charles Landry
81. City of Summerside, Prince Edward Island Municipal Cultural Plan 2012-2015
82. Cultural development plan of the city of Linz. Resolution of the Linz City Council on 2nd March 2000
83. Culture for all Londoners – Implementation Plan, December 2018
84. Culture statistics - cultural employment - Data extracted in December 2018. Planned article update: January 2020.
85. Guide to Eurostat culture statistics 2018
86. Integrated Impact Assessment Part 1 of the Culture Strategy (Culture section of the strategy) BOP Consulting December 2018
87. Kovacs, Jason F. The Cultural Turn in Municipal Planning, Waterloo, Ontario, Canada, 2009
88. Kulturkonzept der Gemeinde Dürdingen, Mai 2010
89. Liverpool city region. Culture and creativity strategy framework, March 2018

90. Ontario - Municipal Cultural Planning Indicators & Performance Measures Guidebook, 2011
91. Ottawa - A Renewed Action Plan for Arts, Heritage and Culture in Ottawa 2013-2018
92. Pugh, Craig and Wood, Emma H., The strategic use of events within local government: a study of London borough councils. Event Management, Vol. 9/2004, pp. 61–71
93. Reframing Manchester's Cultural Strategy, 2010
94. Town of East Gwillimbury Municipal Cultural Plan. September 2012

ПРОЕКТ